

לקוטי תורה • פרשת ראה • מאמר 8

וכל בניך למודי הוי' ורב שלום בניך וגו'

”וכל בניך לימודי ה”

האהבה והיראה שבתפילה, שנולדות מתוך התבוננות (האותיות הנסתריות י”ה),
עושות את היהודי ל”בן” שהי מלמד; אך ”שלום רב” — חיבור הריבוי והפירוד
שבעולם אל אחדותו של ה’ — בא רק באמצעות ה”כונים”: לימוד תורה מתוך קבלת
עול לאחר התפילה, שממשיך את החכמה אל היראה התחתונה ומברר את ניצוצות
העולם. לאחר מכן הצדקה מייסדת ושומרת על מה שהתורה בנתה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/reeh/8

הנקודה

האהבה והיראה שבתפילה, שנולדות מתוך התבוננות (האותיות הנסתריות י"ה), עושות את היהודי ל"בן" שה' מלמד; אך "שלום רב" – חיבור הריבוי והפירוד שבעולם אל אחדותו של ה' – בא רק באמצעות ה"כונים": לימוד תורה מתוך קבלת עול לאחר התפילה, שממשיך את החכמה אל היראה התחתונה ומברר את ניצוצות העולם. לאחר מכן הצדקה מייסדת ושומרת על מה שהתורה בנתה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע דרשו חז"ל "בניך" כ"בניך", כדי ללמד שתלמידי חכמים מרבים שלום. הוא מסביר את הביטוי "לימודי ה" באמצעות אותיות השם. י"ה, חכמה ובינה, הן "נסתרות": כנפש הן ההתבוננות שבתפילה, שמולידה אהבה בתנועה של רצוא וביטול בתנועה של שוב – ה"בן" (בן י"ה) שנולד מן הבינה. ו"ה הן "נגלות": לימוד התורה וקבלת העול. התפילה "מברכת" את התורה וממשיכה לתוכה את אור אין סוף; לימוד תורה מתוך קבלת עול ממשיך אחר כך את היראה העליונה של החכמה אל היראה התחתונה וכוונה את ירושלים, "יראה שלם". רק התורה מביאה "שלום רב": פסקי ההלכה שלה, ששורשם בחכמה, מבררים את הניצוצות הנתונים בידי שרי שבעים האומות, כך שריבוי של עשו (רב) מתחבר לאחדותו של ה', ה"יער" נעשה ל"עיר", ולעיתים גם החזיר יהיה טהור. הצדקה "מייסדת" לאחר מכן את הבניין, וממשיכה רחמים המטהרים את החטאים שאין אדם ניצול מהם. המילה "והיה", שבה ו"ה של השם קודמות, מבטאת את השמחה העתידית ששלוש עבודות אלו מביאות.

מבנה

1	השאלה; ברכה על התורה	11
מדוע נוקקו חז"ל לדרשה "אל תקרי בניך אלא בוניך"? דברי הגמרא "שלא ברכו בתורה תחילה" מתפרשים כאי־המשכת אלקות לתורה, הנעשית באמצעות תפילה לפני הלימוד; "לימודי ה" פירושו ללמוד מן השם עצמו.		
2	י"ה: ההתבוננות שבתפילה	4-21
י"ה, חכמה ובינה, הן "הנסתרות". בתפילה מתבוננים בקדושתו של ה': הוא בורא יש מאין באמצעות הצמצום של היו"ד וההתרחבות של הה"א. ה' "גדול" רק ב"עיר" של צירופי האותיות; כנפש, הבינה מולידה אהבה בתנועה של רצוא, והחכמה מולידה ביטול בתנועה של שוב. אהבה זו היא ה"בן" של י"ה – "בניך".		
3	הווי"ו: התורה שהתפילה ברכה	51
לאחר סיכום נפתח החלק השני: לאחר התפילה צריכה לבוא הווי"ו, קול התורה. הרצוא והשוב שבתפילה ממשיכים את אור אין סוף דרך החכמה אל הלכות התורה, כך שגם הלכות העוסקות בדברים גשמיים נושאות אותו; בלי זאת שומעים את קולה של התורה, אך לא את האור הפנימי שלה.		
4	הה"א האחרונה: עבד ובן	8-61
הה"א האחרונה היא היראה התחתונה, קבלת עול. לעבד, שחוזר על לימודו מאה ואחת פעמים ומשנה את טבעו, יש מעלה שאין לבן; בלימוד התורה זו קבלת עול תורה, בחינת "בניך".		

דוד, "בן ישי" ו"הוקם על", ובניהו, "בן יהוידע... רב פעלים", מורים על הסדר של תפילה ולאחריה תורה מתוך קבלת עול. התורה ממשיכה את היראה העליונה של החכמה אל היראה התחתונה ובונה את ירושלים, "יראה שלם", ומחזקת את מלכותו. כשם שאדם עוזב את אביו ואת אמו כדי לדבוק באשתו, כך עוברים מאהבת התפילה אל התורה שבעל פה, שעושה לה דירה בתחתונים, ויש "לשמח" אותה כמו חתן.

גם התורה עצמה "עוזבת את אביה ואת אמה": היא יורדת מן החכמה והבינה אל התורה שבכתב ודבקה בתורה שבעל פה. הכוח לירידה זו בא מדרגה שלמעלה מן החכמה, והיא משמשת לשם עלייה — יתרון האור הבא מתוך בירור החושך.

לאחר סיכום, החלק השלישי מפרש את "רב" כעשו, תחום הריבוי והפירוד. שבעים השרים מקבלים קדושה רק מרחוק; פסקי התורה, ששורשם בחכמה, מכריזים את ניצוצותיהם, כך שה"יער" נעשה ל"עיר" והחזיר יהיה טהור. קריאת שמע והשבח של המלאכים מתחילים את הבירור הזה, אך התורה משלימה אותו.

ירושלים היא "יראה שלם": יראה שנשלמת באמצעות היראה העליונה, ומלכות ה' שנשלמת באמצעות האור המקיף. "שלם" פירושו גם שלום: הניצוצות הרחוקים מתקרבים, שפע של שלום נמשך מלמעלה, והאהבה והיראה מתחברות.

החלק הרביעי: מה שהתורה בונה, הצדקה מייסדת. הצדקה מחיה את השפלים וממשיכה את שלוש עשרה מידות הרחמים, המטהרות את החטאים שאין אדם ניצול מהם ושומרות על הבניין. "והיה", שבו ו"ה קודמות, מסמן את השמחה העתידית: אז יתגלה התענוג שלמעלה משם הוי' באמצעות התפילה, התורה והצדקה שאנו מקיימים כעת.

עול תורה עול תורה	בניין ובניין / בנין / בנין
לימוד כעבד, מעבר להרגל ולנטייה האישית; הוא ממשיך את היראה העליונה של החכמה אל היראה התחתונה.	שתי מדרגות כעבודה: "בנים" — האהבה והיראה שבתפילה, שנולדות מתוך התבוננות; ו"בונים" — לימוד תורה מתוך קבלת עול, הכונה את ירושלים ומביא שלום רב.
יראה שלם יראה שלם	י"ה וי"ה / י"ה
ירושלים הנדרשת כ"יראה שלם": היראה התחתונה שנשלמת באמצעות היראה העליונה, והיראה המתחברת לאהבה בשלום.	החלקים הנסתרים והנגלים של שם הוי': חכמה ובינה, שהן ההתבוננות שבתפילה; ושש המדות ומלכות, שהן לימוד התורה וקבלת עול.
שלום רב ורב שלום	רצוא ושוב רצוא ושוב
"רב" הוא עשו, הריבוי והפירוד; שלום רב הוא חיבור הניצוצות שבו אל אחדותו של ה' באמצעות בירורי התורה, והשפע הרב של שלום הנמשך מלמעלה בעקבות זאת.	ריצה ושיבה: אהבה לוחטת המשותקת לצאת מן הגוף, הנמשכת מן האור שממלא כל עלמין; וביטול השב, הנמשך מן האור הסובב כל עלמין, שלפניו עליון ותחתון שווים.
בירורים בירורים	בן י"ה בן י"ה
הוצאת ניצוצות הקדושה מתחום הפירוד והעלאתם לשורשם; פסקי התורה עושים זאת, שכן "בחכמה מתבררים".	בינה הנקראת "בן י"ה": האהבה שנולדת מן החכמה והבינה וגדלה בעיקר בבינה, כשם שילד גדל ברחם אמו.
והיה והיה	
אותיות השם כשהווי' והה"א קודמות; כל "והיה" מסמן שמחה, את הגילוי העתידי הנפעל באמצעות "בניין" ובאמצעות הצדקה.	

השאלה; ברכה על התורה

1 וכל בניך למודי^{1,2} הוי' ורב שלום בניך³ וגוי'. וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] ת"ח [תלמיד חכם / תלמידי

חכמים] מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך⁴ כו' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך⁵

"וכל בניך למודי הוי' ורב שלום בניך" וגוי'. אמרו חז"ל: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר "וכל בניך" וכו', "ורב שלום בניך"; אל תקרא "בניך" אלא "בוניך".

המאמר פותח בפסוק מישעיהו נד, יג, המתאר את ירושלים לעתיד לבוא. הגמרא מביאה את הפסוק כדי להוכיח שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, ומוסיפה משחק מילים על המילה האחרונה בו: אל תקרא "בניך", אלא "בוניך".

(כדאיתא בגמרא⁶ סוף מסכת ברכות וסוף יבמות ועיין על פסוק זה ברבות ס"פ ויגש בשלח ר"פ כ"א תצוה פ' ל"ח וע"ש).

(כפי שמובא בגמרא בסוף מסכת ברכות ובסוף יבמות; ועל פסוק זה ראו מדרש רבה בסוף פרשת ויגש, פרשת בשלח בתחילת פרק כא, ופרשת תצוה פרק לח, ועיינו שם;

הסוגריים מציינים מקומות שבהם נדונים מאמר זה והפסוק: הקטעים החותמים את מסכתות ברכות ויבמות, ומדרש רבה על בראשית, בסוף ויגש, ועל שמות, בפרשות בשלח ותצוה.

נשא קרוב לס"פ י"א גבי וישם לך שלום⁷ ס"פ כי תצא ובסוף מדרש אסתר זח"ב [זהר חלק ב'] תרומה קס"ט סע"ב [סוף עמוד ב] ח"ג [חלק ג'] אמור צ"א ב' אחרי דס"ב א' ס"ד ב' צ"ו ב').

נשא, סמוך לסוף פרק יא, בעניין "וישם לך שלום"; בסוף כי תצא; ובסוף מדרש אסתר; וזהר חלק ב, תרומה, קס"ט סוף ע"ב; חלק ג, אמור, צ"א ע"ב; אחרי, ס"ב ע"א, ס"ד ע"ב, צ"ו ע"ב).

הרשימה נמשכת: במדבר רבה על "וישם לך שלום" שבברכת הכהנים, סוף פרשת כי תצא במדרש, הקטע האחרון של מדרש אסתר וכמה מקומות בזהר. אלה הפניות לעיון נוסף; הדיון חוזר לאחר הסוגריים.

וצ"ל למה הוצרכו להוכיח זה ממה שאמרו אל תקרי בניך אלא בוניך הא גם מהכתיב בניך למודי הוי' יש להוכיח כן דקאי על ת"ח [תלמיד חכם / תלמידי חכמים] שהן הן למודי הוי' והן הן מרבים שלום.

וצריך להבין: מדוע הוצרכו להוכיח זאת מן האמירה "אל תקרא בניך אלא בוניך"? הרי אפשר להוכיח זאת גם מן הכתוב "בניך למודי הוי'", המתייחס לתלמידי חכמים, שהרי הם הם "למודי הוי'" והם הם המרבים שלום.

זו שאלת המאמר. לפי פשוטו, הפסוק כבר אומר ש"בניך" הם "למודי הוי'" — תיאור המתאים לתלמידי חכמים — וששלום בניהם רב. מדוע אפוא נזקקו חז"ל לשינוי הקריאה ל"בוניך" כדי להוכיח שתלמידי חכמים מרבים שלום? תשובת המאמר תבהיר ש"בניך" ו"בוניך" הם שני שלבים שונים.

ויש להקדים מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] פ"ז [פרק ז'] דב"מ [דבכא מצינא]⁸ (דף פ"ה ב') ע"פ על מה אבדה הארץ⁹ כו' על עזבם את תורת^{10, 11} (בירמיה ס"ט)

תחילה יש להקדים את מאמר חז"ל בפרק ז של בבא מצינא (דף פ"ה ע"ב), על הפסוק "על מה אבדה הארץ וגוי, "על עזבם את תורת¹² (בירמיהו פרק ט):

לפני התשובה מביא אדמו"ר הזקן את דברי הגמרא בבבא מצינא פה ע"ב על ירמיהו ט, יא-יב. הנביא שואל מדוע חרבה הארץ, וה' עונה: "על עזבם את תורת¹³."

דהיינו על שלא ברכו בתורה תחלה ופ"י שלא ברכו בתורה אין ר"ל [רוצה לומר] שלא ברכו ברכת התורה ח"ו [חס ושלום] דודאי א"א לומר כן

כלומר, מפני שלא ברכו בתורה תחלה. ופירוש "לא ברכו בתורה" אינו שלא אמרו את ברכת התורה, חלילה, שהרי ודאי אי אפשר לומר כך;

הגמרא מפרשת את "עזבם את התורה" כ"שלא ברכו בתורה תחילה". אדמו"ר הזקן דוחה את ההבנה שפשוט לא אמרו את הברכה שלפני לימוד התורה; לדבריו, ודאי אי אפשר לומר כך.

אך כי פ"י ברכו מלשון המשכת¹² בריכה והיינו להמשיך בחי' המשכת ברכה ושפע בתוך התורה

אלא ש"בירכו" הוא מלשון המשכה, כמו בריכה: כלומר, להמשיך בתורה בחינה של המשכת ברכה ושפע.

במקום זאת, הוא קושר את "בירכו" ל"כריכה", מקום שאליו נאספים מים. "לברך בתורה" פירושו להמשיך שפע אלוקי לתוך התורה שלומדים. החסר לא היה אמירת נוסח הברכה, אלא ההמשכה הזאת.

(ועמ"ש בד"ה להבין ענין הברכות¹³ מענין פותח בברוך וחותם בברוך ובד"ה נר חנוכה כו' ומזוזה וסד"ה זאת חקת התורה)

(ועיינו במה שכתוב בדיבור המתחיל "להבין ענין הברכות", בענין "פותח בברוך וחותם בברוך"; בדיבור המתחיל "נר חנוכה" וכו', "ומזוזה"; ובסוף דיבור המתחיל "זאת חוקת התורה").

הסוגריים מפנים למאמרים נוספים שבהם מוסבר ענין הברכה כהמשכה: מאמר על הסיבה שברכות פותחות וחותמות ב"ברוך", מאמר על נר חנוכה ומזוזה, וסוף המאמר "זאת חוקת התורה".

והיינו ע"י התפלה¹⁴ שקודם לימוד התורה וכמ"ש במ"א בביאור ע"פ יונת¹⁵ בחגוי¹⁶ בענין על תפלת שתהא סמוכה למטתי¹⁷ כו' וכמ"ש בק"ש [בקריאת שמע] ואהבת¹⁸ תחלה ואח"כ ודברת^{19, 20} כו'.

והיינו באמצעות התפילה שקודמת ללימוד התורה, כפי שמבואר במקום אחר בביאור על הפסוק "יונתי בחגוי הסלע", בענין "על תפילתי שתהא סמוכה למיטתי" וכו'; וכפי שנאמר בקריאת שמע: תחילה "ואהבת", ואחר כך "ודברת כו'".

מה שממשיך את הברכה אל התורה הוא התפילה שבאה לפני הלימוד. אדמו"ר הזקן מבסס את הסדר הזה על דאגתו של אבא בנימין שתפילתו תהיה "סמוכה למיטתו" (ברכות ה ע"ב), כפי שהוסבר במקום אחר, וכן על קריאת שמע, שבה "ואהבת" בא לפני "ודברת כו'", העוסק בדברי תורה.

וביאור הענין הנה פי' וענין למודי ה' הפי' שהם מקבלים ומלומדים משם הוי' ועי' מ"ש ודברי אשר שמת' בפ"ך²¹ וכמאמר המגיד להב"י [להבית יוסף] אני המשנה המדברת בפ"ך.^{22, 23}

ביאור העניין: פירוש הביטוי "לימודי ה'" ועניינו הוא שהם מקבלים מהוי' ולומדים ממנו; ועל דרך הכתוב "ודברי אשר שמת' בפ"ך", וכמאמר המגיד לבית יוסף: "אני המשנה המדברת בפ"ך".

הביאור עצמו מתחיל בביטוי "לימודי ה'": אנשים אלה מקבלים את לימודם מהוי' עצמו, ולומדים ממנו, כך שהתורה שבפיהם היא דבר ה'. אדמו"ר הזקן מוזהר זאת לישעיהו נט, כא: "ודברי אשר שמת' בפ"ך", ולדברי המגיד מן השמים לרבי יוסף קארו, מחבר בית יוסף: "אני המשנה המדברת בפ"ך".

קטע 2 • 211-4

י"ה: ההתכוננות שכתפילה

2 והענין דהנה פי' ד' אותיות שם²⁴ הוי' יו"ד הוא בחי' חכמה והה' הוא בחי' בינה כו'.

הענין הוא כך: פירוש ארבע האותיות של שם הוי' הוא שהיו"ד היא בחינת חכמה, והה"א היא בחינת בינה, וכו'.

כדי להסביר את הביטוי "נלמד מהוי'", אדמו"ר הזקן פונה לארבע האותיות של השם. היו"ד מייצגת את החכמה — הבזק התוכנה הראשון — והה"א הראשונה את הבינה, המפתחת את התוכנה; ה"ו"ו משאיר את הווי"ו ואת הה"א האחרונה להמשך המאמר. בהערת קה"ת מפנים להקדמת תיקוני הוזהר.

והנה איתא בת"ז [בתיקוני זהר]²⁵ ועל אל"ן תרין כתיב הנסתרות לה' אלקינו²⁶ שהם י"ה שהם נקי' נסתרות והנגלות וי"ה כו' וכי"ה עוד בתיקון עשירי דחכמה ובינה אינון נסתרות כמוחא וליכא ברחימו ודחילו.^{27, 28}

והנה איתא בתיקוני הוזהר: "ועל אלה השניים נאמר: 'הנסתרות לה' אלקינו'; אלה הן י"ה, הנקראות 'הנסתרות', ואילו 'הנגלות' הן וי"ה וכו'. וכך נאמר גם בתיקון העשירי, שחכמה ובינה הן 'נסתרות' במוח ובלב — באהבה וביראה.

בתפילת אליהו שבהקדמת תיקוני הוזהר נאמר שחכמה היא המוח ובינה היא הלב, ועל "אלה השניים" נאמר: "הנסתרות לה' אלקינו" (דברים כ"ט: כ"ח). לכן י"ה הן "הנסתרות", ואילו וי"ה הן "הנגלות". התיקון העשירי מוסיף שחכמה ובינה נסתרות במוח ובלב כאהבה ויראה.

3 וי"ה הן נגלות תורה ומצות כו' ועמ"ש מזה בד"ה החלצו מאתכ. נמצא בחי' י"ה שייך בבחי' התפלה שעיקרה אהוי"ר [אהבה ויראה] שנמשכו מבחי' י"ה.

וי"ו-ה"א הן הדברים הגלויים: תורה ומצוות וכו'. (ראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "החלצו מאתכם"). נמצא שבחינת יו"ד-ה"א שייכת לתפילה, שעיקרה אהבה ויראה, הנמשכות מבחינת יו"ד-ה"א.

האותיות הגלויים וי"ו-ה"א הן תורה ומצוות. מכאן שהאותיות הנסתרות יו"ד-ה"א שייכות לתפילה, שעיקרה אהבה ויראה של ה' — הרגשות המתפתחים במעמקי המוח והלב. כך נבנה הניגוד שבמאמר בין תפילה (יו"ד-ה"א) לבין תורה ומצוות (וי"ו-ה"א).

והענין כי עיקר ענין התפלה הוא ענין ההתבוננות. והיינו בשתיים לפניה²⁹ להתבונן איך שהשרפים אומרים קדוש כו'³⁰ והאופנים ברעש גדול

והענין הוא שעיקר עניינה של התפילה הוא ההתבוננות; כלומר, בשתי הברכות שלפניה, להתבונן בכך שהשרפים אומרים "קדוש" וכו', והאופנים — "ברעש גדול".

התפילה מתחילה בהתבוננות: התבוננות בגדולת ה' עד שנולדות אהבה ויראה. שתי הברכות שלפני קריאת שמע של שחרית מתארות את המלאכים: השרפים מכריזים "קדוש" והאופנים מתעלים "ברעש גדול". המתפלל אמור להתבונן בדבריהם.

והענין כי פי' קדוש לשון הבדלה³¹ בערך דהיינו כי מה שהוא ית' מחיה את העולם אינו כדמיון הנשמה שמחיה את הגוף שמתפעלת ומקבלת שינויים ממקרי הגוף לפי שמלובשת ממש בתוך הגוף והענין הוא שפירוש המילה "קדוש" הוא מובדל, נעלה מכל השוואה. כלומר, האופן שבו הוא ית' מחיה את העולם אינו דומה לנשמה המחיה את הגוף, המושפעת ממה שמתרחש בגוף ומשתנה בעקבותיו, משום שהיא מלובשת ממש בתוך הגוף.

"קדוש" פירושו מובדל, מעבר לכל השוואה (הערת קה"ת מפנה לרש"י על "קדושים תהיו", שמפרש "היו פרושים", וכן לתניא). ה' מחיה את העולם, אך לא כפי שהנשמה מחיה את הגוף: הנשמה מלובשת בגוף, ולכן היא מושפעת מכל המתרחש בו.

אבל הקב"ה אע"פ [אף על פי] שנאמר את השמים ואת הארץ אני מלא³² מ"מ הוא ית' קדוש ומובדל מהם לפי שהעולמות נבראו ונמצאו ממנו ית' שלא בדרך עילה ועלול

אבל הקב"ה, אף שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא", בכל זאת קדוש ומובדל מהם, משום שהעולמות נבראו והתהוו ממנו ית' שלא בדרך של עילה ועלול,

ה' אכן ממלא את השמים ואת הארץ (ירמיהו כג, כד), ובכל זאת הוא קדוש ואינו מושפע מהם. הסיבה היא שהעולמות לא נוצרו ממנו כפי שהמסובב נוצר מן הסיבה.

שהוא בחי' יש מיש שבזה שייך תפיסא³³ והתלבשות העילה בעלול אלא נתהוו בבחי' יש מאין וכמ"ש והחכמה מאין תמצא³⁴ שאפי' [שאפילו] חכמה עילאה התהוות [התהוותה] בבחי' יש מאין

שהיא בחינת יש מיש, שבה שייכים תפיסת העילה והתלבשותה בעלול; אלא הם התהוו בבחינת יש מאין, וכמו שכתוב: "והחכמה מאין תמצא" — שכן אפילו חכמה עילאה התהוותה בבחינת יש מאין.

ביחס של עילה ועלול, "יש מיש", העילה נתפסת ומתלבשת בתוך העלול. הבריאה היא "יש מאין": אין כאן רציפות שבה הבורא יכול להיות כלול בנברא. אפילו חכמה עילאה, הדרגה הנבראת הגבוהה ביותר, התהוותה כך. הפסוק באיוב כח, יב, שפירושו הפשוט "והחכמה מאין תמצא?", נדרש כאן כ"החכמה נמצאת מן האין".

ולכן נקי החכמה יו"ד דשם הוי' מפני שהתהוותה ע"י צמצום שנמשך רק בחי' יו"ד כו'³⁵ וזהו כי ב"ה
ה' צור עולמים

ולכן החכמה נקראת היו"ד של שם הוי', משום שהתהוותה הייתה על ידי צמצום, שבו נמשכה רק בחינת יו"ד וכו'.
וזהו פירוש הכתוב: "כי ב"ה ה' צור עולמים";

לכן החכמה היא היו"ד, האות הקטנה ביותר, נקודה בלבד: באמצעות צמצום נמשכה רק נקודת אור מצומצמת. הפסוק בישיהו כו, ד, "כי
ב"ה ה' צור עולמים", נדרש כאומר שהעולמות מתקיימים באמצעות שתי האותיות יו"ד וה"א.

כי כדי להיות התפשטות החיות והתהוות איזה הארה צ"ל תחלה בחי' יו"ד שהוא צמצום שמא"ס ב"ה
בעצמו לא היו העולמות יכולים לקבל כלל ולא היה יכול להתהוות יש מאין

שכן כדי שתהיה התפשטות של החיות והתהוות של איזו הארה, צריכה תחילה להיות בחינת יו"ד, שהיא צמצום. מן
אין סוף ברוך הוא עצמו לא היו העולמות יכולים לקבל כלל, ולא היה יכול להתהוות יש מאין,

כל התפשטות של חיות צריכה להתחיל ביו"ד, בצמצום, משום שהעולמות אינם יכולים לקבל דבר מאין סוף כפי שהוא. בלי צמצום לא היה
יכול להתהוות דבר מוגבל יש מאין.

אלא ע"י צמצום שזהו היו"ד ואח"כ נמשך ה' שהוא שנתפשט הארה זו המצומצמת להיות סוכ"ע
וממכ"ע [וממלא כל עלמין] כו'

אלא באמצעות צמצום, שהוא היו"ד; ואחר כך נמשכת הה"א, כלומר, ההארה המצומצמת הזאת מתפשטת ונעשית
סובב כל עלמין וממלא כל עלמין וכו'.

לאחר היו"ד באה הה"א, האות המורה על התפשטות: ההארה המצומצמת מתפשטת ונעשית הן סובב כל עלמין והן ממלא כל עלמין.

וזהו שאומרים השרפים קדוש כו' הוי' צבאות כו' שהוא ית' קדוש ומובדל וכדי שיהיה התהוות צבאי
צבאות הוא יש מאין ע"י יו"ד צמצום כו' כנ"ל.^{36,37}

וזהו מה שאומרים השרפים: "קדוש" וכו', "הוי' צבאות" וכו': שהוא יתברך קדוש ונבדל; וכדי שיתהוו צבאי צבאות,
הם מתהווים יש מאין באמצעות היו"ד, הצמצום וכו', כפי שנתבאר לעיל.

האמירה של השרפים "קדוש, קדוש, קדוש הוי' צבאות" (ישעיהו ו, ג) מבטאת שני דברים: ה' קדוש ונבדל, והצבאות לאי"ספור קיימים רק
כהתהוות יש מאין, באמצעות הצמצום של היו"ד. זהו הדבר שהמתפלל מתבונן בו בברכות שלפני קריאת שמע.

4 וביאור הדברים הנה כתיב גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו³⁸ ואמרז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה]
אימתי גדול³⁹ ה' כשהוא בעיר אלקינו.

ביאור הדברים: נאמר, "גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו", וחכמינו ז"ל אמרו: מתי הוי' גדול? כשהוא בעיר
אלקינו.

תהילים מח, ב משבח את גדולתו של ה' "בעיר אלקינו". חז"ל קוראים את הפסוק כתנאי: ה' נקרא "גדול" רק כשהוא "בעיר אלקינו". נמצא
שהגדולה אינה מתארת את ה' כפי שהוא לעצמו, אלא את יחסו לעולם שנברא.

פִּי עֵיר אֱלֵקִינוּ הֵינּוּ בַחֵי צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת עֵיד מִיִּשׁ בְּסִיִּי [בספר יצירה] שְׁתֵּי אַבְנִים בּוֹנוֹת⁴⁰ שְׁנֵי בְּתִים⁴¹ כּוֹ

פִּירוּשׁ "עֵיר אֱלֵקִינוּ" הוּא בַחֲנִינֵת צִירוּפֵי הָאוֹתִיּוֹת, בְּדוּמָה לְמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר יִצְרָה: "שְׁתֵּי אַבְנִים בּוֹנוֹת שְׁנֵי בְּתִים" וכו'.

ה"עיר" היא צירופי האותיות של הדיבור האלוקי, שבאמצעותם נבראים העולמות. ספר יצירה מכנה את האותיות "אבנים" ואת הצירופים שלהן "בתים": שתי אבנים בונות שני בתים, שלוש בונות שישה, וכן הלאה.

וְעֵי רִיבּוּי שִׁינוּיֵי הַצִּירוּפִּים נַעֲשֶׂה רִיבּוּי הַתַּחֲלָקוֹת הַנִּבְרָאִים וְזֶהוּ עֲנִין עֵיר אֱלֵקִינוּ וְאִזְ שִׁיךְ בַּחֵי גְדוּלָּה

בְּאִמְצָעוֹת הַשִּׁינוּיִים הַרְבִּים בְּצִירוּפִים נּוֹצֵרֶת הַתַּחֲלָקוֹת לְרִיבּוּי גְדוֹל שֶׁל נִבְרָאִים; וְזֶהוּ עֲנִינָהּ שֶׁל "עֵיר אֱלֵקִינוּ". אִזְ שִׁיכַת בַּחֲנִינֵת הַגְּדוּלָּה.

ריבוי צירופי האותיות יוצר את המגוון האינסופי של נבראים נבדלים. רק במקום שיש ריבוי כזה אפשר לדבר על "גדולה", ולכן ה' נקרא גדול כבוראו של עולם רב־גוני.

וְזֶהוּ הַלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדוּלוֹ⁴² פִּי רֹב הוּא בַחֵי רִיבּוּי הַתַּחֲלָקוֹת אוֹרוֹ וְזִיוו לְכָל חֵד וְחֵד לְפֹנֶם שִׁיעוּרָא דִּילִיָּה⁴³ וְהֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו⁴⁴ וְצִמְצוּמֵי הַרְבִּים לְהַתְּחַלֵּק כִּיֵּךְ [כָּךְ] עַד

וְזֶהוּ [פִּירוּשׁ] "הַלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדוּלוֹ": "רֹב" הוּא בַחֲנִינֵת הַחֲלֻקָּה הַמְּרֻבָּה שֶׁל אוֹרוֹ וְזִיוו, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מִידָתוֹ. וְאַלֶּה הֵן גְּבוּרוֹתָיו וְצִמְצוּמֵי הַרְבִּים, שֶׁבְּאִמְצָעוֹת [הָאוֹר] מֵתַחֲלֵק כָּל כָּךְ, עַד

גם את הפסוק "הללוהו כרוב גדלו", מתהילים קנ, ב, דורשים באותו אופן: "רוב" הוא חלוקת אורו של ה' לכל נברא לפי יכולתו. החלוקות נוצרות באמצעות גבורותיו, פעולות הריסון והצמצום שלו; הערת קה"ת משווה זאת ללימוד בתלמוד שגבורתו של ה' היא בריסונו העצמי (יומא סט, ב).

רִיבּוּי רַבּוּת מְלָאכִים וְנִשְׁמוֹת וּמִקּוֹר הַתְּהוּוֹת הַדִּבּוּר הוּא מַחֲכֵמָה עֵילָאָה וְלִגְבִי אוֹר אִיִּס בִּיָּה גַם הַחֲכֵמָה עֵילָאָה עֲצֵמָה הִיא כַּעֲשִׂיָּה גִשְׁמִיּוֹת וְנִמְשָׁךְ עֵיִי יוֹיֵד הוּא צִמְצוּם עֲצוּם הַנִּיֵּל (וְעַמִּיִּשׁ מַכִּיֵּי) [מִכָּל זֶה] בְּדִיָּה בִּשְׁעָה שֶׁהִקְדִּימוֹ⁴⁵ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה).

לְרִיבּוּא רַבּוּת מְלָאכִים וְנִשְׁמוֹת. מִקּוֹר הַתְּהוּוֹת הַדִּבּוּר הוּא בַּחֲכֵמָה עֵילָאָה; וּבִיחֹס לְאוֹר אֵין סוּף, בְּרוּךְ הוּא, אִפִּילוּ חֲכֵמָה עֵילָאָה עֲצֵמָה הִיא כַּעֲשִׂיָּה גִשְׁמִיּוֹת, וְהִיא נִמְשַׁכֶּת בְּאִמְצָעוֹת הַיּוֹיֵד, שֶׁהִיא הַצִּמְצוּם הַעֲצוּם שֶׁהוֹזְכָר לְעֵיל. (רְאוּ מָה שֶׁנִּכְתַּב בְּעִנִּיין זֶה בְּמֵאמַר הַמֵּתַחִיל "בִּשְׁעָה שֶׁהִקְדִּימוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה").

החלוקה מגיעה עד לריבואות של מלאכים ונשמות. הדיבור, שממנו נובעים כל הצירופים הללו, מקורו בחכמה עילאה; ובכל זאת, בהשוואה לאור אין סוף, אפילו חכמה היא כמעשה גשמי גס. היא מתהווה רק באמצעות היו"ד, הצמצום הגדול שתואר לעיל.

ומי"מ חוי"ב [חכמה ובינה] נקרא עדיין הנסתרות עלמא דאתכסיא סוכ"ע והנגלות היינו וי"ה היינו בחי' המשכה בבחי' הדבור אימתי גדול כשהוא בעיר אלקינו כנ"ל.

אף על פי כן, חכמה ובינה עדיין נקראות "הנסתרות", העולם הנסתר, סובב כל עלמין; ו"הנגלות" הן וי"ה, כלומר בחינת ההמשכה אל בחינת הדיבור: "מתי הוא גדול? כשהוא בעיר אלקינו", כנזכר לעיל.

עם זאת, חכמה ובינה (י"ה) נותרות "נסתרות", עולם נעלם בדרגת סובב כל עלמין. האותיות הגלויות וי"ה הן האור הנמשך אל הדיבור, היעיר שבה ה' נקרא גדול.

והנה כמ"כ [כמו כן] באדם חוי"ב [חכמה ובינה] אינן נסתרות במוחא ולבא והוא ענין ההתבוננות בגדולת אי"ס ב"ה שיתבונן האדם בקי"ש [בקריאת שמע] וברכותי [וברכותיה] והוא בחי' י"ה שבנפש כי ה' הוא בחי' בינה שנק' רחובות הנהר⁴⁶ כלומר

וכך גם באדם: חכמה ובינה הן "נסתרות במוחא ולבא". זהו ענין ההתבוננות בגדולת אין סוף, ברוך הוא, שעל האדם להתבונן בה בקריאת שמע וברכותיה; וזוהי בחינת י"ה שבנפש. שהרי הה"א היא בחינת בינה, הנקראת "רחובות הנהר"; כלומר,

אותו מבנה קיים גם באדם: חכמה ובינה נסתרות במוח ובלב. בנפש הן ההתבוננות בגדולת ה' במהלך קריאת שמע וברכותיה. הה"א היא בינה, שהמקובלים מכנים "רחובות הנהר", ביטוי מבראשית לו, לז.

כמו צורת ה' שמתפשטת לאורך ורוחב כך בחי' השגה זאת והתבוננות זו איך שמהווה יש מאין לאין שיעור ושהוא ית' קדוש ומובדל נק' רחובות שבא באורך ורוחב בהשגה שבמוחו

כשם שצורת הה"א מתפשטת לאורך ולרוחב, כך בחינת השגה והתבוננות זו — כיצד הוא מהווה יש מאין בלי שיעור, וכיצד הוא יתברך קדוש ומובדל — נקראת "רחובות", מפני שהיא מתפרטת לאורך ולרוחב בהשגה שבמוחו.

הה"א רחבה בשני ממדים, בניגוד ליו"ד שהיא נקודה אחת. לכן בינה, שהיא ההתבוננות המפורטת באופן שבו ה' בורא בלי גבול ועם זאת נשאר קדוש ומובדל, מתפשטת "לאורך ולרוחב" במחשבה; משום כך היא נקראת "רחובות".

ומזה מסתעף התפעלות האהבה בבחי' רצוא דוקא כי בינה ליבא^{47,48} שמבחי' ההתבוננות בהשגה יולד הצמאון ברשפי אש⁴⁹ בבחי' רצוא

מכאן מסתעפת התעוררות האהבה, דווקא בבחינת רצוא, שכן "בינה היא הלב": מן ההתבוננות וההשגה נולדת הצימאון, ברשפי אש, בבחינת רצוא.

מן ההתבוננות הזאת באה התעוררות של אהבה בבחינת רצוא, כלומר ריצה אל ה'. "בינה היא הלב" (תיקוני זוהר): ההבנה מולידה רגש, צימאון לה' הבורע כ"רשפי אש" — ביטוי משיר השירים.

והוא ענין הה' דשם הוי' ובחיי היו"ד הוא בחיי החכמה כח מה⁵⁰ שהוא בחיי השוב שאחרי הרצוא

וזהו עניינה של הה"א בשם הוי'. בחינת היו"ד היא בחינת חכמה, כוח"מה — והיא בחינת השוב שלאחר הרצוא,

אהבה זו היא בחינת הה"א שבשם. היו"ד היא חכמה, הנקראת כוח"מה: עמדתו של מי שרואה את עצמו כאין — "מה אני?". היא מקבילה לשוב, ל"חזרה" הבאה לאחר הריצה.

כמאמר הס"י [הספר יצירה] אם רץ לבך שוב^{51,52} לאחד⁵³ פיי שוב הוא בחיי ביטול במציאות מכל וכל

שלמעלה מבחינת התפעלות האהבה ברשפי אש כי התפעלות האהבה נק' יש

כמאמר ספר יצירה: "אם רץ לבך, שוב לאחד". פירוש "שוב" הוא בחינת ביטול המציאות של האדם מכל וכל, שהיא

למעלה מבחינת התעוררות האהבה ברשפי אש, שהרי התעוררות האהבה נקראת "יש",

ספר יצירה אומר: "אם רץ לבך, שוב" (שם: "למקום"; כאן הנוסח הוא "לאחד"), וקושר זאת למלאכים ש"רצים ושבים". שוב הוא ביטול מוחלט של המציאות, למעלה מאהבה לוחטת, משום שאהבה, עזה ככל שתהיה, עדיין נקראת "יש".

כי הרי יש מי שמתפעל ובחיי הביטול נק' אין והוא בחיי חכמה כח מ"ה [מה] והיינו בחיי יראה עילאה

יראה בושתי כמ"ש הן יראת⁵⁴ ה' היא חכמה

שהרי יש מי שמתפעל; ואילו בחינת הביטול נקראת "אין", והיא בחינת חכמה, כוח"מה. זוהי בחינת יראה עילאה,

יראת בושתי, ככתוב: "הן יראת ה' היא חכמה".

האהבה היא "יש", מפני שיש אדם המתעורר בה; הביטול הוא "אין", מידתה של חכמה. זוהי יראה עילאה, יראת בושתי מפני גדולת ה', כפי שכתוב באיוב כח, כח, הקושר בין יראה לחכמה (הערת קה"ת מציינת שבפסוק שם מופיע שם אדני').

ועוד כי הביטול הוא נמשך מצד בחיי עצמיות אור א"ס שלמעלה מזיו ואור המתלבש בעולמות דלית

מחשבה תפיסא ב"י [ביה] כלל והוא⁵⁵

ועוד, הביטול נמשך מבחינת עצמותו של אור אין סוף, שלמעלה מן הזיו והאור המתלבשים בעולמות, שעליו נאמר

"לית מחשבה תפיסא ביה כלל"; והוא

יש סיבה נוספת לכך שהשוב נעלה יותר: הביטול נמשך מעצמותו של אור אין סוף, שלמעלה מן האור המתלבש בעולמות. על עצמות זו נאמר בתיקוני זוהר: "לית מחשבה תפיסא כך כלל".

נמצא למטה כמו למעלה כי הלא את השמים ואת הארץ אני מלא⁵⁶ ולכן מצד זה נמשך היראה והביטול

כוי' ולהיות בבחי' שוב כוי'

נמצא למטה כמו למעלה, שהרי "את השמים ואת הארץ אני מלא". לכן מבחינה זו נמשכות היראה והביטול וכו', וכן

[היכולת] להיות בבחינת שוב וכו'.

עצמות זו מצויה למטה כפי שהיא מצויה למעלה, כפי שה' אומר: "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיהו כג, כד). מכאן נמשכות היראה והביטול, וגם השוב: מאחר שעצמות ה' נוכחת למטה כפי שהיא למעלה, הנשמה אינה צריכה לעזוב את העולם כדי להגיע אליו.

משא"כ בחיי הרצוא שהוא האהבה ברשפי אש לצאת מגדרי הגוף וליכלל למעלה בעולמות העליונים הרי עלייה זו היא ליהנות מבחי' הזיו והאור המתלבש בעולמות כו'

לא כן בחינת הרצוא, שהיא אהבה ברשפי אש לצאת ממגבלות הגוף ולהיכלל למעלה בעולמות העליונים; עלייה זו היא כדי ליהנות מן הזיו והאור המתלבשים בעולמות וכו'.

הרצוא שונה. האהבה הבוררת מבקשת לפרוץ את גבולות הגוף ולהיכלל בעולמות העליונים, והעלייה הזאת נועדה ליהנות מן הזיו האלוקי המתלבש בעולמות הללו.

והכלל הוא דבחי' הרצוא נמשך מבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] דמצד בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שייך מעלה ומטה לכן יתכן בחי' רצוא ועלייה ממטה למעלה

והכלל הוא שבחינת הרצוא נמשכת מבחינת ממלא כל עלמין, שכן מצד בחינת ממלא כל עלמין יש מעלה ומטה; לכן ייתכנו רצוא ועלייה מלמטה למעלה.

לכן הרצוא נמשך מבחינת ממלא כל עלמין. אור זה מתלבש בכל עולם לפי דרגתו, ולכן ביחס אליו יש "מעלה" ו"מטה", ויש טעם לשאוף לעלות.

אבל שוב נמשך מצד בחי' סוכ"ע דקמיה מעלה ומטה שוין כו' וכמ"ש בד"ה וידעת היום⁵⁷

אבל שוב נמשך מבחינת סוכ"ע כל עלמין, שלפניו מעלה ומטה שווים וכו', כפי שמבואר במאמר הפותח "וידעת היום".

השוב נמשך מאור סוכ"ע כל עלמין, שלפניו מעלה ומטה שווים. כאן מפנה הטקסט למאמר "וידעת היום"; בהערת קה"ת מצוין שהוא מופיע בלקוטי תורה לפרשת ואתחנן.

וזהו בחי' י"ה שבנפש דהיינו שבק"ש [שבקריאת שמע] ותפלה צ"ל התכללות ב' מדרגות הללו דרצוא ושוב דהיינו לצאת בבחינת רצוא ולמסור נפשו באחד⁵⁸ ואח"כ בבחי' שוב כו'

וזהו בחינת י"ה שבנפש: בקריאת שמע ובתפילה צריכה להיות כלולות שתי הבחינות האלה, רצוא ושוב; כלומר, לצאת בבחינת רצוא ולמסור את נפשו באחד, ואחר כך להיות בבחינת שוב וכו'.

שתי התנועות, רצוא ושוב, הן בחינת י"ה שבנפש, ובתפילה, ובייחוד בקריאת שמע, צריכות להופיע שתייהן: יציאה ברצוא, מתוך נכונות למסור את הנפש במילה "אחד", ולאחר מכן חזרה בבחינת שוב. הערת קה"ת מביאה מקורות למסירות נפש באמירת "אחד": תשובות הרשב"א, הב"ח על טור אורח חיים 61, ופרי עץ חיים (שער קריאת שמע, פרק 12).

וכן אח"כ אחר השוב רצוא ואחר הרצוא שוב⁵⁹ כו' וזהו פי' וכל בניך כי הנה בניך בחי' זכר חסדו⁶⁰ הוא מדת האהבה שנמשכה מבחי' ההתבוננות

וכך גם לאחר מכן: אחרי השוב בא רצוא, ואחרי הרצוא בא שוב וכו'. וזהו פירוש "וכל בניך": "בניך" הם בחינת "זכר חסדו", שהיא מידת האהבה הנמשכת מבחינת ההתבוננות.

שתי התנועות מתחלפות: שוב אחרי רצוא ורצוא אחרי שוב. "בניך" נקשרים ל"זכר חסדו" (תהילים 98:3): "זכר" פירושו גם זכר, והבן הזכר מסמל את חסד, את האהבה שנוצרת מן ההתבוננות.

וזהו פי' בינה בן^{61,62} י"ה שבחי בן ואהבה זו נולד ונמשך מבחי י"ה (ועי' מזה ברע"מ [ברעי' מהימנא] פי' נשא דקכ"ב ע"א ובפי' הרמ"ז [הרב משה זכות] שם ובאדר"ז [ובאדרא זוטא] דר"צ ע"א ודרצ"א ע"א).

וזהו פירוש "בינה" — בן י"ה: בחינת הבן, אהבה זו, נולדת ונמשכת מבחינת י"ה. (ראו על כך ברעי' מהימנא, פרשת נשא, דף 122a, ובפירוש הרמ"ז שם; וכן באדרא זוטא, דף 290a ודף 291a).

את המילה "בינה" דורשים כ"בן י"ה": "הבן" שנולד מחכמה ובינה הוא האהבה שהתבוננות מולידה. הסוגריים מפנים לרעי' מהימנא, לפירוש הרמ"ז עליו, ולאדרא זוטא, בהקשר של פירוש זה.

והנה אע"ג [אף על גב] דבחי י"ה הן חו"ב [חכמה ובינה] אעפ"כ [אף על פי כן] מרומז בחי' הבן בבינה כי האהבה והרצוא נמשך עיקרו מבחי' הבינה וכמ"ש כונן שמים בתבונה⁶³ ונדוע דשמים הוא בחי' המדות עליונות כו'

והנה, אף ש"י"ה הן חכמה ובינה, בחינת הבן נרמזת בכל זאת בבינה, משום שהאהבה והרצוא נמשכים בעיקר מבחינת הבינה, כפי שנאמר: "כונן שמים בתבונה". וידוע ש"שמים" הם בחינת המידות העליונות וכו'.

אף שה"בן" נובע הן מ"י"ה והן מה"ה", הוא נרמז בשם בינה, משום שהאהבה והרצוא נמשכים בעיקר מבינה. במשלי 3:19 נאמר שהי' "כונן שמים בתבונה", ו"שמים" מסמלים את המידות העליונות: הבינה בונה ומעצבת את הרגשות.

וכמו עד"מ בגשמיות שהגם שמוח הבן נמשך ממוח האב עכ"ז [עם כל זה] הרי עיקר גידולו הוא ע"י שהייתו תשעה חדשים בעיבור בבטן האם ועמ"ש מזה בד"ה ביום השמע"צ [השמיני עצרת]

וכמשל בדברים גשמיים: אף שמוחו של הבן נמשך ממוחו של האב, עיקר גידולו מתרחש בזכות שהותו תשעה חודשים בעיבור ברחם האם. (ראו מה שנכתב על כך במאמר הפותח "ביום השמיני עצרת").

המשל הוא שהמוח של הילד נמשך מן האב, אך עיקר גידולו מתרחש במשך תשעת החודשים שבהם הוא שוהה ברחם אמו. כך גם האהבה מקורה בחכמה, שהיא ה"אב", אך היא מתגבשת וגדלה בבינה, שהיא ה"אם".

וזהו וכל בניך למודי הוי' שבחי' האהבה הנק' בן וגם היראה כלולה בו כמ"ש בפי' ואהבת את⁶⁴ בד"ה וידעת היום

וזהו "וכל בניך למודי הוי'": בחינת האהבה, הנקראת בן, וגם היראה כלולה בה, כפי שמבואר בפירוש "ואהבת את" במאמר הפותח "וידעת היום",

כעת הפסוק מוכן: "וכל בניך למודי הוי'" מתאר את האהבה, ה"בן", שגם היראה כלולה בה. לשם כך מפנה הטקסט לביאור המילים "ואהבת את" במאמר "וידעת היום".

הנה הוא עיי' בחי' יו"ד הי"א שבנשמה כנ"ל וגם שייך בזה בחי' וי"ה הוא ענין קול ודבור שבק"ש [שבקריאת שמע] ותפלה

היא באה באמצעות בחינת י"ה שבנשמה, כנזכר לעיל. גם לבחינת וי"ה יש חלק בכך, והיא עניין הקול והדיבור שבקריאת שמע ובתפילה;

אהבה זו באה באמצעות בחינת י"ה שבנשמה, כלומר באמצעות ההתכוננות. גם לבחינת וי"ה יש חלק בתפילה, בדמות הקול והדיבור של קריאת שמע והתפילה.

אלא שעיקר בחי' וי"ה הוא על ידי עסק התורה ומצות וכדלקמן ועמ"ש ע"פ הקל קול יעקב⁶⁵
אלא שהביטוי העיקרי של בחינת וי"ה הוא באמצעות העיסוק בתורה ובמצוות, כפי שיתבאר להלן. (ראו מה שנכתב על הפסוק "הקול הוא קול יעקב".)

עיקר מקומה של וי"ה הוא בלימוד התורה ובקיום המצוות, כפי שהמאמר יבאר. הטקסט מפנה לביאור על הפסוק "הקול הוא קול יעקב" (בראשית כ"ז, כ"ב), שלפי הערת קה"ת נדפס בסידור עם חסידות.

(וע' בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך בינה וערך בן חורין בן שמן ועמ"ש במ"א בד"ה ענין האבות הן הן המרכבה⁶⁶ מענין יפה כח הבן כו' ועיי' באדר"ז [באדרא זוטא] שם בענין תרין עטרין⁶⁷ כו' וזהו ענין עדות לישראל⁶⁸ וכמ"ש במ"א בענין משכן העדות:)

(וראו בפרדס, בערכי הכינויים, בערך "בינה" ובערך "בן חורין, בן שמן"; וראו מה שנכתב במקום אחר, במאמר המתחיל "עניין האבות הן הן המרכבה", על העניין של "יפה כוח הבן" וכו'; ועיי' באדרא זוטא שם, בעניין "תרין עטרין" וכו'. וזהו ענין "עדות לישראל", כפי שמבואר במקום אחר בענין "משכן העדות".)

הערת סוגריים המביאה הפניות נוספות: במילון המונחים הקבליים של Pardes Rimmonim, בערכים "Binah" ו"ben" ("בן"); במאמר של Torah Ohr על האבות כמרכבה, בענין "יפה כוח הבן" מכוח האב; וב"Idra Zuta בענין "שתי העטרות". "עדות לישראל" (תהילים קכ"ב, ד'), שבו השבטים נקראים "שבטי י-ה", שייך לאותו ענין של בנים הבאים מבחינת י"ה.

קטע 3 • 51

הווי"ו: התורה שהתפילה בירכה

5 קיצור. ענין י"ה היו"ד צמצום עד שיהיה בחי' סוכ"ע ואח"כ וי"ה נגלות המשכה בבחי' דבור אימתי גדול כו'

סיכום. ענין י"ה: היו"ד היא צמצום, עד שנוצרת בחינת סוכ"ע כל עלמין; ואחר כך וי"ה — הדברים הגלויים, המשכה בבחינת דיבור: "מתי הוא גדול" וכו'.

סיכום החלק הראשון. היו"ד היא הצמצום שממנו נוצרת אפילו בחינת האור המקיף את כל העולמות; וי"ה הן "הדברים הגלויים" — האור הנמשך אל הדיבור, שבו ה' נקרא "גדול".

ובנפש י"ה מוחא ולבא ההתבוננות בגדולת ה' ומזה נמשך רצוא ושוב⁶⁹ וזהו וכל בניך למודי הוי': ב
ובנפש, י"ה הן המוח והלב — ההתבוננות בגדולת ה', שממנה נמשכים רצוא ושוב; וזהו "וכל בניך למודי הוי' וכו'".
(2)

בנפש, י"ה הן המוח והלב: התבוננות בגדולת ה', שממנה נובעות הריצה והחזרה של אהבה וביטול. זהו "בניך למודי הוי'". הסימון "י" (2) מציין את תחילתו של החלק השני במאמר.

והנה כ"ז [כל זה] הוא בחי' בניך שהוא בחינת י"ה כי בחי' בניך היינו בחי' המרומו בבינה בן י"ה כנ"ל
והוא ענין ומדרגת התפלה ברצוא ושוב ואחר התפלה צ"ל בחי' וי"ו

והנה כל זה הוא בחינת "בניך", שהיא בחינת י"ה, שכן בחינת "בניך" היא הבחינה הנרמזת בבינה — בן י"ה, כנזכר לעיל. וזהו עניינה ומדרגתה של התפלה, ברצוא ושוב. ואחרי התפלה צריכה לבוא בחינת וי',

כל מה שנידון עד כאן, האהבה והיראה שבתפלה, הוא בחינת "בניך" — ה"בן" הנרמז בבינה. אך התפלה אינה הסוף: אחריה צריכה לבוא בחינת וי', האות הבאה בשם.

והוא ענין קול דתורה שנקי וי"ו כמ"ש הקל קול יעקב⁷⁰ וכמ"ש בסידור על פסוק זה והוא בחי' והנגלות
כי הוא בחי' קלא דאשתמע^{71,72} ועיין בזח"א [בזהר חלק א] (ד"נ ע"ב ודקמ"א ע"ב)

והיא קול התורה, שנקרא וי', כמו שכתוב: "הקול קול יעקב", וכפי שמוסבר בסידור על פסוק זה. וזוהי בחינת "והנגלות", שכן היא בחינת "קול הנשמע". ועיינו בזהר חלק א' (דף נ' ע"ב ודף קמ"א ע"ב).

הוי' היא "קול" לימוד התורה, ככתוב "הקול קול יעקב" (בראשית כ"ז, כ"ב), כפי שמבואר בסידור. היא שייכת ל"נגלות", שכן תורה הנאמרת בקול היא "קול הנשמע" — ביטוי מן הזוהר. זאת בשונה מן האהבה והיראה הנסתרות שבלב.

והנה הוי"ו מורה על בחי' ששה מדות כי כשר ופסול טמא וטהור נמשך מן המדות וזהו ענין שיתא
סדרי משנה

והנה הוי' מורה על בחינת שש המדות, שכן כשר ופסול, טמא וטהור נמשכים מן המדות; וזהו עניינם של ששת סדרי משנה.

הוי', שערכה המספרי שש, מסמלת את שש המדות. פסיקות התורה — כשר או פסול, טהור או טמא — נובעות מן המדות: דרך כלל, ההיתר מחסד והחומרה מגבורה. לכן המשנה מסודרת בשישה סדרים.

אך המשכת החכמה שמתלבשת במדות אלו זהו ענין היו"ד שבראש הוי"ו כי צורת הוי"ו שראשה יו"ד
ומן היו"ד נמשך וי"ו כוי' וזהו מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] על שלא ברכו בתורה

אך המשכת החכמה המתלבשת במדות אלה היא עניין היו"ד שבראש הוי', שכן צורת הוי' היא שבראשה יו"ד, ומן היו"ד נמשכת הוי' וכו'. וזהו מאמר חז"ל על שלא ברכו בתורה:

הוי' היא קו שבראשו צורת יו"ד: שש המדות מוכתרות בחכמה. המשכת החכמה אל תוך המדות היא עניין "ברכה על התורה" שעליו דיברו חז"ל.

כי ענין לברך בתורה היינו להמשיך בחיי אור א"ס המלוכש בחכמה⁷³ שיומשך ויתלבש בששה מדות עליונות⁷⁴ שמהם נמשך התורה ועיי' נמשך גילוי אור א"ס למטה

שעניין לברך בתורה הוא להמשיך את בחינת אור אין סוף המלוכש בחכמה, כדי שיימשך ויתלבש בשש המדות העליונות שמהן נמשכת התורה; ועל ידי כך נמשכת למטה התגלות של אור אין סוף.

"לברך בתורה" פירושו להמשיך למטה את אור אין סוף, השורה בחכמה, אל שש המדות העליונות שהן מקור דיני התורה. כך התורה מביאה התגלות של אור אין סוף גם לעולם הזה.

כמו למעלה שהרי אין שינוי כלל קמ"י [קמיה] עצמותו כנ"ל ורוחניות וגשמיות שוין לפניו דכולא קמ"י [קמיה] כלא חשיב⁷⁵ והגם שהתורה מדברת בענינים גשמיים

כמו למעלה, שהרי אין שום שינוי לפני עצמותו, כנזכר לעיל, ורוחניות וגשמיות שוות לפניו, שכן "הכול נחשב לפניו כלא". ואף שהתורה מדברת בענינים גשמיים,

הדבר אפשרי משום שלפני עצמותו של ה' אין שום שינוי: הרוחניות והגשמיות שוות לפניו, שהרי "הכול נחשב לפניו כלא" (זוהר). לכן גם הלכות העוסקות בדברים גשמיים יכולות לשאת את אורו באותה מידה כמו כל עניין רוחני.

וכמו תרומות ומעשרות וכיוצא מ"מ כשהוא ממשיך מבחי' היו"ד דחכמה נמשך גילוי אור א"ס בהן כגון תרומות ומעשרות וכיוצא בהן; ואף על פי כן, כאשר ממשיכים מבחינת היו"ד שבחכמה, נמשכת בהן התגלות של אור אין סוף.

גם הלכות העוסקות במתנות לכהנים, במעשרות וכיוצא בהן, הנוגעות לתבואה ולרכוש, מקבלות התגלות של אור אין סוף כאשר ממשיכים לתוכן את היו"ד שבחכמה.

כמו למעלה מטעם הנ"ל וברכה והמשכה זו בהתורה הוא עיי' בחי' רצוא ושוב שבתפלה שהן בחי' י"ה כי רוח אייתי רוח⁷⁶ כוי

כפי שנתבאר לעיל, מטעם האמור. ברכה והמשכה זו אל התורה נעשות באמצעות בחינת רצוא ושוב שבתפילה, שהן בחינת י"ה, שהרי "רוח מביאה רוח" וכי.

מה שממשיך את הברכה הזאת אל התורה הוא הרצוא והשוב שבתפילה, בחינת י"ה. "רוח מביאה רוח" (זוהר): הרוח שאדם מעורר מלמטה ממשיכה רוח מלמעלה.

וזהו שנאמר בקי"ש [בקריאת שמע] תחלה ואהבת⁷⁷ ואח"כ ודברת במ⁷⁸ ודברת לשון הנהגה והמשכה דהיינו להיות המשכת אור א"ס ב"ה בתורה וכמ"ש בד"ה השמים כסאי^{79,80} כוי עייש

וזהו שנאמר בקריאת שמע תחילה "ואהבת", ואחר כך "ודיברת במ". "ודיברת" הוא לשון הנהגה והמשכה, כלומר, להמשיך את אור אין סוף ברוך הוא בתורה, כפי שנתבאר במאמר המתחיל "השמים כסאי" וכי; עיינו שם.

זהו הסדר שבקריאת שמע: תחילה "ואהבת" (תפילה), ואחר כך "ודיברת במ" (תורה). את "ודיברת" אפשר להבין מלשון הנהגה או המשכה: אמירת דברי תורה ממשיכה לתוכם את אור אין סוף. המאמר המצוטט, "השמים כסאי", הוא, לפי הערת קה"ת, המאמר הפותח את תורה אור.

ובזה יובן מ"ש על עזובם את תורת כו' ולא שמעו בקולי⁸¹ בקולי דוקא דהיינו כמ"ש בדי"ה

ובכך יובן הכתוב "על עזובם את תורת" וכו', "ולא שמעו בקולי" — "בקולי" דווקא; כלומר, כפי שנתבאר במאמר המתחיל

הפסוק בירמיהו ממשך ואומר: "ולא שמעו בקולי". הניסוח "בקולי" מדויק, והמאמר מבאר אותו על פי מאמר העוסק ב"כי תשמע בקול" (דברים י"ג, י"ט).

כי תשמע בקול⁸² קול היינו המשכה אבל בקול היינו בפנימית הקול דהיינו אור א"ס ב"ה המלוכש בהתורה

"כי תשמע בקול": "קול" הוא המשכה, ואילו "בקול" פירושו בפנימיות הקול, כלומר, אור אין סוף ברוך הוא המלוכש בתורה.

שם, "קול" הוא האור הנמשך, ואילו "בקול" הוא פנימיותו — אור אין סוף שבתוך התורה. מי שלמדו בלי "ברכה" שמעו את קול התורה, אך לא את האלוקות שבתוכה.

והיינו מפני שלא ברכו ועמ"ש מענין בקולי ג"כ בדי"ה תקעו בחדש⁸³ ועמ"ש בדי"ה ואהיה אצלו אמון⁸⁴ גבי פי' ואהיה שעשועים אני תורתך שעשעתי⁸⁵ כו' ע"ש.⁸⁶

וזה היה מפני שלא ברכו. ועיינו במה שנכתב על ענין "בקולי" גם במאמר המתחיל "תקעו בחודש". ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "ואהיה אצלו אמון", בביאור "ואהיה שעשועים", "אני תורתך שעשעתי" וכו'; עיינו שם.

חסרון זה נבע מכך שלא ברכו, כלומר, לא המשיכו באמצעות התפילה את האור הפנימי אל תוך לימוד התורה שלהם. ההפניות מביאות בביאור נוסף על "בקולי" (במאמר העוסק ב"תקעו שופר בחודש"), ועל התורה כ"שעשועי" של ה' (משלי ח', ל'; תהלים קי"ט, ע').

קטע 4 • 6-8

הה"א האחרונה: עבד וכן

6 והנה כ"ז [כל זה] הוא בחי' ג' אותיות דשם היינו יו"ד ה"א וי"ו ואמנם ענין ה"א האחרונה דשם הוי' הוא

בחי' יראה תתאה הנקי מצות המלך⁸⁷

והנה כל זה הוא בחינת שלוש אותיות של השם, כלומר יו"ד, ה"א ווי"ו. אבל הה"א האחרונה של שם הוי' היא בחינת יראה תתאה, הנקראת "מצות המלך",

כעת הוסברו יו"ד, ה"א ווי"ו: תפילה ותורה. האות האחרונה, ה"א האחרונה, היא יראה תתאה, הנקראת "מצות המלך": יראת נתין מפני מלכו, המתבטאת בציות פשוט.

שהוא ענין קבלת עול מלכות שמים בבחי' עול דוקא וכמ"ש בדוד ונאם הגבר הוקם על⁸⁸ כו'

שהיא ענין קבלת עול מלכות שמים דווקא בבחינת עול, כמו שנאמר על דוד: "ונאם הגבר הוקם על" וגו':

יראה זו היא קבלת מלכות ה' כעול, כמשא שנושאים בין שמרגישים התעוררות ובין שלא. בדבריו האחרונים של דוד הוא נקרא "הגבר הוקם על" (שמואל ב' כג, א), וחכמינו דורשים "על" כ"עול".

עולה של תורה⁸⁹ והוא כענין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] ע"פ ושבתם וראיתם⁹⁰ בין עובד אלקים

לאשר לא עבדו⁹¹ שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד⁹²

עולה של תורה. וזהו כעין מאמר חכמינו זכרונם לברכה על הפסוק "ושבתם וראיתם בין עובד אלקים לאשר לא עבדו": אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחת.

חכמינו אומרים שדוד הקים "עולה של תורה" (בהערת קה"ת מובאים תנא דבי אליהו, מדרש שמואל ובמדבר רבה כמקורות לביטוי). הגמרא (חגיגה ט ע"ב) דורשת את מלאכי ג', יח, "בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", כהבדל בין מי שחוזר על תלמודו מאה פעמים למי שחוזר עליו מאה ואחת פעמים.

שהוא לפי שבפעם א' זו היתירה משנה טבעו ורגילותו כמ"ש בסש"ב [בספר של בינונים]⁹³ ואז נקרא עבד

ויש בזה מעלה מה שאינו בבחי' בן כמ"ש בסש"ב [בספר של בינונים] פרק מ"א

וזאת משום שבפעם הנוספת האחת הוא משנה את טבעו ואת הרגלו, כמבואר בספר של בינונים, ואז הוא נקרא "עובד". ויש בכך מעלה שאינה קיימת בבחינת בן, כמבואר בספר של בינונים, פרק מ"א:

התניא מסביר שההרגל היה לחזור על הלימוד מאה פעמים, ולכן הפעם הנוספת חורגת מן ההרגל ומשנה את טבעו של האדם; בזכות המאמץ הזה הוא נקרא "עובד". פרק מ"א בתניא מוסיף שלעבד יש מעלה שאינה קיימת בבן.

שהאדם צ"ל כלול מבחי' בן ומבחי' עבד⁹⁴ ובחי' בן זהו בחי' וכל בניך הנ"ל. אמנם בחי' עבד עובד

אלקים זהו בחי' עול תורה וזהו בחי' בוניך וכמשי"ת [וכמו שיתבאר].

שהאדם צריך להיות כלול מבחינת בן ומבחינת עבד. בחינת בן היא בחינת "וכל בניך" הנזכרת לעיל. ואולם בחינת עבד, "עובד אלקים", היא בחינת עול תורה, והיא בחינת "בוניך", כפי שיתבאר.

האדם זקוק לשתי הבחינות: "בן", העובד מתוך אהבה, והוא "בניך"; ו"עבד", העובד מתוך קבלת עול. בלימוד התורה, דרך עבודתו של העבד היא "עול תורה", והיא בחינת "בוניך", כפי שיסביר המאמר.

7 וזהו ענין פ' והיה אם שמוע שנאמר בה ולעבדו⁹⁵ וכמ"ש ש בד"ה ועתה יגדל נא^{96.97} בענין בחי' עבד

שהוא בחי' ביטול רצון שלמעלה מהשכל

וזהו עניינה של פרשת "והיה אם שמוע", שבה נאמר "ולעבדו", כפי שמבואר בדרוש הפותח במילים "ועתה יגדל נא", בענין בחינת העבד, שהיא ביטול הרצון של האדם, שלמעלה מן השכל.

הפסקה השנייה של קריאת שמע, "והיה אם שמוע" (דברים יא, יג), אומרת "ולעבדו" — עבודתו של עבד. בדרוש על הפסוק "ועתה יגדל נא כוח אדנות" (במדבר יד, יז) מבואר שעבד הוא מי שמניח את רצונו שלו ומתבטל בפני רצון שלמעלה מן ההבנה.

ושם נתבאר בחי' זו בענין המצות שצ"ל קיום המצות בבחינה זו ועי"ז דוקא נמשך גילוי רצון העליון שלמעלה מהחכמה וזהו ענין כח אדי' כו' ע"ש.

ושם מתבאר בחינה זו ביחס למצוות: יש לקיים את המצוות בבחינה זו, ודווקא על ידי כך נמשכת התגלות הרצון העליון, שלמעלה מחכמה. וזהו ענין "כוח אדנות" וכו', עיינו שם.

שם הדבר מוסבר ביחס למצוות: כאשר מקיימים אותן כעבד המציית מעבר לשיקול השכלי, ממשיכים את הרצון העליון, שלמעלה מחכמה. הדרוש קושר זאת ל"כוח אדנות" — השם המבטא את ה' כאדון.

8 וכמ"כ [וכמו כן] יש בחי' עבד זה ג"כ בעסק התורה שהוא בחי' עול תורה כמ"ש בסש"ב [בספר של בינונים]

פרק מ"א דיש בן שהוא ג"כ עבד⁹⁸

בדומה לכך, בחינת עבד זו קיימת גם בעיסוק בתורה, שהוא בחינת עול תורה, כפי שמוסבר בספר של בינונים, פרק מ"א, שיש בן שהוא גם עבד;

דרך העבד חלה גם בלימוד תורה, בתור "עול תורה". בתניא, פרק מ"א, מדובר ב"בן" שהוא גם "עבד".

דהיינו אחר בחי' וכל בניך יהי' [יהיה] בחינת בוניך ע"י עול תורה שהוא בחי' עבד זה הבי'.

כלומר, לאחר הבחינה של "וכל בניך", תחיה בחינת "בניך", באמצעות עול תורה, שהיא בחינת העבד השנייה הזו.

לאחר "בניך" — אהבת התפילה — באים "בניך": לימוד תורה מתוך קבלת עול התורה. זהו סוג העבד השני, בן שעובד כעבד.

קטע 5 • 91-12

בניין ירושלים

9 ועמ"ש מענין ב' בחי' עבד בביאור ע"פ לא הביט און ביעקב^{100, 99} ומדרגה זאת היה שרש בחי' דוד שהיה

מרכבה לבחי' מלכות לפי שהיה בבחי' עבד ודוד עבדי^{101, 102}

ראו מה שנכתב בענין שתי בחינות של עבד, בביאור על הפסוק "לא הביט און ביעקב". מדרגה זו הייתה שורש בחינתו של דוד, שהיה מרכבה לבחינת מלכות, משום שהיה בבחינת עבד: "דוד עבדי".

מאמר על הפסוק "לא הביט און ביעקב" (במדבר כג, כא) דן בשני סוגי עבדים. בחינת העבד הזאת הייתה שורשו של דוד המלך, שהיה "מרכבה" — כלי המוקדש כולו — למלכות ה', משום שהיה עבד: ה' מכנה אותו "דוד עבדי" (יחזקאל לז, כה).

וזהו נאם דוד בן ישי¹⁰³ ונאם הגבר הוקם על¹⁰⁴ פ"י מתחלה הוא בחי' בן ישי כענין בחי' וכל בניך למודי הוי'

וזהו "נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על": תחילה הוא בבחינת "בן ישי", בדומה לבחינת "וכל בניך לימודי הוי'",

בדברי דוד האחרונים ניתנים לו שני תארים: "דוד בן ישי" ו"הגבר הוקם על". התואר הראשון הוא בחינת "בן", בדומה ל"בניך לימודי הוי'".

כי פי בן ישי היינו¹⁰⁵ כענין בן י"ה כי ישי היינו י' עם ש"י עולמות שבכינה וע' מזה בזהר ס"פ תרומה (דקע"ה ב')

שכן פירוש "בן ישי" הוא בדומה ל"בן י"ה": "ישי" הוא יו"ד עם ש"י עולמות שבכינה. ראו על כך בזהר, סוף פרשת תרומה (דף קעה ע"ב),

"בן ישי" רומז ל"בן י"ה", שכן ישי נכתב יו"ד ואחריה ש"י יו"ד, שערבן המספרי ש"י. כך מתקבלת היו"ד של חכמה יחד עם ש"י העולמות שהמאמר מייחס לכינה; דוד, הנקרא "בן ישי", הוא אפוא האהבה הנולדת מחכמה וכינה. המאמר מפנה לזהר בסוף פרשת תרומה בעניין זה.

ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם ואח"כ ונאם הגבר הוקם על זהו בחי' בוניך וע' בזהר ר"פ חקת (דק"פ ע"ב) מענין הוקם על¹⁰⁶

ובמק"מ שם. ואחר כך "ונאם הגבר הוקם על" — זו בחינת "בוניך". ראו על כך בזהר, תחילת פרשת חוקת (דף קפ ע"ב), בעניין "הוקם על".

"מקדש מלך" הוא פירוש על הזהר. התואר השני, "הגבר הוקם על", נדרש כ"הוקם עול", והוא בחינת "בוניך". המאמר מפנה לזהר בתחילת פרשת חוקת, העוסק במילים אלה.

וזהו ג"כ ענין מ"ש ובניהו בן יהודע בן איש חי¹⁰⁷ רב פעלים^{108, 109} (בשמואל ב' ס"י כ"ג) פי' בניהו היינו בן¹¹⁰ י"ה והוי"ו שאח"כ הוא עסק התורה

וזהו גם ענין הכתוב "ובניהו בן יהודע בן איש חי רב פעלים" (שמואל ב', פרק כג): "בניהו" פירושו בן י"ה, והוי' שאחר כך היא עסק התורה,

אותו דפוס מופיע בבניהו בן יהודע (שמואל ב' כג, כ). השם "בניהו" נדרש כ"בן י"ה", ולאחריו באה ו': תחילה אהבת התפילה, ואחר כך ו' של לימוד התורה.

והיינו בבחי' רב פעלים דהיינו בחינת עול תורה וכמ"ש בגמרא רפ"ג [ריש פרק ג'] דברכות (די"ח ע"ב) ובזח"א [ובזהר חלק א'] (ד"ו סע"א [סוף עמוד א']¹¹¹ קל"ב א' קל"ו א' ר"ז ב')

כלומר, בבחינת "רב פעלים", שהיא בחינת עול התורה, וכמו שכתוב בגמרא, תחילת פרק ג' בברכות (דף יח ע"ב), ובזהר חלק א' (דף ו' סוף ע"א; קלב ע"א; קלו ע"א; רז ע"ב).

התואר "רב פעלים" מציין את עול התורה. הגמרא (ברכות יח ע"ב) מסבירה שהוא הרבה ואסף פועלים לתורה, וזהו דן בו בכמה מקומות.

ולכן וישימהו דוד אל משמעתו¹¹² שבו ועל ידו נעשה בנין ירושלים בחי' בוניך כי ירושלים

ולכן "וישימהו דוד אל משמעתו": בו ועל ידו נבנה בניין ירושלים, בחינת "בוניך". שכן ירושלים

לכן מינה דוד את בניהו "על משמעתו" (שמואל ב' כג, כג): באמצעות אדם כזה נבנית ירושלים, וזהו "בוניך". המאמר עובר עכשיו להסביר את משמעות השם "ירושלים".

היינו יראה שלם^{113, 114} ועיי' עול מלכות שמים נעשה בנין יראה שלם להיות שלימות היראה כו' כי לעומת זה בחי' חורבן ירושלים היינו נפילת בניל המלי'

היא "יראה שלם"; ועל ידי עול מלכות שמים נבנית "יראה שלם", ונעשית היראה שלמה וכו'. ומנגד, חורבן ירושלים הוא נפילת בניין המלכות.

"ירושלים" נדרשת כ"יראה שלם", יראה שלמה (המדרש אומר ששם העיר מורכב מ"יראה", השם שנתן אברהם למקום, ומ"שלם", השם שנתן שם). קבלת עול מלכות שמים בונה את היראה השלמה הזאת; ההפך מכך, חורבן ירושלים, הוא "נפילת" המלכות.

דהיינו מ"ש סוכת דוד הנופלת¹¹⁵ היינו ענין עול דרך ארץ¹¹⁶ ובקשת המותרות בתענוגי עוה"ז יותר על די¹¹⁷ הסיפוק שזהו הסבה המטרדת מעול תורה כי את זה לעומת זה עשה האלקים¹¹⁸ כו'.

כלומר, זהו מה שנאמר: "סוכת דוד הנופלת". הכוונה היא לעול הפרנסה והעיסוקים הגשמיים, ולרדיפה אחר מותרות בתענוגות העולם הזה מעבר לצורכי האדם. זהו הגורם שמסיח את הדעת מעול תורה, שהרי "את זה לעומת זה עשה האלקים" וכו'.

הנפילה הזאת היא "סוכת דוד הנופלת" (עמוס ט, יא): עול ענייני העולם והמרדף אחר מותרות מעבר לצרכים, שמרחיקים את האדם מעול תורה. המשנה מלמדת שמי שמקבל עליו עול תורה נפטר מעול דרך ארץ (אבות ג, ה), שכן ה' עשה את השניים "זה לעומת זה" (קהלת ז, יד).

אמנם הטעם שבנין יראה שלם הוא עיי' עול תורה דוקא הוא כמ"ש החכמה יבנה בית¹¹⁹ אולם הטעם לכך שבניין יראה שלמה נעשה דווקא באמצעות עול תורה הוא על פי הכתוב: "בחכמה יבנה בית",

מדוע דווקא עול תורה בונה יראה שלמה? משום ש"בחכמה יבנה בית" (משלי כד, ג): הבניין נובע מחכמה.

והוא בחי' התורה דמחכמה נפקת^{120, 121} שמשם שרש יראה שלם הנ"ל כנודע דחכמה היא יראה עילאה שהיא שרש בחי' יראה תתאה כו'

וזוהי בחינת התורה, ש"מחכמה נפקת", ושם נמצא השורש של היראה השלמה האמורה לעיל. כידוע, חכמה היא יראה עילאה, שהיא שורש בחינת יראה תתאה וכו'.

התורה "מחכמה נפקת" (זוהר), וחכמה היא יראה עילאה, שורש היראה התחתונה. לכן התורה כוללת בתוכה את השורש של יראה שלמה.

ולכן על ידי עסק התורה בבחי' קבלת עול תורה ממשיכים מבחינת חכמה עילאה שהיא יראה עילאה ביראה תתאה ולכן נק' בוניך דוקא.

לכן, על ידי לימוד התורה מתוך קבלת עול תורה ממשיכים מבחינת חכמה עילאה, שהיא יראה עילאה, אל היראה התחתונה; ומשום כך דווקא הם נקראים "בוניך".

לימוד תורה מתוך קבלת עול ממשיך את היראה העליונה של חכמה אל היראה התחתונה, ובכך מביא אותה לידי "יראה שלמה". משום כך תלמידי חכמים נקראים "בוניך": הם בונים את ירושלים.

10 והנה עם היות בחיי בניך הוא גייכ בן יייה שמקבל מבחיי חכמה גייכ מיימ עיקר בחיי קבלתו מבינה כנייל

משא"כ בחיי בוניך עיקרו מבחיי חכמה ממש

והנה, אף ש"בניך" היא גם בחינת בן יייה, המקבלת גם מבחינת חכמה, מכל מקום עיקר קבלתה הוא מבינה, כאמור לעיל; מה שאין כן "בניך", שעיקרם מבחינת חכמה עצמה,

שתי הבחינות נמשכות מיייה, אך בדרכים שונות: "בניך", אהבת התפילה, מקבלים בעיקר מבינה — ההבנה שמולידה רגש — ואילו "בניך" מקבלים בעיקר מחכמה עצמה.

וכמו ע"ד ההפרש בין מקרא קדש דיו"ט [דיוס טוב] לגבי קדש ממש בחיי שבת ועמ"ש סד"ה וארא אל

אברהם¹²² גבי ענין ושמי הוי' לא נודעתי להם¹²³

כמו ההבדל בין "מקרא קודש" של יום טוב לבין קדושה ממש, בחינת שבת. ראו מה שנכתב בסוף המאמר הפותח במילים "וארא אל אברהם", בעניין "ושמי הוי' לא נודעתי להם".

ההבדל דומה לזה שבין יום טוב, הנקרא רק "מקרא קודש" — קריאה של קדושה — לבין שבת, שהיא קדושה עצמה. ההפניה היא למאמר העוסק במילים "ושמי הוי' לא נודעתי להם" (שמות ו, ג), ובהערת קה"ת מצוין שהוא מופיע בתורה אור על פרשת וארא.

וזהו הקל קול יעקב¹²⁴ עד"מ הקול שמחבר את המחשבה להביא בדבור בהתגלות כך בקול דתורה

ממשיך מבחיי אור החכמה בדבור שהוא ענין בנין ירושלים יראה שלם

וזהו "הקול קול יעקב": דרך משל, הקול מחבר את המחשבה לדיבור ומביא אותה לידי גילוי בדיבור; כך גם בקול התורה, ממשיכים מבחינת אור החכמה אל הדיבור, וזהו ענין בנין ירושלים — יראה שלם.

מדוע מדובר ב"קול" התורה? הקול מקשר בין המחשבה לדיבור ומביא את הנסתר לידי מילים מדוברות. כך קול לימוד התורה ממשיך את אור החכמה אל הדיבור, ובכך נבנית ירושלים — יראה שלם.

והיינו כמש"ל [כמה שכתוב לעיל] בענין אימתי גדול ה' כשהוא בעיר אלקינו וע"י עסק התורה ממשיכים

להיות בבחינה זו שבח ותוספת בתוקף אור וגילוי

וזהו כפי שנתבאר לעיל בענין "אימתי גדול ה' כשהוא בעיר אלקינו"; ובעסק התורה ממשיכים [את האור] כך שבבחינה זו יהיו שבח ותוספת בעוצמת האור והגילוי.

וזהו "עיר אלקינו" שנתבארה לעיל — תחום הדיבור, שבו ה' נקרא "גדול". לימוד התורה מוסיף שם עוצמה של אור וגילוי, כך שהוא "מהולל מאוד".

כי בלא"ה [בלאו הכי] הדבור מקבל מהמדות והוא בבחי' גבורות וצמצומים כמ"ש כבוד מלכותך יאמרו¹²⁵ וגבורתך ידברו

שכן בלא זאת הדיבור מקבל מן המדות, והוא בבחינת גבורות וצמצומים, ככתוב: "כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו".

כלי התורה, הדיבור מקבל רק מן המדות, והוא בבחינת גבורה וצמצום. תהילים קמה, יא מדגים זאת, כשהוא קושר את הדיבור לגבורת ה': "וגבורתך ידברו".

אבל על ידי עסק התורה ממשיכים בהדבור מבחינת חכמה עילאה עצמה וגם מלמעלה מהחכמה להיות מראש מקדם נסוכה¹²⁶ וכמ"ש במ"א ע"פ ועתה יגדל נא כח אדי¹²⁷ שזהו ג"כ ענין העונה איש"ר [אמן יהא שמיה רבא] מברך¹²⁸ בכל כחו.

אבל באמצעות עסק התורה ממשיכים אל הדיבור מבחינת חכמה עילאה עצמה, וגם ממה שלמעלה מחכמה, כדי שיהיה "מראש מקדם נסוכה", כמבואר במקום אחר על הפסוק "ועתה יגדל נא כח ה'". וזהו גם עניינו של העונה "אמן, יהא שמיה רבא מברך" בכל כוחו.

התורה ממשיכה אל הדיבור מחכמה עילאה עצמה, ואף ממה שלמעלה ממנה, כדי שיהיה "מראש מקדם נסוכה" — ביטוי מפיוט "לכה דודי", שבו הוא מתאר את השבת. הטקסט משווה בין מענה "אמן, יהא שמיה רבא מברך" בכל כוחו (שבת קיט, ב) לבין תפילת משה ש"יגדל נא כח ה'".

11 וז"ש [וזהו שכתוב] להודיע כו' וכבוד הדר מלכותו.¹²⁹ וזהו ארוממך אלקי המלך¹³⁰ ועמ"ש בד"ה כי אתה נרי¹³¹ ובד"ה באתי לגני¹³²

וזהו שנאמר: "להודיע" וכו', "וכבוד הדר מלכותו". וזהו "ארוממך אלקי המלך". ראו מה שנכתב במאמר המתחיל "כי אתה נרי" ובמאמר המתחיל "באתי לגני".

תהילים קמה, יב מדבר על כך שמודיעים "את כבוד הדר מלכותו": לימוד התורה מגלה את זיו מלכות. כך גם "ארוממך אלקי המלך" (תהילים קמה, א) פירושו לרומם ולחזק את מלכותו של ה'.

וזהו א"ת [אל תקרי] בניך אלא בוניך כי העיקר הוא להמשיך האור והגילוי במדת מלכותו ית' וכמ"ש במ"א סד"ה שובה ישראל עד¹³³ בענין

וזהו "אל תקרי בניך אלא בוניך": העיקר הוא להמשיך את האור והגילוי במידת מלכותו ית', כפי שמבואר במקום אחר, בסוף המאמר המתחיל "שובה ישראל עד", בענין

לכן דרשו חכמים "בוניך": העיקר הוא להמשיך אור וגילוי במלכות ה', ולבנות את "ירושלים". כאן מפנה הטקסט למאמר אחר, שנושא מובא בחלק הבא.

כי עמך הסליחה למען תורא¹³⁴ ועדייז יש לפרש הפסוק על כן יעזב איש את אביו¹³⁵ ואת אמו ודבק באשתו דלכאורה מאי קמ"ל [קא משמע לן].

"כי עמך הסליחה למען תורא". ועל דרך זו אפשר לפרש את הפסוק "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו", שלכאורה, מה הוא בא ללמדנו?

המאמר "שובה ישראל" עוסק בפסוק "כי עמך הסליחה למען תורא" (תהילים קל, ד). באותו אופן מפרש אדמו"ר הזקן את בראשית ב, כד: "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו", פסוק שלכאורה אינו מלמד דבר חדש.

אדך בדרך רמז הענין אביו ואמו היינו בחי' ההתבוננות שכולל חכמה ובינה וזה בינה בן י"ה

אלא בדרך רמז, עניין "אביו ואמו" הוא בחינת ההתבוננות, הכוללת חכמה ובינה; וזהו "בינה בן י"ה",

כרמז, "אביו ואמו" הם ההתבוננות, הכוללת חכמה ובינה, הוריו של ה"בן" הנולד מ"ה".

דהיינו האהבה הנמשכת מן ההתבוננות כנ"ל והוא בחי' התפלה בדחילו ורחימו ועסק התורה שבע"פ

[שבעל פה] נק' ודבק באשתו כי היא מורשה קהלת יעקב¹³⁶ א"ת [אל תקרי] מורשה אלא מאורסה.¹³⁷

כלומר, האהבה הנמשכת מן ההתבוננות, כנזכר לעיל; והיא בחינת התפילה ביראה ובאהבה. והעיסוק בתורה שבעל פה נקרא "ודבק באשתו", שהרי היא "מורשה קהלת יעקב": אל תקרי "מורשה" אלא "מאורסה".

ה"בן" הוא האהבה שנוגדת מן ההתבוננות — היראה והאהבה שבתפילה. "ודבק באשתו" הוא התורה שבעל פה, שחכמים מכנים אותה "מאורסת" לישראל, כשהם קוראים את "מורשה" שבדברים לג, ד כאילו נכתב "מאורסה".

12 והנה התשבע"פ [התורה שבעל פה] מדברת הכל בענינים גשמיים והיא לכאורה השפלה לגבי ההתבוננות

בתפלה בדו"ר [בדחילו ורחימו] אבל כאמת זהו העיקר להיות דירה בתחתונים^{138, 139} ועמ"ש מזה כדי"ה כפי

נסכים¹⁴⁰

והנה, התורה שבעל פה עוסקת כולה בעניינים גשמיים, ולכאורה היא נמוכה לעומת ההתבוננות שבתפילה באהבה וביראה. אך לאמיתו של דבר, זהו העיקר — שתהיה דירה בתחתונים. וראו מה שנכתב על כך במאמר על פרשת נסכים.

התורה שבעל פה עוסקת כולה בעניינים גשמיים, ולכאורה הדבר נמוך מן ההתבוננות שבתפילה. אך זהו העיקר, מפני שתכלית בריאת העולם היא "דירה בתחתונים" (מדרש תנחומא): שהי' יהיה נוכח בעולם הגשמי עצמו.

וזהו ע"י יעזוב ע"ד א"ת [אל תקרי] בניך ודבק באשתו בחי' בוניך ועמ"ש בד"ה קדש ישראל^{142, 141} בפי' ראה חיים עם אשה אשר אהבת¹⁴³ דקאי ג"כ על תשבע"פ [תורה שבעל פה] ומ"מ אי אפשר לבא לבחי' זו

וזה נעשה על ידי "יעזוב", על דרך "אל תקרי בניך אלא בוניך", ו"ודבק באשתו" — בחינת "בוניך". וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "קודש ישראל", בפירוש הפסוק "ראה חיים עם אשה אשר אהבת", שגם הוא מכוון לתורה שבעל פה. ואף על פי כן, אי אפשר להגיע לבחינה זו

מגיעים לכך באמצעות ה"עזיבה" של שלב ה"בניך" והדבקות ב"אשתו", בחינת ה"בוניך". מאמר אחר מפרש גם הוא את הפסוק "ראה חיים עם אשה אשר אהבת" (קהלת ט, ט) כמתייחס לתורה שבעל פה. ואף על פי כן, אי אפשר להגיע לשלב זה בכוחות עצמו.

אלא כשיהי' [כשיהיה] תחלה בחי' וכל בניך כי כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו¹⁴⁴

אלא אם כן קדמה לכך תחילה בחינת "וכל בניך", שכן כל האומר "אין לי אלא תורה" — אפילו תורה אין לו.

תחילה צריכה לבוא בחינת "בניך" — אהבת התפילה. כפי שאמרו חכמים: "כל האומר אין לי אלא תורה — אפילו תורה אין לו".

וזהו ג"כ מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] פ"ק [פרק קמא] דברכות בענין המשמח לחתן זוכה לתורה¹⁴⁵

דלכאורה למה צריכים לשמחו ומדוע לא ישמח בעצמו אלא משום כי בתחלה הוא בבחי' בן י"ה

וזהו גם מאמר חז"ל בפרק הראשון של מסכת ברכות, שמי שמשמח חתן זוכה לתורה. ולכאורה, מדוע צריכים אחרים לשמח אותו, ומדוע אינו שמח בעצמו? אלא משום שבתחילה הוא בבחינת בן י"ה,

בגמרא נאמר שמי שמשמח חתן זוכה לתורה (ברכות ו, ב). מדוע חתן צריך שאחרים ישמחו אותו? מפני שבתחילה הוא עדיין בבחינת "בן י"ה", קשור לאביו ולאמו.

וצריך לעזוב את אביו ואת אמו ע"כ צריכים לשמחו ועמ"ש מזה סד"ה זאת חנוכת המזבח.^{146, 147}

והוא צריך לעזוב את אביו ואת אמו; לכן צריכים לשמח אותו. וראו מה שנכתב על כך בסוף המאמר המתחיל "זאת חנוכת המזבח".

עליו "לעזוב את אביו ואת אמו" כדי לדבוק באשתו, ולכן אחרים צריכים לשמח אותו. כך גם בנפש: המעבר מאהבת התפילה אל ה"כלה" — התורה שבעל פה — זקוק לתוספת שמחה.

ירידתה של התורה עצמה

13 ועדי' יובן ג"כ למעלה כי התורה נק' ג"כ חתן ביום חתונתו¹⁴⁸ זה מ"ת [מתן תורה]¹⁴⁹ והיינו תשבי"כ [תורה]

שבכתב] והוא ג"כ בבחי' ע"כ יעזב איש את אביו ואת אמו

כך יש להבין גם למעלה: גם התורה נקראת חתן, "ביום חתונתו" — זהו מתן תורה, כלומר התורה שבכתב; וגם היא בבחינת "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו",

אותו דפוס קיים גם "למעלה", בתורה עצמה. המשנה מפרשת את "ביום חתונתו" (שיר השירים ג, יא) כמתן תורה; לכן התורה, ובפרט התורה שבכתב, היא "חתן", וגם היא "עוזבת את אביה ואת אמה".

היינו בחיי אלפים שנה שקדמה התורה לעולם^{150, 151} שהוא בחיי אאלפך חכמה¹⁵² אאלפך בינה ומשם ירדה בבחי' עולם והי' [והרי זה] בחיי ירידה¹⁵³

כלומר, בחינת אלפיים השנים שבהן קדמה התורה לעולם, שהן בחינת "אאלפך חכמה, אאלפך בינה"; ומשם ירדה לבחינת עולם, וזו בחינת ירידה.

"אביה ואמה" של התורה הם חכמה ובינה. חז"ל אומרים שהתורה קדמה לעולם אלפיים שנה, ו"אלפיים" נקשר ל"אאלפך" — אלמד אותך חכמה ואלמד אותך בינה. ירידתה משם לעולם, שבו היא עוסקת בדינים על דברים גשמיים, היא ירידה.

ולכן אמרו נובלות חכמה שלמעלה תורה ודבק באשתו היינו תשבעי"פ [תורה שבעל פה] או כנס"י [כנסת ישראל] שנק' ג"כ כלה (ע' [עיי'ן] מזה בדי"ה תורה צוה¹⁵⁴ מה שלפעמים נק' כנס"י [כנסת ישראל] כלה ולפעמים חתן כנ"ל)¹⁵⁵

ולכן אמרו: "נובלות חכמה שלמעלה תורה". ו"ודבק באשתו" — זו התורה שבעל פה, או כנסת ישראל, שגם היא נקראת כלה. (ראו על כך במאמר המתחיל "תורה צוה", מדוע כנסת ישראל נקראת לפעמים כלה ולפעמים חתן, כנ"ל.)

לכן המדרש מכנה את התורה "נובלות חכמה שלמעלה". התורה שבכתב "דבקה באשתו" — התורה שבעל פה או כנסת ישראל, הנקראת "כלה"; מאמר אחר מסביר מדוע ישראל הם לפעמים הכלה ולפעמים החתן.

ולכן צ"ל כל המשמח את החתן כדכתיב אני תורתך שעשעתי¹⁵⁶ והיינו ע"י כי באמת כח ירידה זו נמשך מלמעלה מהחכמה עילאה עצמה¹⁵⁷ כמ"ש במ"א בדי"ה לך לך מארצך¹⁵⁸ כו'

ולכן נאמר: "כל המשמח את החתן", ככתוב: "אני תורתך שעשעתי". והטעם הוא שבאמת, הכוח לירידה זו נמשך למעלה מהחכמה העילאה עצמה, כמוסבר במקום אחר במאמר המתחיל "לך לך מארצך" וכו',

לכן צריך "לשמח את החתן": התורה היורדת זקוקה לשמחה — "אני תורתך שעשעתי" (תהלים קיט, ע). הכוח לירידה זו נמשך למעלה מהחכמה העילאה עצמה, כפי שמוסבר במאמר על "לך לך מארצך".

וכמ"ש בזח"ג (דק"מ ע"א ודרס"ב¹⁵⁹ א') וממשיכותא דמוחא עילאה סתימאה^{160, 161} כו' נמשך עטרא דגבורה מקור תשבע"פ [תורה שבעל פה] כו'.

וכמו שכתוב בזוהר, חלק ג' (דף קמ ע"א ודף רסב ע"א): "וממשיכותא דמוחא עילאה סתימאה" וכו' נמשכת עטרת הגבורה, מקור התורה שבעל פה, וכו'.

הזוהר מדבר על המשכת המוחין העליונים והנסתרים אל הדרגות התחתונות; מכאן לומד אדמו"ר הזקן ש"עטרת הגבורה", מקור התורה שבעל פה, נמשכת משם. לכן פסיקות התורה שבעל פה, שנראות כירידה, מושרשות למעלה מן החכמה.

והעיקר כי ירידה זו צורך עליי [עליה] הוא דהיינו שיש יתרון¹⁶² להחכמה מן הסכלות היינו ע"י דאתהפכא ונתברר הנה"ב [הנפש הבהמית] נעשה יתרון האור וכמ"ש בד"ה זכור את

והעיקר הוא שירידה זו צורך עלייה היא: כלומר, יש יתרון לחכמה מן הסכלות; באמצעות הפיכת הנפש הבהמית ובירורה נעשה יתרון האור, וכמו שמוסבר במאמר המתחיל "זכור את

הירידה נועדה לעלייה. בקהלת ב', יג נאמר של"חכמה יש יתרון מן הסכלות כיתרון האור מן החושך": כאשר הנפש הבהמית נהפכת ומתבררת, נוצר אור גדול יותר מכפי שהיה אילו לא היה חושך.

יום השבת^{163, 164} בפ"י חכמות בחוץ¹⁶⁵ תרונה וכמ"ש סד"ה ושבתי בשלום¹⁶⁶ בענין שלום לרחוק¹⁶⁷ שנעשה קרוב וכמשי"ת [וכמו שיתבאר] לקמן בענין פ"י ורב שלום ועמ"ש בד"ה המגביהי לשבת¹⁶⁸ בענין השמן הנמשך מבירור ק"נ [קליפת נוגה] שממנו עיקר יתרון האור: ^{169, 170}

יום השבת, בביאור "חכמות בחוץ תרונה"; וכמו שמוסבר בסוף המאמר המתחיל "ושבתי בשלום", בענין "שלום לרחוק" שנעשה קרוב; וכפי שיתבאר להלן בביאור "ורב שלום". וראו גם מה שכתוב במאמר המתחיל "המגביהי לשבת", בענין השמן הנמשך מבירור קליפת נוגה, שממנו בעיקר בא יתרון האור.

המקורות מרחיבים את הרעיון: "חכמות בחוץ תרונה" (משלי א, כ) — התורה מתעלה כשהיא מתלבשת "בחוץ", למטה; "שלום לרחוק" (ישעיהו נז, יט), שנעשה קרוב; והשמן הנמשך מבירור קליפת נוגה, הקליפה המעורבת שאפשר להפוך לטוב, הוא המקור העיקרי ל"יתרון האור".

קטע 7 • 14 - 15

שלום רב

14 קיצור. והנה בניך זהו ענין האהבה שבתפלה וגם היראה כלולה בה ואח"כ עסק התורה הוא בחי' וי"ו והנגלות לנו ה' הוא בחי' הוקם על. בוניך. ובניהו כו' רב פעלים.

סיכום. והנה "בניך" הוא ענין האהבה שבתפילה, וגם היראה כלולה בה. לאחר מכן, העיסוק בתורה הוא בחינת וי', ו"הנגלות לנו" — ה'; והה"א היא בחינת "הוקם עלי". "בוניך" ו"בניהו" וכו', "רב פעלים".

סיכום החלק השני: "בניך" הם האהבה שבתפילה, והיראה כלולה בה; לימוד התורה הוא הווי"ו, "הנגלות", והה"א האחרונה היא "הוקם עלי" — העול. יחד הם "בוניך", כפי שנאמר על בניהו: "רב פעלים".

וזהו ע"כ יעזב כוי' כל המשמח. חכמות בחוץ. ג והנה עפ"ז [על פי זה] יובן ג"כ משארז"ל [מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] גבי ורב שלום בניך א"ת [אל תקרי] בניך

וזהו "על כן יעזב" וכו', "כל המשמח", "חכמות בחוץ". (ג) על פי זה יובן גם מה שאמרו חז"ל על "רב שלום בניך": אל תקרי "בניך"

הסיכום מסתיים בפסוקים "על כן יעזב איש", "כל המשמח חתן" ו"חכמות בחוץ תרונה". ה"ג" (ג) פותח את החלק השלישי, החוזר לדרשת חז"ל "אל תקרי בניך".

אלא בוניך שלהיות בחי' ורב שלום זהו ע"י בחי' בוניך דוקא שהוא עסק התורה בקבלת עול

אלא "בוניך". שכן בחינת "רב שלום" באה דווקא על ידי בחינת "בוניך", שהיא העיסוק בתורה מתוך קבלת עול;

"רב שלום" בא דווקא באמצעות "בוניך", כלומר לימוד תורה מתוך קבלת עול.

והיינו אחר קדימת בחי' בניך תחלה שהוא ענין התפלה ואז ע"י התורה בבחי' בוניך נעשה בחי' ורב שלום כוי'

כלומר, לאחר שבאה תחילה בחינת "בוניך", שהיא עניין התפילה; ואז, באמצעות התורה בבחינת "בוניך", נוצרת בחינת "רב שלום" וכו'.

אולם תחילה צריכה לבוא בחינת "בוניך" — התפילה; לאחר מכן לימוד התורה בבחינת "בוניך" מביא ל"רב שלום".

פי' ורב הוא עשו כמ"ש ורב יעבוד צעיר¹⁷¹ וכמ"ש עשו לי רב¹⁷² ועיין ברבות פי' דברים ע"פ רב לכם¹⁷³

פירוש "ורב" הוא עשו, כמו שכתוב "ורב יעבוד צעיר", וכמו שכתוב שעשו אמר "יש לי רב". ועיינו במדרש רבה, פרשת דברים, על הפסוק "רב לכם".

"ורב" נקרא כאן כעשו: בראשית כ"ה, כ"ג נאמר "ורב יעבוד צעיר", ועשו אומר "יש לי רב" (בראשית ל"ג, ט'). הטקסט מפנה גם למדרש רבה, פרשת דברים, על הפסוק "רב לכם".

והיינו להיותו בבחי' הפירוד שהוא הריבוי כמ"ש נפשות¹⁷⁴ עשו לשון רבים ונק' רשות הרבים וטורי דפרודא^{175, 176, 177} כידוע

וזה משום שהוא בבחינת פירוד, שהיא ריבוי, כמו שנאמר על עשו "נפשות" בלשון רבים; והיא נקראת "רשות הרבים" ו"טורי דפרודא", כידוע.

עשו מסמל פירוד וריבוי: על בני ביתו נאמר "נפשות" בלשון רבים (בראשית ל"ו, ו'). לכן התחום שמנגד לקדושה נקרא "רשות הרבים" — תחומם של הרבים — ובזוהר הוא מכונה "טורי דפרודא".

אבל בחיי עי' דנפש יעקב נאמר נפש לשון יחיד להיותן בבחי' היחוד ונקי' רשות היחיד וזהו בחי' ורב שלום שמבחי' ריבוי ופירוד דעשו יוכלל ויטייחד בבחי' היחוד האלקי

אבל על בחינת שבעים הנפשות של יעקב נאמר "נפש" בלשון יחיד, משום שהן בבחינת אחדות; והיא נקראת "רשות היחיד". וזוהי בחינת "ורב שלום": שהריבוי והפירוד של עשו ייכללו ויתאחדו בבחינת האחדות האלקית.

שבעים הנפשות של יעקב נקראות "נפש" בלשון יחיד (בראשית מ"ו, כ"ז); רש"י שם, על פי המדרש, מסביר שהן עבדו לאל אחד, ואילו בני ביתו של עשו עבדו לאלוהים רבים. הקדושה היא "רשות היחיד", תחומו של האחד, ו"ורב שלום" פירושו שהריבוי של עשו נמשך ונכלל באחדות ה'.

(עיין מ"ש בתו"א [בתורה אור] בפ' וישב בד"ה כה אמר ה' צבאות כו' בפ"י ורב יעבוד כו' דשם מבואר ענין התכללות זו שהוא ע"ד התכללות כחות נה"ב [נפש הבהמית] בנה"א [בנפש האלקית] כו')

(עיינו במה שנכתב בתורה אור, פרשת וישב, במאמר המתחיל "כה אמר ה' צבאות" וכו', בביאור "ורב יעבוד" וכו'; שם מוסבר ענין ההכללה הזאת, שהיא בדומה להכללת כוחות הנפש הבהמית בנפש האלקית וכו').

תורה אור מסביר את ההכללה הזאת במסגרת הביאור על "ורב יעבוד צעיר": היא דומה להכללת כוחות הנפש הבהמית בנפש האלקית, כאשר האדם מכונן את דחפיו הטבעיים לעבודת ה'.

והוא הנקי' שלום שהשלום ענינו בחי' התחברות בין ב' הפכים כידוע וכך הוא המחבר להיות התכללות ניצוצים מבחי' טורי דפרודא בקדושה האלקית וזהו ורב שלום וזהו ג"כ ענין ורב להושיע¹⁷⁸ כו'.¹⁷⁹

וזה נקרא "שלום", שכן ענינו של השלום הוא חיבור בין שני הפכים, כידוע. וכך גם הוא מחבר, כך שניצוצות מבחינת "הרי הפירוד" נכללים בקדושה האלוקית. וזהו "ורב שלום", וזהו גם ענינו של "ורב להושיע" וכו'.

השלום מחבר בין שני הפכים. לכן "ורב שלום" מחבר את הניצוצות מ"הרי הפירוד" אל הקדושה: הריבוי של עשו, "רב", נעשה שלום. זהו גם הרעיון שב"ורב להושיע" (ישעיהו סג:א).

15 ולהבין איך עא"י [על ידי] עסק התורה דוקא נעשה בחי' ורב שלום וכמ"ש או יחזיק במעווי¹⁸⁰ יעשה שלום לי בפמשמ"ע [בפמליא של מעלה] שלום יעשה לי בפמשמ"ט [בפמליא של מטה]¹⁸¹ ולא מבחינת התפלה לבד

כדי להבין כיצד דווקא על ידי העיסוק בתורה מתהווה בחינת "ורב שלום", כמו שכתוב: "או יחזיק במעווי יעשה שלום ל"י" — בבית שלמעלה, "שלום יעשה ל"י" — בבית שלמטה; ולא מבחינת התפילה בלבד,

מדוע "ורב שלום" נוצר דווקא מלימוד תורה? הפסוק בישעיהו כז, ה אומר "שלום" פעמיים, והגמרא (סנהדרין צט, ב) דורשת זאת על מ' שעוסק בתורה לשמה: הוא עושה שלום בפמליה של מעלה ובפמליה של מטה.

וכמו שאמר א"ת [אל תקרי] בניך שהוא בחינת האהבה שבתפלה שנקי' בן אלא בוניך דוקא בבחינת עול תורה שאחר התפלה ואז נעשה ורב שלום כו'.

וכפי שאמרו: אל תקרי "בניך", שהיא בחינת האהבה שבתפילה, הנקראת "בן", אלא "בוניך" — דווקא בבחינת עול תורה, שכאחרי התפילה; ואז מתהווה "רב שלום" וכי'.

התפילה לבדה, אהבת ה"בן", אינה מביאה לכך. משום כך אמרו חז"ל "בוניך": התורה, הנלמדת תחת עולה לאחר התפילה, היא שמביאה "רב שלום".

הענין יובן בהקדים מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] ¹⁸² עתיד חזיר ליטהר ¹⁸³ (עיי' במדרש תהלים סי' קמ"ו ע"פ מתיר אסורים ¹⁸⁴ ובספר מאור אור אות ח' סעיף ¹⁸⁵ ו' ועיי' ברבות ס"פ שמיני ¹⁸⁶)

הענין יובן בהקדמת מאמר חז"ל: "עתיד חזיר ליטהר" (עיינו במדרש תהלים, סימן קמ"ו, על הפסוק "מתיר אסורים", ובספר מאור אור, אות ח', סעיף ו'; ועיינו ברבות בסוף פרשת שמיני).

ההסבר נפתח במאמר חז"ל: "עתיד חזיר ליטהר". בסוגריים מובאים מקורותיו: המדרש על תהלים בפסוק "מתיר אסורים" (תהלים קמו, ז), המילון הקבלי מאור אור, ומדרש רבה בסוף פרשת שמיני, שבו, כפי שמוכח בהערת קה"ת, המילה "חזיר" נדרשת על מי ש"מחזיר" את הכתר לבעליו.

דהנה כתיב יכרסמנה חזיר מיער ^{187, 188, 189, 190} והענין שבתוכה מיער הוא עי' תלויה להיות ידוע ששרש יניקת הע' [השבעים] שרים הוא מבחינת ז' מדות עליונות הכלולים מעשר שהם ע' [שבעים] ובקדושה הם ע' [שבעים] נפש דיעקב ¹⁹¹

שהרי כתוב: "יכרסמנה חזיר מיער", והע' שבתוכה "מיער" היא ע' תלויה. זאת משום שכידוע, מקור יניקתם של שבעים השרים הוא מבחינת שבע המדות העליונות הכלולות מעשר, שהן שבעים; ובקדושה הן שבעים הנפש של יעקב.

תהלים פ, יד מתאר כיצד "חזיר מיער" משחית את ישראל, ובכתיב הפסוק הע' של "מיער" מוגבהת — "ע' תלויה". שבעים השרים, הממונים הרוחניים של שבעים האומות, יונקים משבע המדות העליונות, שכל אחת מהן כלולה מעשר: שבעים, כמספר האות ע'. בקדושה, שבעים אלה הם שבעים הנפש של יעקב.

וזהו יצב גבולות עמים למספר ^{192, 193} וגוי' ובהיותם מקבלים מבחי' ז' מדות עליונות הכלולים מעשר שהם ע' [עיי' אזי הע' [הענין] תלויה להיות

וזהו "יצב גבולות עמים למספר וגוי'". וכאשר הם מקבלים מבחינת שבע המדות העליונות הכלולות מעשר, שהן שבעים, אזי הע' תלויה, כדי

בדברים לב, ח נאמר שהי' "יצב גבולות עמים למספר" בני ישראל: שבעים האומות מקבילות לשבעים הנפש. כאשר האומות מקבלות משבעים אלה, הע' "תלויה", מורמת מעליהן.

כי מרחוק אור האלקי יאיר עליהם שאינו מתלבש בפנימיותם רק מאיר עליהם בבחי' מקיף ורם ומתנשא עליהם כמ"ש רם על כל¹⁹⁴ וגוי

שמרחוק יאיר עליהם אור אלקי; הוא אינו מתלבש בפנימיותם אלא רק מאיר עליהם בבחינת אור מקיף, גבוה ונישא מעליהם, כמו שכתוב: "רם על כל וגוי".

הע' התלויה מלמדת שהאור האלקי מגיע אליהם מרחוק בלבד, כאור מקיף שאינו חודר לפנימיותם, "רם על כל גוים" (תהלים קיג, ד).

ועמ"ש בד"ה ראה ריח בני^{195, 196} ויער זה הוא עולם המלאכים¹⁹⁷ כמ"ש אכלתי יערי¹⁹⁸ שהוא בחי' יוצר אור שמשם מתחיל עה"ד [עץ הדעת] טו"ר [טוב ורע]¹⁹⁹ ומשם יש יניקה לע"ש

ועיינו במה שכתוב בד"ה "ראה ריח בני". ו"יער" זה הוא עולם המלאכים, כמו שכתוב "אכלתי יערי", שהוא בחינת "יוצר אור", שמשם מתחיל עץ הדעת טוב ורע ומשם יש יניקה לעי' שרים.

ה"יער" הוא עולם המלאכים, ככתוב "אכלתי יערי" (שיר השירים ה, א); הוא מקביל לברכת "יוצר אור", המתארת את המלאכים. שם מתחיל עץ הדעת טוב ורע — תערוכת הטוב והרע — ומשם יונקים שבעים השרים.

ואמנם מקבלים בריחוק כנ"ל וכאשר מקבלים אור ושפע האלקית נעשים אח"כ בבחינת פירוד וזהו יכר סמנה חזיר מיער כו'.

אמנם הם מקבלים מרחוק, כנזכר לעיל; וכאשר הם מקבלים אור ושפע אלקי, הם נעשים לאחר מכן בבחינת פירוד. וזהו "יכרסמנה חזיר מיער" וכו'.

מכיוון שהם מקבלים רק מרחוק, האור שהם מקבלים נהפך לפירוד — למציאות שחשה נפרדת מה'. זהו "חזיר מיער": פירוד שיונק את כוחו מעולם המלאכים.

ועיין ברבות תולדות ר"פ ס"ה²⁰⁰ וס"פ תרומה²⁰¹ ובפרשה שמיני פיי"ג²⁰² ובשה"ש [ובשיר השירים] בפסוק כמעט שעברתי^{203, 204} (אחד) מהם.

ועיינו במדרש רבה, תולדות, בתחילת פרק ס"ה; בסוף פרשת תרומה; בפרשת שמיני, פרק י"ג; ובשיר השירים [רבה] על הפסוק "כמעט שעברתי (אחד) מהם".

הפניות נוספות למדרשים: בראשית רבה בתחילת פרשת תולדות, שם החזיר נמשל לעשו; סוף פרשת תרומה; ויקרא רבה י"ג, על העיין התלויה; ושיר השירים רבה.

אך הנה לעתיד כתיב אז אהפוך אל עמים שפה ברורה²⁰⁵ דהיינו אף עובדי כוכבים יתבררו

אבל על העתיד נאמר: "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה"; כלומר, גם עובדי האלילים יתבררו,

בעתיד אומר צפניה (ג:ט') שה' יהפוך "אל עמים שפה ברורה": גם עובדי האלילים יתבררו.

כי לעתיד כתיב ואת רוח הטומאה²⁰⁶ עאביר מן הארץ וכתיב ונגלה כבוד²⁰⁷ ה' וראו כל בשר כו'

שכן על העתיד נאמר: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ונאמר: "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר" וכו',

זכריה (י"ג:ב') מבטיח שרוח הטומאה תוסר מן הארץ, וישעיהו (מ"ה:) שכבוד ה' יתגלה ו"כל בשר יראו".

ובאו במערות צורים²⁰⁸ מפני פחד ה' כו' כי יתברר כל בחינת רע ואתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו

למיתקא עד שכל בני בשר יכרעו ויפולו²⁰⁹ כו'

ו"באו במערות צורים מפני פחד הוי"י וכו'; כי כל בחינת רע תתברר, והחושך יתהפך לאור והמר למתוק, עד שכל בני האדם יכרעו ויפולו וכו'.

אנשים יסתתרו במערות "מפני פחד הוי"י" (ישעיהו ב':י"ט). כל רע יתברר, החושך יתהפך לאור והמר למתוק (ביטוי מן הזוהר), עד שכל בני האדם יכרעו, כלשון תפילת "עלינו".

(וכמ"ש מזה בפי' וישלח ע"פ ויקח מן הבא בידו מנחה²¹⁰ כו' ע"ש) וזהו ענין שעתיד חזיר ליטהר

(כפי שמבואר על כך בפרשת וישלח, על הפסוק "ויקח מן הבא בידו מנחה" וכו'; עיינו שם). וזהו ענין טהרת החזיר לעתיד לבוא:

הכוונה היא לביאור על מתנת יעקב לעשו (בראשית ל"ב:י"ד). זהו ענין טהרת החזיר לעתיד לבוא.

כי עכשיו גרה לא יגר²¹¹ שאינו מחזיר הניצוצין שנפלו בו בשבה"כ [בשבירת הכלים] מבחי' עי' [עיינ] תלויה הנ"ל

כי עכשיו "גרה לא יגר", משום שאינו מחזיר את הניצוצות שנפלו בו בשבירת הכלים, מבחינת העיין התלויה הנ"ל;

כעת החזיר "אינו מעלה גרה" (ויקרא י"א:ז'): הוא אינו מחזיר את ניצוצות הקדושה שנפלו לתוכו בשבירת הכלים, השבירה הקדומה שבה אור אלוקי נפל לעולמות שנעשו קליפה.

אבל לעתיד יחזיר כל הניצוצין ואז לעתיד מבחינת יער הנ"ל נעשה תיבת עיר והוא בחינת עיר אלקינו בנין יראה שלם להיות גדול ה' בעיר אלקינו כו'

אבל לעתיד הוא יחזיר את כל הניצוצות. ואז, לעתיד, מן הבחינה של יער הנ"ל נוצרת המילה עיר: זו בחינת "עיר אלקינו", בניין של יראה שלמה, כדי ש"גדול הוי' בעיר אלקינו" וכו'.

לעתיד הוא יחזיר את כל הניצוצות, ובכך יממש את שמו הַיָּר. אז אפשר להרכיב מחדש את "יער" ל"עיר": "עיר אלקינו", שבה "גדול הוי"י"; יראה שלמה הבנויה ממה שהיה מקור לפירוד.

וזהו ענין ורב שלום²¹² כו' וזהו כענין מ"ש סד"ה ושבתי בשלום הנ"ל ב' שלום כו'

וזהו ענין "ורב שלום" וכו'; וזה דומה למה שנאמר בסוף המאמר המתחיל "ושבתי בשלום" הנ"ל, על שתי הבחינות של שלום וכו'.

זהו "ורב שלום": הריבוי מובא אל תוך השלום. המאמר "ושבתי בשלום" דן בשתי הבחינות של "שלום", למי שרחוק ולמי שקרוב.

והנה בירור זה נעשה על ידי עסק התורה דוקא כי הטעם שנק' תורה מלשון הוראה להבדיל בין הטמא לטהור²¹³ כו'

והנה בירור זה נעשה דווקא באמצעות העיסוק בתורה, שכן הטעם לכך שהיא נקראת תורה הוא שהשם נגזר מלשון הוראה — "להבדיל בין הטמא לטהור" וכו'.

בירור זה נעשה דווקא באמצעות לימוד התורה, משום ש"תורה" פירושה הוראה: היא מורה ומבדילה "בין הטמא לטהור" (ויקרא י, י).

ויש הוראה שהוא מכשיר ומטהר גם מה שנראה אסור וטמא לכאורה או בהפך שאוסר מה שנראה כשר לכאורה כו'

יש הוראה שמתירה ומטהרת גם את מה שנראה לכאורה אסור וטמא, או להפך — אוסרת את מה שנראה לכאורה מותר וכו'.

פסק הלכה יכול להתיר ולטהר את מה שנראה אסור וטמא, או לאסור את מה שנראה כשר. פסיקות כאלה ממיינות בין טוב לרע בעולם.

והיינו ממש ענין הבירורים לאהפכא חשוכא לנהורא וזהו שמע ישראל²¹⁴ שם ע' [עיינן] היינו להעלות הניצוצים שנפלו מבחי' ע' [עיינן] הנ"ל לשרשם בקדושה העליונה כו'

וזהו בדיוק ענין הבירורים — להפוך חושך לאור. וזהו "שמע ישראל": שם עיינן, כלומר להעלות את הניצוצות שנפלו מבחינת שכעים הנזכרת לעיל, אל שורשם בקדושה העליונה וכו'.

פסיקות אלה הן הבירורים שהופכים חושך לאור. את "שמע" דורשים כ"שם עיינן"; קריאת שמע מעלה את הניצוצות שנפלו מבחינת שבעים אל שורשם בקדושה.

וזהו אכלתי יערי עם דבשי יערי היינו יוצר אור שע"י ההתבוננות איך שהמלאכים עומדים ביראה כו' וזהו "אכלתי יערי עם דבשי": "יערי" הוא [הברכה] "יוצר אור", שכן באמצעות ההתבוננות בכך שהמלאכים עומדים ביראה וכו',

"אכלתי יערי עם דבשי" (שיר השירים ה, א): "יערי" הוא ברכת "יוצר אור", שבה מתבוננים כיצד המלאכים עומדים ביראה.

מתקנים שלא יהיה יניקת החיצונים מבחי' יער הנ"ל ודבשי היינו ק"ש [קריאת שמע]²¹⁵ כתפוח בעצי היער^{216, 217} כו'

מתקנים את הדבר, כדי שהחיצונים לא יינקו מבחינת ה"יער" הנזכרת לעיל. ו"דבשי" הוא קריאת שמע: "כתפוח בעצי היער" וכו'.

ההתבוננות מתקנת את ה"יער", כך שהחיצונים לא יוכלו לינוק ממנו. "דבשי" הוא קריאת שמע עצמה, הבולטת כ"תפוח בעצי היער" (שיר השירים ב, ג).

וזהו שמע שם עי' [עיינן] ואח"כ בשמו"ע [בשמונה עשרה] סנד"ל [סנדלפון] שהוא בגימטריה יער²¹⁸ קושר כתרים לקונו²¹⁹ מתפלותיהם כו'

וזהו "שמע" — שם עי"ן. ואחר כך, בתפילת שמונה עשרה, סנדלפון, ששמו בגימטריה יער, קושר כתרים לקונו מתפלותיהם וכו'.

קריאת שמע, שם עי"ן, מעלה את השבעים. לאחר מכן, בתפילת שמונה עשרה, מופיע סנדלפון, ששמו בגימטריה יער (280); הוא המלאך ש"קושר כתרים לקונו" מתפילות ישראל (חגיגה יג ע"ב).

אך עיקר הבירור הוא עי' התורה וזהו ורב שלום שמרבים שלום מפני שעושין מבחי' פירוד דעי"ש בחי' יחוד עי' הבירורים שע"י התורה

אך עיקר הבירור נעשה באמצעות התורה. וזהו "רב שלום" — שמרבים שלום, מפני שמתוך בחינת הפירוד של שרי שבעים עושים בחינת אחדות, באמצעות הבירורים שנעשים על ידי התורה;

אך עיקר הבירור נעשה באמצעות התורה. זהו "רב שלום": תלמידי חכמים מרבים שלום, משום שבאמצעות הבירורים שבתורה הם יוצרים אחדות מתוך הפירוד של שרי שבעים.

כי בחכמה דוקא אתברירו^{220, 221} (ועמ"ש בד"ה בחדש השלישי^{222, 223} גבי שהתורה נק' עוז ותושיה²²⁴ כו' ושלום בפמשמ"ט [בפמליא של מטה] כו' שלא יהיה מונע מצד הגוף ונה"ב [ונפש הבהמית] ועמ"ש בד"ה מזמור לתודה²²⁵ הריעו לה' כל הארץ²²⁶ בענין חמץ שבקרבת תודה.

כי דווקא בחכמה הם מתבררים (ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "בחודש השלישי", בענין שהתורה נקראת "עוז ותושיה" וכו' ו"שלום בפמליא של מטה" וכו', שלא יהיה מונע מצד הגוף והנפש הבהמית; וכן עיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ", בענין החמץ שבקרבת תודה).

"בחכמה דווקא הם מתבררים" (וזהו; עץ חיים): רק חכמה, מקור התורה, יכולה להבחין בין טוב לרע. הסוגריים מפנים למאמרים על כך שהתורה נקראת "עוז ותושיה" ומביאה "שלום בפמליא של מטה", כדי שהגוף והנפש הבהמית לא יעכבו; וכן לדיון בחמץ שבקרבת תודה.

ור"ת [וראשי תיבות] הריעו כו' הוא הלכה כי בחכמ' [בחכמה] אתברירו כנ"ל) וזהו שנק' ת"ח [תלמיד חכם] / תלמידי חכמים] הם למודים מבחי' חכמה כח מ"ה [מה] ועיין ברבות תצוה פ' ל"ח

וראשי התיבות של "הריעו" וכו' הם "הלכה", שכן בחכמה הם מתבררים, כנזכר לעיל. ולכן הם נקראים תלמידי חכמים: הם למודים מבחינת חכמה, כוח מה. ועיינו במדרש רבה, תצוה, פרק ל"ח.

ראשי התיבות של "הריעו לה' כל הארץ" (תהילים ק', א') יוצרים את המילה "הלכה", שכן ההלכה, שמקורה בחכמה, היא שמבררת. לכן תלמידי התורה נקראים תלמידי חכמים — תלמידים של חכמה, הלמודים מכוח מה.

וזהו המשך הפסוק וכל בניך למודי הוי' בניך הם לימודי הוי' שמקבלים מבחי' י"ה להיות בחי' רוי"ש [רצוא ושוב]

וזהו המשך הפסוק: "וכל בניך למודי הוי'" — "בניך" הם "למודי הוי'", שכן הם מקבלים מבחינת י"ה כדי להיות בבחינת רצוא ושוב;

כך הפסוק נקרא ברצף: "בניך" הם "למודי הוי'", ומקבלים מבחינת י"ה, שהיא הריצה והשיבה שבתפילה.

וזהו עסק התפלה ואח"כ נעשו בחי' בוניך בעסק התורה בבחי' עול תורה ועיי' נעשה ורב שלום ²²⁷ כוי' וזהו ענין עבודת התפילה. לאחר מכן הם נעשים בבחינת "בניך", בעיסוק בתורה מתוך קבלת עול תורה; ועל ידי כך נעשה "רב שלום" וכוי'.

לאחר מכן הם נעשים "בונים", עוסקים בתורה מתוך קבלת עול תורה, ועל ידי כך בא "שלום רב".

וזהו ג"כ ענין והאם רובצת ²²⁸ כוי' לא תקח האם על הבנים אלא להיות תחלה בבחי' וכל בניך וזהו גם ענין "והאם רובצת" וכוי', "לא תיקח האם על הבנים": אלא יש להיות תחילה בבחינת "וכל בניך"; מצוות שילוח הקן (דברים כ"ב, ו'-ז') רומזת לאותו סדר. "לא תיקח האם על הבנים" פירושו שיש להיות תחילה בבחינת "בניך".

אמנם אח"כ כתיב שלח תשלח ²²⁹ כוי' היינו כמש"ל [כמה שכתוב לעיל] בפ"י על כן יעזב כוי' ואת הבנים תקח לך היינו בחי' בניך ואח"כ למען ייטב לך והארכת ימים היינו בחינת בצדקה תכונני ²³⁰ כדלקמן. ²³¹ אבל לאחר מכן נאמר "שלח תשלח" וכוי', והיינו כפי שנתבאר לעיל בפירוש "על כן יעזב" וכוי'; "ואת הבנים תיקח לך" היא בחינת "בניך"; ולאחר מכן, "למען ייטב לך והארכת ימים", היא בחינת "בצדקה תכונני", כפי שיתבאר להלן.

"שלח תשלח" את האם הוא "יעזב איש את אביו ואת אמו"; "ואת הבנים תיקח לך" הוא שמירת אהבת התפילה, "בניך"; והשכר, "למען ייטב לך והארכת ימים", הוא הפסוק הבא: "בצדקה תכונני" (ישעיהו נ"ד, י"ד), שאותו המאמר מסביר בהמשך.

קטע 8 • 161-18

יראה שלם ושלום

16 ומכ"ז [ומכל זה] יובן ענין בוניך שהוא בחי' בניך ירושלים וברכות סדר וירא פניו ²³² איתא יראה שלם כוי' ומלכי צדק מלך שלם ^{233, 234} כוי'

מכל זה מובן עניינם של "בוניך": זו בחינת בניינה של ירושלים. במדרש רבה, סדר וירא, פרק נ"ו, נאמר: "יראה שלם" וכוי', וכן: "ומלכי צדק מלך שלם" וכוי'.

כל זה מסביר את "בוניך": הם בונים את ירושלים. המדרש אומר ששמה של העיר מחבר את "יראה", השם שנתן אברהם למקום, עם "שלם", העיר של מלכי צדק (בראשית י"ד, י"ח): יראה-שלם, ירושלים.

והנה שלם יש בו כ' פירושים האחד לשון שלימות ושלימות היראה תתאה היינו כשמשיכים בה בחינת יראה עילאה והוא ע"י התורה כנודע מענין אם אין חכמה אין יראה^{235, 236}

ל"שלם" יש שני פירושים. הראשון הוא מלשון שלמות: היראה התחתונה שלמה כאשר נמשכת לתוכה בחינת היראה העליונה, והדבר נעשה באמצעות התורה, כידוע מן האמירה: "אם אין חכמה אין יראה".

ל"שלם" יש שני פירושים. הראשון הוא "שלם": היראה התחתונה נעשית שלמה כאשר נמשכת לתוכה היראה העליונה, והדבר נעשה באמצעות התורה, כפי שאומרת המשנה: "אם אין חכמה אין יראה" (אבות ג', י"ז).

וגם פ"י מלך שלם היינו כשמשיכים אל בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] הנקי מלך מבחי' סוכ"ע ואזי הוא מלך שלם וכמ"ש בזח"א [בזהר חלק א] (דפ"ז ע"א) אימתי כו' ביומא דכפורי²³⁷ כו'

גם פירוש "מלך שלם" הוא שמשיכים אל בחינת ממלא כל עלמין, הנקראת "מלך", מבחינת סוכב כל עלמין; ואז הוא מלך שלם, ככתוב בזהר, חלק א', דף פ"ז ע"א: "אימתי" וכו', "ביומא דכפורי" וכו'.

"מלך שלם" פירושו גם "מלך שלם". מלכותו של ה' שלמה כאשר האור המקיף נמשך אל האור הממלא את כל העולמות, הבחינה הנקראת "מלך". הזוהר שואל מתי הדבר מתרחש, ומשיב: ביום הכיפורים.

ואזי הוא ג"כ יראה שלם וכמ"ש במ"א בענין ותגל נפשי²³⁸ וגילו ברעדה²³⁹ כו' מחמת שנגלה כבוד הדר מלכותו מלכות דא"ס כו' ולכן המלאכים זעות מחיל כסא²⁴⁰ כו'.

ואז גם היראה היא "יראה שלם", כפי שמבואר במקום אחר בענין "ותגל נפשי" ו"גילו ברעדה" וכו': מפני שמתגלה כבוד הדר מלכותו, מלכות אין סוף וכו'; ולכן המלאכים "זעות מחיל כסא" וכו'.

גם היראה נעשית אז שלמה. כאשר מתגלה הדר מלכותו של אין סוף, השמחה והרטט באים יחד: "גילו ברעדה" (תהילים ב', י"א), והמלאכים "זעות מחיל כסא" — ביטוי מתפילת מוסף לראש השנה.

17 וכמ"ש ג"כ סד"ה והיה ביום ההוא יתקע בענין והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים²⁴¹ יראה שלם.

כפי שמוסבר גם בסוף המאמר שמתחיל "והיה ביום ההוא יתקע [בשופר גדול]", בענין "והשתחוו להוי' בהר הקודש בירושלים": יראה שלמה.

המאמר על השופר הגדול של העתיד (ישעיהו כז, יג) קושר גם הוא בין ההשתחויה "בהר הקודש בירושלים" לבין יראה שלמה.

אך עוד יש לפרש פ"י שלם ג"כ לשון שלום וכמ"ש בת"י [בתרגום שיר השירים] ע"פ שובי שובי השולמית^{242, 243} דהיינו ירושלים

אולם אפשר לפרש עוד ש"שלם" משמעו גם שלום, כפי שמובא בתרגום על הפסוק "שובי שובי השולמית": השולמית היא ירושלים.

אפשר לקרוא "שלם" גם כ"שלום". התרגום על הפסוק "שובי שובי השולמית" (שיר השירים ז, א) מפרש שהשולמית היא ירושלים.

וכן פי' הראב"ע [הרבי אברהם אבן עזרא] והרד"ק [והרבי דוד קמחי] בשרשים סוף שרש שלם דהשולמית היינו בירושלים הנקי שלם והרי במדרש שה"ש [שיר השירים] פירשו השולמית לשון שלום וגם בלא"ה [בלאו הכי] ענין שלימות שיך לענין שלום

כך מפרשים גם האבן עזרא, והרד"ק בספר השורשים שלו, בסוף הערך "שלם": "השולמית" היא ירושלים, שנקראת "שלם". גם במדרש שיר השירים מפרשים "השולמית" מלשון שלום. וגם בלי זה, עניין השלמות קשור לענין השלום,

האבן עזרא והרד"ק, בספר השורשים שלו, מפרשים גם הם ש"השולמית" היא ירושלים, שנקראת "שלם"; ואילו המדרש על שיר השירים מפרש אותה כ"שלום". מכל מקום, שלמות ושלום קשורים זה בזה.

כמו שפרש"י [שפירש רש"י / שפירוש רש"י] פ' וישלח בפסוק שלמים הם אתנו בשלום וכלב שלם^{244, 245} ובפי' ויקרא בפסוק ואם זבח שלמים²⁴⁶ פרש"י [פירש רש"י / פירוש רש"י] שמטילין שלום²⁴⁷ בעולם²⁴⁸ ובזח"ג [ובזהר חלק ג] ויקרא (ד"ב ע"ב) פירשו לשון שלימות ולשון שלום.

כפי שרש"י מפרש בפרשת וישלח על הפסוק "שלמים הם אתנו": "בשלום וכלב שלם"; ובפרשת ויקרא, על הפסוק "ואם זבח שלמים", מפרש רש"י: משום שהם מטילים שלום בעולם. ובזהר חלק ג, ויקרא (דף יב ע"ב), מפרשים זאת כלשון שלמות וכלשון שלום.

רש"י מפרש את "שלמים" בראשית לד, כא כ"שלום וכלב שלם", ואת קרבן השלמים (ויקרא ג, א) כקרבן שמביא שלום לעולם. הוזהר מפרש את המילה בשתי המשמעויות: שלמות ושלום.

וע' בזח"א [בזהר חלק א] (קע"ב סע"ב [סוף עמוד ב]) ע"פ ויהי בשלם סוכו^{249, 250} וכמאמר ופרוס עלינו סוכת שלומך²⁵¹ והענין כי ע"י בוניך נעשה בחי' ורב שלום שמבחינת טורי דפרודא יוכללו הניצוצים במלכות דאצילות

ועיינו בזהר חלק א (קע"ב ע"ב) על הפסוק "ויהי בשלם סוכו", וכן בנוסח התפילה "ופרוש עלינו סוכת שלומך". הענין הוא שעל ידי "בוניך" נעשית בחינת "ורב שלום": הניצוצות שמבחינת "הרי הפירוד" נכללים במלכות דאצילות.

הוזהר על הפסוק "ויהי בשלם סוכו" (תהילים עו, ג) והתפילה "ופרוש עלינו סוכת שלומך" קושרים את "שלם" לשלום. באמצעות "בוניך" נעשה "ורב שלום": ניצוצות מ"הרי הפירוד" נמשכים ונכללים במלכות דאצילות, מלכות ה' בעולם האצילות.

וזהו ענין שלום לרחוק²⁵² שנעשה קרוב²⁵³ וכמ"ש הרמ"ז [הרב משה זכות] פ' נשא (דקכ"ב ע"ב) שלום לרחוק הם הניצוצות שנפלו²⁵⁴ כו'.

וזהו ענין "שלום לרחוק", שנעשה קרוב. וכפי שכותב הרמ"ז בפרשת נשא (דף קכב ע"ב): "שלום לרחוק" — אלו הניצוצות שנפלו וכו'.

זהו "שלום לרחוק" (ישעיהו נז, יט), שנעשה קרוב; בתלמוד נדרש הפסוק כך שהוא מקדים את מי שהיה רחוק — בעל התשובה. הרמ"ז, בפירושו לזוהר, מסביר ש"לרחוק" הם הניצוצות שנפלו.

והנה זהו ענין בחי' רב שלום שמלמטה למעלה דהפירוש שמבחי' רב נעשה בחי' שלום ע"י בחי' בוניך כני"ל וכמ"כ [וכמו כן] ע"י נמשך מלמעלה בחינת רב שלום

והנה זהו ענין בחינת "ורב שלום" מלמטה למעלה: פירוש שמבחינת ריבוי נעשית בחינת שלום, באמצעות בחינת "בוניך", כפי שהוסבר לעיל. וכך, באמצעות זאת, נמשכת מלמעלה בחינת "ורב שלום",

כך פועל "ורב שלום" בשני הכיוונים. מלמטה למעלה, ריבוי נעשה שלום באמצעות "בוניך"; ובכך נמשכת מלמעלה בחינת "ורב שלום" במשמעות המילולית של ריבוי שלום.

דהיינו ריבוי השלום ממש והוא מ"ש במדרש אסתר בסופו הטוב בריבוי החסד בריבוי כו' עד השלום בריבוי ועמ"ש ע"פ כרביבים עלי עשב²⁵⁵ וע"פ ואתה מרבבות קדש²⁵⁶

כלומר, ריבוי שלום ממש. וזהו מה שנאמר במדרש אסתר בסופו: "הטוב בריבוי, החסד בריבוי" וכו', עד "השלום בריבוי". ועיינו במה שנכתב על הפסוק "כרביבים עלי עשב" ועל הפסוק "ואתה מרבבות קודש".

כלומר, ריבוי של שלום, כפי שהקטע המסיים את מדרש אסתר מונה את מתנותיו של ה' "בריבוי", עד "השלום בריבוי". ההפניות לפסוקים "כרביבים עלי עשב" ו"ואתה מרבבות קודש" משחקות על אותו שורש, רב.

וזהו ענין מ"ש וחסדי מאתך לא ימוש²⁵⁷ וברית שלומי לא תמוט ועמ"ש ע"פ כיריעות שלמה.^{258, 259}

וזהו פירוש הכתוב: "אך חסדי לא יסור ממך, וברית שלומי לא תוסר". ועיינו במה שנכתב על הפסוק "כיריעות שלמה".

זוהי ההבטחה: "חסדי לא יסור ממך, וברית שלומי לא תוסר" (ישעיהו נד, י), שלושה פסוקים לפני "וכל בניך". הטקסט מפנה גם למאמרו על הפסוק "כיריעות שלמה".

18 והנה גם בבחי' יראה שלם שייך גי' לשון שלום שהוא ענין התכללות האהבה והיראה יחד ע"י וכל הלבבות ייראוך וכל קרב וכליות יזמרו לשמך כמ"ש בד"ה וידעת היום²⁶⁰ שבחי' התכללות זו נקי שלום

גם בדרגה של "יראה שלמה" שייך המונח "שלום": הוא מבטא את ההתכללות של אהבה ויראה יחד, על ידי "וכל הלבבות ייראוך, וכל הקרב והכליות יזמרו לשמך". כפי שמסבר במאמר המתחיל "וידעת היום", התכללות זו נקראת "שלום";

גם ביראה שלמה יש שלום, משום שהיא מחברת אהבה ויראה, כפי שנאמר בתפילת נשמת: "וכל הלבבות ייראוך" — יראה, "וכל הקרב והכליות יזמרו לשמך" — אהבה. במאמר "וידעת היום" נקרא החיבור הזה "שלום".

וגם אזי הוא יראה שלם לשון שלימות כי נמשכה מבחי' והנורא אל עליון כו' ע"ש:²⁶¹

וגם אז זו "יראה שלמה" במובן של שלמות, שכן היא נמשכת מבחינת "והנורא אל עליון" וכו'; עיינו שם.

היראה הזאת היא גם "שלמה" במובן של שלמות, מפני שהיא נובעת מן "והנורא אל עליון", מילים מן הברכה הראשונה של תפילת העמידה: יראה ששורשה בה' שלמעלה מן העולמות.

קטע 9 • 19-20

נוסד באמצעות הצדקה

19 ד בצדקה תכונני²⁶² כי הנה עם בחי' בוניך צ"ל תכונני שהוא קיום ושמירת הבנין שלא יתקלקל ע"ד שפת אמת תכון לעד²⁶³ דהיינו שיתקיים לעולם וכס אף תכון תבל בל תמוט.²⁶⁴

(4) "בצדקה תכונני". שכן לצד בחינת "בוניך" צריך להיות גם "תכונני" — קיומו ושמירתו של הבניין, כדי שלא יתקלקל; בדומה ל"שפת אמת תכון לעד", כלומר, שתתקיים לעולם; וכן "אף תכון תבל בל תמוט".

החלק הרביעי עוסק בפסוק הבא, ישעיהו נד, יד: "בצדקה תכונני". אחרי הבנייה צריכה לבוא ההכנה והקיום — שמירה על כך שהבניין יעמוד, כמו "שפת אמת תכון לעד" (משלי יב, יט) ו"אף תכון תבל בל תמוט" (תהילים צג, א).

וכן תבנה ותכונן²⁶⁵ עיר סיחון ועמ"ש מזה בד"ה על כן יאמרו המושלים²⁶⁶ וקיום זה היינו ע"י הצדקה וחסד וכמ"ש והוכן בחסד כסא²⁶⁷ (בישעיה י"ו ה').

וכן "תבנה ותכונן עיר סיחון". ראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "על כן יאמרו המושלים". וקיום זה נעשה באמצעות צדקה וחסד, ככתוב: "והוכן בחסד כסא" (בישעיהו טז, ה).

"תבנה" ו"תכונן" מופיעים יחד במדבר כא, כז. מה שמעמיד את הבניין הוא הצדקה, המתפרשת כאן כצדקה וחסד: "והוכן בחסד כסא" (בישעיהו טז, ה).

והענין כי בחיי הבנין הוא ע"י עול תורה וקבלת עול מלכות שמים אך כדי שיהי' [שיהיה] בחיי קיום נצחי לבנין הנ"ל הוא ע"י הצדקה

הענין הוא שהבנין נעשה באמצעות עול תורה וקבלת עול מלכות שמים; אך כדי שהבנין הזה יתקיים לנצח, הדבר נעשה באמצעות צדקה.

התורה, שמקבלים את עולה, בונה את ירושלים; הצדקה היא שמקיימת את הבנין לעולם.

ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה]²⁶⁸ כל האומר אין לי אלא תורה דהיינו בלא גמילות חסדים אפילו תורה אין לו והטעם לזה הוא דהנה במעלים עיניו מן הצדקה^{269, 270} וגמ"ח [וגמילות חסדים] נאמר וקרא עליך אל²⁷¹ הוי' והיה בך חטא

ולכן אמרו חז"ל: "כל האומר אין לי אלא תורה", כלומר, ללא גמילות חסדים, "אפילו תורה אין לו". הטעם לכך הוא שעל מי שמעלים עיניו מן הצדקה ומגמילות חסדים נאמר: "וקרא עליך אל הוי' והיה בך חטא"

לכן נאמר: "כל האומר אין לי אלא תורה — אפילו תורה אין לו", כלומר, תורה ללא גמילות חסדים. הטעם הוא שעל מי שמעלים עיניו מן הצדקה נאמר בתורה: "וקרא עליך אל הוי' והיה בך חטא" (דברים טו, ט).

(בפי' ראה ט"ו ט') ולכאורה אין לזה שייכות למעלים עיניו מן הצדקה וגמ"ח [וגמילות חסדים] דוקא ועיין בגמרא פ"ו דכתובות²⁷² (ס"ח א') שהחמירו מאד בעון זה וברכות ברות ע"פ ותאמר לה חמותה.^{273, 274, 275}

(בפרשת ראה, טו, ט). ולכאורה אין לכך קשר מיוחד דווקא למי שמעלים עיניו מן הצדקה ומגמילות חסדים. ראו גם בגמרא, פרק ו בכתובות (סח ע"א), שם החמירו מאוד בעוון זה, וכן במדרש רבה על רות, על הפסוק "ותאמר לה חמותה".

מדוע נאמר דווקא על חטא זה "והיה בך חטא"? התלמוד (כתובות סח ע"א) מחמיר מאוד ביחס להתעלמות מן הצדקה ומשווה אותה לעבודה זרה, וגם המדרש על רות עוסק בכך.

אך הענין שנאמר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה²⁷⁶ יעשה²⁷⁷ טוב ולא יחטא²⁷⁸ (בקהלת ס"ז כ' [כתב])

אך הענין הוא שנאמר: "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (בקהלת, פרק ז, פסוק כ).

התשובה פותחת בקהלת ז, כ: "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא". לכל אדם יש חטא כלשהו.

ועיין מזה ברכות בקהלת שם ובגמרא סנהדרין (מ"ו ב' ק"א א') והוא ע"ד מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] כ"ב [בבבא בתרא] (קס"ד ב') שלש עבירות אין אדם ניצול²⁷⁹ מהם בכל יום הרהורי עבירה כו'

ראו על כך במדרש רבה על קהלת שם ובגמרא, סנהדרין (מו ע"ב, קא ע"א). והדבר דומה למה שאמרו חז"ל בבבא בתרא (קסד ע"ב): "שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום: הרהורי עבירה וכו'.

התלמוד מביא את הפסוק הזה (סנהדרין מו ע"ב, קא ע"א), ובבבא בתרא קסד ע"ב נאמר שיש שלוש עבירות שאין אדם ניצול מהן בכל יום; הראשונה היא הרהורי עבירה.

אך הצדקה תעביר כתם החטא ההוא כי ע"ז נאמר וחטאך בצדקה פרוק²⁸⁰ וע' מזה בסוטה (כ' סע"ב) [סוף עמוד ב]

אך הצדקה מעבירה את כתם החטא ההוא, שעל כך נאמר: "וחטאך בצדקה פרוק". ראו על כך בסוטה (כ ע"ב, בסוף העמוד),

הצדקה מסירה את כתם החטא הזה: דניאל אמר לנבוכדנצר "וחטאך בצדקה פרוק" (דניאל ד, כד), פסוק שהגמרא דנה בו בסוטה ובבבא בתרא.

כ"ב [בבא בתרא] (ד' ד' א') רבות משפטים ספ"ל ור"פ אחרי והיינו לפי כי הצדקה הוא להחיות רוח שפלים²⁸¹ מממונו

בבא בתרא (עמוד 4a), מדרש רבה על Mishpatim בסוף פרק 30, ובתחילת Acharei. והטעם הוא שהצדקה היא "להחיות רוח שפלים" באמצעות כספו של האדם;

לצדקה יש כוח זה משום שהיא "מחיה את רוח השפלים" (ישעיהו 57:15) באמצעות כספו של האדם עצמו.

נמצא שמחיה ומרחם על השפל דלית ליה מגרמיה כלום ובאתעדל"ת [ובאתערותא דלתתא] זו אתעדל"ע [אתערותא דלעילא]²⁸² נמשך ג"כ מחיי החיים א"ס ב"ה להחיות רוח שפלים הן הנבראים דבי"ע וגם נמשך להחיות רוח שפל החוטא בהרהור כו'

נמצא שהוא מחיה ומרחם על השפל, שאין לו משלו כלום. ובאמצעות אתערותא דלתתא זו נמשכת גם אתערותא דלעילא ממקור החיים של כל החיים, אין סוף ברוך הוא, "להחיות רוח שפלים" — כלומר, את הנבראים [של עולמות] בריאה, יצירה ועשיה; וכן נמשכת חיות להחיות את רוחו השפלה של מי שחוטא במחשבה וכו',

הנותן מפרנס ומרחם על עני שאין לו משלו כלום. אתערותא דלתתא זו מעוררת אתערותא דלעילא (עיקרון המובא בזהר): ה', מקור החיים של כל החיים, מחיה את "השפלים" — את כל העולמות הנבראים, וגם את רוחו הירודה של מי שחטא במחשבה.

שזהו ענין המשכת י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] כו' לנקותו מן החטא וע"כ במעלים עיניו מן הצדקה נאמר והיה בך חטא שישאר החטא שישנו כבר אפילו בכל אדם

וזהו ענין המשכת שלוש עשרה מדות הרחמים וכו', כדי לנקותו מן החטא. לכן נאמר על מי שעוצם את עיניו מן הצדקה: "והיה בך חטא" — החטא שכבר קיים אפילו אצל כל אדם יישאר,

זוהי המשכת שלוש עשרה מדות הרחמים, המנקות את האדם מן החטא. בלא צדקה, "והיה בך חטא": החטא שכל אדם נושא עמו יישאר.

כי אדם אין צדיק בארץ שלא יחטא ונפגם הנפש בעבורו כו' כיון שאין נמשך בחי' רחמים העליונים המנקים החטא הנ"ל

שהרי "אין צדיק בארץ" שאינו חוטא, והנפש נפגמת בשל כך וכו', כיוון שהרחמים העליונים, המנקים את החטא האמור, אינם נמשכים.

מאחר שאין אדם נקי מחטא, והחטא פוגם בנפש, בלי הרחמים העליונים שהצדקה ממשיכה — הפגם נשאר.

ולכן נאמר בצדקה תכונני שכדי להיות קיום לבנין ירושלים שלא יופסד ע"י יניקת החיצונים ולא יקלקלו הבנין הוא ע"י הצדקה שממשיך רחמים ומקיפים עליונים²⁸³ שמה נמשך בחי' השמירה.^{284, 285}

ולכן נאמר: "בצדקה תכונני". כדי שבניין ירושלים יתקיים, ולא יאבד בגלל היניקה של הכוחות החיצוניים והם לא יקלקלו את הבנין, הדבר נעשה באמצעות הצדקה, הממשיכה רחמים ואורות מקיפים עליונים, שמהם נמשכת בחינת השמירה.

לכן נאמר: "בצדקה תכונני" — בניין ירושלים מתקיים ואינו מתערער בשל הכוחות החיצוניים, מפני שהצדקה ממשיכה רחמים ואור מקיף עליון, השומרים עליו.

20 וזהו שנאמר אם ה' לא ישמר עיר²⁸⁶ שוא שקד שומר כי אחר הבנין ירושלים דבניך ובניך שהוא ע"י בחי' רוי"ש [רצוא ושוב] דתפלה ועול תורה צ"ל המשכת שמירה ומקיפים עליונים והוא ע"י הצדקה וגמ"ח [וגמילות חסדים] כו'

וזהו שנאמר: "אם ה' לא ישמר עיר, שוא שקד שומר". לאחר בניית ירושלים בידי "בניך" ו"בניך", שהיא באמצעות רצוא ושוב שבתפילה ועול תורה, יש להמשיך שמירה ומקיפים עליונים; והדבר נעשה באמצעות צדקה וגמילות חסדים וכו',

תהלים קכו, א אומר: "אם ה' לא ישמר עיר, שוא שקד שומר". לאחר שירושלים נבנית בידי "בניך" — התפילה — ובידי "בניך" — התורה — יש להמשיך את שמירתו של ה', כלומר את האורות המקיפים העליונים; הדבר נעשה באמצעות צדקה וגמילות חסדים.

שעייז תכונני כנ"ל וזהו וממחתה כי לא תקרב²⁸⁷ ועיין זח"ג [זהר חלק ג] בלק (קפ"ח ב')²⁸⁸ שפ"י דלא יהא חטאה²⁸⁹ כו'

כדי שעל ידי כך "תכונני", כנזכר לעיל. וזהו "וממחתה כי לא תקרב [אלייך]". ועיינו בזה, חלק ג, בלק (קפ"ח ב), שמפרש שלא יהיה חטא וכו';

זהו "תכונני". בהמשך אותו פסוק נאמר: "וממחתה כי לא תקרב אלייך" (ישעיהו נד, יד), והזהר על פרשת בלק מפרש זאת: "שלא יהיה חטא".

ע"ש ועיין מ"ש בד"ה והיה מעשה הצדקה שלום²⁹⁰ בענין ועבודת הצדקה השקט ובטח ומ"ש סדי"ה ציון במשפט תפדה^{291, 292} גבי ושביה בצדקה ועיין בזח"ג [בזהר חלק ג] ר"פ אמור²⁹³ ע"פ וזרחא לכם יראי שמי שמש צדקה.^{294, 295, 296}

ראו שם. ועיינו במה שנכתב במאמר הפותח "והיה מעשה הצדקה שלום", בעניין "ועבודת הצדקה השקט ובטח"; ובמה שנכתב בסוף המאמר הפותח "ציון במשפט תפדה", בעניין "ושביה בצדקה"; וכן בזהר, חלק ג, בתחילת פרשת אמור, על הפסוק "וזרחא לכם יראי שמי שמש צדקה".

מקורות נוספים: המאמר על "והיה מעשה הצדקה שלום" (ישעיהו לב, יז); "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיהו א, כז); והזהר על "שמש צדקה" (מלאכי ג, כ).

מקץ (ר"ג ב') וברכות וישלח פע"ח בא פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו]²⁹⁷ משפטים פלי"א²⁹⁸ ועמ"ש מזה לעיל בד"ה ושמתי כדכד²⁹⁹ ועמ"ש בד"ה

מקץ (ר"ג ב'); וכן במדרש רבה, וישלח, פרק עח; בא, פרק טו; משפטים, פרק לא. ועיינו במה שנכתב על כך לעיל במאמר הפותח "ושמתי כדכד"; וכן במה שנכתב במאמר הפותח

מקורות נוספים: הזהר על מקץ ומדרש רבה על "שמש צדקה"; וכן המאמר "ושמתי כדכד שמשותיך" (ישעיהו נד, יב), לעיל בפרשה זו.

כי תשמע בקול³⁰⁰ בענין פ"י לשמור את כל מצותיו שעל ידי המצות הוא השמירה כו'

"כי תשמע בקול", בענין פירוש "לשמור את כל מצותיו": שעל ידי המצות באה השמירה וכו'.

המאמר על "כי תשמע בקול" (דברים יג, יט) מסביר את "לשמור את כל מצותיו" כך: המצוות מביאות את השמירה.

(ובכ"ז [ובכל זה] אפשר להבין מ"ש ברבות בכמה דוכתי בסדר לך לך פמ"ב ור"פ שמיני ובתחלת רות ובתחלת אסתר דכל מקום שנאמר והיה אינו אלא שמחה^{302, 301} והיה ביום ההוא יצאו³⁰³ מים חיים.

(ובכך אפשר להבין את מה שנאמר במדרש רבה בכמה מקומות: בסדר לך לך, פרק מב; בתחילת שמיני; בתחילת רות; ובתחילת אסתר — שבכל מקום שנאמר "והיה" אין "והיה" אלא לשון שמחה: "והיה ביום ההוא יצאו מים חיים";

כאן מתחילה מוסגר ארוך. המדרש אומר שבכל מקום שבו נאמר בתורה "והיה", הדבר מורה על שמחה, כמו בנבואה: "והיה ביום ההוא יצאו מים חיים" (זכריה יד, ח).

והיה ביום ההוא יתקע בשופר³⁰⁴ גדול כו' כי במלת והיה הוא הצירוף של שם הוי' אלא שאותיות ו"ה הן קודמים לאותיות י"ה והיינו כי בחי' י"ה זהו ענין בניך כנ"ל שהוא ענין התפלה ברצוא ושוב

"והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול" וכו'. כי במילה "והיה" מצטרפות אותיות שם הוי', אלא שאותיות ו"ה קודמות לאותיות י"ה. כלומר, בחינת י"ה היא "בנייך", כנזכר לעיל, והיא עניין התפילה ברצוא ושוב;

דוגמה נוספת היא "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול" (ישעיהו כז, יג). "והיה" מורכבת מאותן ארבע אותיות של שם הוי', אלא שאותיות ו"ה מופיעות תחילה, לפני י"ה. י"ה היא "בנייך" — הרצוא והשוב שבתפילה.

וזהו כל הנשמה תהלל^{305, 306} י"ה וכמ"ש במ"א בד"ה רני ושמחי בת.^{307, 308} אמנם בחינת ו"ה רומז לבחי' בוניך שהוא ענין דירה בתחתונים שזהו תכלית המכוון להיות ורב שלום מלמטה למעלה ומלמעלה למטה כנ"ל

וזהו "כל הנשמה תהלל י"ה", וכמו שנתבאר במקום אחר במאמר הפותח "רני ושמחי בת". ואולם בחינת ו"ה רומזת ל"בנייך", והיא עניין דירה בתחתונים, שזו תכלית הכוונה: שיהיה "ורב שלום" מלמטה למעלה ומלמעלה למטה, כנזכר לעיל.

לכן נאמר: "כל הנשמה תהלל י"ה" (תהילים קג, ו): שבח הנשמה הוא י"ה. ו"ה היא "בנייך" — דירה לה' למטה, שהיא תכלית הבריאה, ומביאה "רב שלום" בשני הכיוונים, מלמטה למעלה ומלמעלה למטה.

וגם י"ל [יש לומר] דרומז לבי הבחניות דבניך ובצדקה תכונני כי הוי"ו זהו עסק התורה והה"א היא בחינת צדקה שהיא בחי' עשייה וכמ"ש בד"ה ולא אבה³⁰⁹ בפי תצא וכמ"ש ע"פ ויעש דוד שם³¹⁰

אפשר גם לומר שזה רומז לשתי הבחניות של "בנייך" ושל "ובצדקה תכונני": הוי"ו היא העיסוק בתורה, והה"א היא בחינת הצדקה, שהיא בחינת עשייה, כפי שמוסבר במאמר המתחיל "ולא אבה [הוי' אלקיך]" בפרשת כי תצא, וכפי שמוסבר על הפסוק "ויעש דוד שם".

ייתכן שהווי"ו והה"א מציינות את "בנייך" — הוי"ו, התורה — ואת "ובצדקה תכונני" — הה"א, הצדקה, שהיא פעולה בעולם העשייה. הטקסט מפנה למאמרים על פרשת כי תצא ועל הפסוק "ויעש דוד שם".

ולכן מזה נמשך השמחה כמ"ש ישמח ה' במעשיו דהיינו ע"י שנתברר בחי' עולם העשיה כמ"ש במ"א בדי"ה הויה לי בעוזרי³¹¹ וזהו ושכתי בשלום אל בית אבי³¹² והיה הוי' לי לאלקים פי' בשלום ע"י בחי' בחי'

לכן נמשכת מכך שמחה, כמו שנאמר: "ישמח ה' במעשיו", כלומר, על ידי ברור בחינת עולם העשיה, כפי שמוסבר במקום אחר במאמר המתחיל "הוי' לי בעוזרי". וזהו "ושכתי בשלום אל בית אבי והיה הוי' לי לאלקים". פירוש הדבר: "בשלום", באמצעות שתי הבחינות של

לכן "והיה" מבטא שמחה: "ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, לא), כאשר עולם העשיה מתברר. גם נדרו של יעקב, "ושכתי בשלום אל בית אבי והיה הוי' לי לאלקים" (בראשית כח, כא), עוסק באותו עניין.

שלום הנ"ל יבא לבחי' בית אבי הוא יצחק בחינת צחוק ושמחה גיחלוי פנימיות עונג העליון ואזי והיה הוי' לי לאלקים דהיינו מה שעתה הוא בחי' שם הוי' יהיה אז רק בחי' אלקים לגבי גילוי פנימיות

השלום שהוזכר לעיל יביא לבחינת "בית אבי", שהוא יצחק, בחינת הצחוק והשמחה, גילוי פנימיות התענוג העליון. ואז "והיה הוי' לי לאלקים": כלומר, מה שכעת הוא בחינת שם הוי' יהיה אז רק בחינת אלקים ביחס לגילוי פנימיות

באמצעות שתי בחינות השלום, מלמטה ומלמעלה, מגיעים ל"בית אבי": יצחק, ששמו מבטא צחוק, גילוי התענוג האלוהי הפנימי. אז "והיה הוי' לי לאלקים": אפילו שם הוי' ייחשב רק כבחינת אלקים, שהיא הסתר, ביחס למה שיתגלה אז.

עונג העליון שמלמעלה משם הוי' כמ"ש אז תתענג על³¹³ הוי' על דייקא וגילוי זה נמשך ע"י והיה דוקא בחי' בוניך שמזה נמשך ורב שלום להיות ושכתי בשלום כנ"ל וע"י הצדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום.³¹⁴

התענוג העליון, שהוא למעלה משם הוי'; כמו שנאמר: "אז תתענג על הוי'" — "על" דווקא. גילוי זה נמשך דווקא באמצעות "והיה", בחינת "בוניך", שממנה נמשך "ורב שלום", כדי שיהיה "ושכתי בשלום", כנזכר לעיל; וכן באמצעות הצדקה, שעליה נאמר: "והיה מעשה הצדקה שלום".

התענוג הזה הוא למעלה משם הוי', כפי שנאמר בישעיה נח, יד: "תתענג על הוי'". הוא נמשך באמצעות "והיה", כלומר באמצעות "בוניך", המביאים "ורב שלום", וכן באמצעות הצדקה: "והיה מעשה הצדקה שלום" (ישעיה לב, יז).

וזהו והיה הוי' לי לאלקים והיה דוקא וז"ש [וזהו שכתוב] ברכות ויצא פרשה ע' [עיי'ן] נטל הקב"ה³¹⁵ שיחתן של אבות³¹⁶ כו' ע"ש. ועוד יובן זה ממ"ש סד"ה רני ושמחי בת בענין ג' המדרגות דלא אז מחבבה כו'

וזהו "והיה הוי' לי לאלקים" — "והיה" דווקא. וזהו שנאמר במדרש רבה, ויצא, פרשה ע': "נטל הקדוש ברוך הוא שיחתן של אבות" וכו'; עיי'ן שם. עניין זה יובן גם ממה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "רני ושמחי בת", בעניין שלוש המדרגות של "לא אז מחבבה" וכו',

זו הסיבה שיעקב אומר "והיה". המדרש אומר שהקב"ה נטל את דברי האבות ועשה אותם מפתח לגאולת בניהם: כל נחמה עתידית נאמרת בלשון "והיה". הטקסט מפנה גם למאמר על שלוש המדרגות שבמדרש, שבהן הקב"ה "לא אז מחבבה" את ישראל.

ושלעתיד תתעלה בחי' בת ביתר שאת ונודע דכחי' בת היינו ה' תתאה ומזה יובן ענין והיה שאותיות ויה' קודמין שזה רומז לבחי' כי הנני בא כו' ועיין בזח"ג [בזהר חלק ג] שלח) (דקע"א א')

ושלעתיד לבוא תתעלה בחינת "בת" ביתר שאת; וידוע שבחינת "בת" היא הה"א התתאה. מכאן יובן עניינו של "והיה", שבו אותיות ויה' קודמות, שכן הדבר רומז לבחינת "כי הנני בא" וכו'. ועיין בזהר חלק ג, שלח, דף קע"א ע"א.

לעתיד לבוא ה"בת", הה"א האחרונה, מלכות, תתעלה למדרגה גבוהה יותר. לכן "והיה", שבו ויה' מופיעות תחילה, רומז ל"כי הנני בא" ושכנתי בתוכך" (זכריה ב, יד) — הגילוי העתידי במדרגה התחתונה.

ע"פ והיה ביום הוא יצאו מים חיים מירושלים³¹⁷ וז"ש [וזהו שכתוב] במדרש איכה בפסוק היו צריה³¹⁸ לא אמרית וי אלא וה אמרית שאותיות וה היו מורים אצלם על השמחה.

על הפסוק "והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים". וזהו שנאמר במדרש איכה על הפסוק "היו צריה": "לא אמרית וי אלא וה אמרית", שכן אותיות ויה' הורו אצלם על השמחה.

הזהר עוסק בפסוק "יצאו מים חיים מירושלים". המדרש על איכה, על הפסוק "היו צריה", דורש את האותיות: לא "וי" — לשון צער — אלא "וה", שכן ויה' מסמנות שמחה.

אך כדי שיהיה גילוי בחינה זו לעתיד זהו ע"י העבודה עכשיו להיות למודי הוי' בבחינת בניך ובנויך ובצדקה תכונני וע' מ"ש בד"ה שובה ישראל³¹⁹ בענין מ"ש יעקב אם יהיה אלקים עמדי³²⁰ כו' והיה כו' ע"ש:^{321, 322}

אולם גילוי בחינה זו לעתיד לבוא תלוי בעבודה כעת: להיות "למודי הוי'", בבחינת "בנייך" ו"בנויך" ו"ובצדקה תכונני". ועיין במה שכתוב במאמר המתחיל "שובה ישראל", בענין דברי יעקב: "אם יהיה אלקים עמדי" וכו', "והיה" וכו'; עיין שם.

גילוי זה לעתיד תלוי בעבודתנו כעת: להיות "למודי הוי'" — "בנייך" בתפילה, "בנויך" בתורה, ו"תכונני" באמצעות הצדקה. ההפניה האחרונה היא לנדרו של יעקב: "אם יהיה אלקים עמדי... והיה הוי' לי לאלקים".

בעבודה

תחילה יש להתפלל: להתבונן בגדולתו ובקדושתו של ה' עד שנולדות אהבה וביטול, שכן בכך "מברכים" את התורה שלומדים. לאחר מכן יש ללמוד, ובייחוד את הלכות התורה שבעל פה, מתוך קבלת עול ומעבר להרגל ולהתעוררות רגעית; כך נבנית "יראה שלם" ומתברר חלקו של האדם בעולם. ויש לתת צדקה, המחזיקה את הבניין על עומדו באמצעות המשכת הרחמים המטהרים את החטאים שאין אדם ניצול מהם.

שאלות לשיחה

1. מדוע אין התפילה לבדה יכולה להביא "שלום רב", ומה מוסיפה התורה הנלמדת מתוך קבלת עול?
2. מה הקשר בין רצוא ושוב לבין האור שממלא כל עלמין והאור הסובב כל עלמין?
3. באיזה מובן התורה שבעל פה, העוסקת בעניינים גשמיים, היא "העיקר"?
4. כיצד הצדקה "מייסדת" ושומרת על מה שהתורה בונה, ומדוע התעלמות מצדקה היא "חטא בך"?
5. מדוע המילה "והיה" מסמנת שמחה, ומה היא מלמדת על העתיד?

הערות

פסקה 1

1 וכל בניך למודי ה

"וכל בניך למודי הוי, ורב שלום בניך". הפסוק הפותח את המאמר; המאמר מפרש "בניך" כעבודת התפילה, ו"בניך" כלימוד התורה שבא בעקבותיה.

Isaiah 54:13 ישעיהו נ"ד:יג

וְכָל־בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךָ:

And all thy children shall be taught of the L-RD; and great shall be the peace of thy children

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נד, יג.

2 וכל בניך למודי הוי

ה' אומר ליעקב: לימדת את בניך תורה בעולם הזה, אבל לעתיד לבוא אני עצמי אלמד אותם, כמו שנאמר: "וכל בניך למודי הוי". זהו אחד מקטעי המדרש שהמאמר מונה.

Bereshit Rabbah 95:3 בראשית רבה צ"ה:ג

... אתה למדת בניך תורה בעולם הזה, אבל בעולם הבא אני בכבוד

מלמד לכם את התורה, שנאמר (ישעיה נד): וכל בניך למודי ה':

Another matter, "he sent Judah before him." Rabbi Hanina son of Rabbi Aha, and Rabbi Hanina, one said: To arrange a residence for him. And one said: To arrange an academy in which he would teach Torah matters and in which the tribes would study. Know that it is so; when Joseph departed from him, he knew at which chapter that he was teaching him he left him. When Joseph's brothers came to him and said to him: "Joseph is still alive... his heart was faint [because he ... did not

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

3 ורב שלום בניך

על המילים "וישם לך שלום" בברכת כהנים, המדרש משבח את השלום, ובכלל זה את השלום שניתן ללומדי תורה, ומוכיח זאת מפסוק זה.

Bamidbar Rabbah 11:7 במדבר רבה י"א:ז

מסכת יבמות מסתיימת באותה מימרה של רבי אלעזר בשם רבי חנינא, שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם.

Yevamot 122b:11 יבמות קכ"ב ב:י"א

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שְׁנֵאמַר: "וְכָל־בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךָ".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הקטע האחרון במסכת ברכות: רבי אלעזר בשם רבי חנינא אומר שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, ומביא ראיה מפסוק זה על פי הקריאה "אל תקרי בניך אלא בוניך".

Berakhot 64a:14 ברכות ס"ד א:י"ד

אל תקרי "בְּנֵיךָ" אֶלָּא "בּוֹנֵיךָ". "שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין לְמוֹ מְכֻשׁוֹל". "יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילְךָ שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ". "לְמַעַן אַחֵי וְרַעֵי

אֲדַבְרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ. לְמַעַן בֵּית ה' אֶלְקִינוּ אֲבָקֶשָׁה טוֹב לָךְ". "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֶךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם".

Great peace have they that love Thy law; and there is no "stumbling for them" (Ps. cxix. 165). "Peace be within thy walls, and prosperity within thy palaces" (ibid, cxix. 7). "For my brethren and companions' sakes, I will now say, Peace be within thee" (ibid. v. 8). "For the sake of the house of the L-rd our G-d, I will seek thy good" (ibid. v. 9). "The L-rd will give strength unto His people; the L-rd will bless His people with peace" (ibid. xxix. 11)[2]

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

6 כדאיתא בגמרא . . ברכות . . צ"ו ג'

ההערה אומרת שהנוסח של כמה מן המקורות המנויים בסוגריים מועתק שם, החל מעמ' 833.

הערת קה"ת

כמה מהם נעתקו לשונם באוה"ת נ"ך כרך ב ע' תתלג ואילך.

7 הערת קה"ת מפנה ל: Numbers 6:26-7:1 למילים האלה.

Numbers 6:26-7:1 במדבר ו':כ"ו-ז':א

יֵשָׁא Havayah פָּנָיו אֵלָיְךָ וְיָשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם; וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם: וְיִהְיֶה כְּיוֹם כְּלוֹת מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמָּשְׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם:

The L-RD lift up His countenance upon thee, and give thee peace. So shall they put My name upon the children of Israel, and I will bless them.' And it came to pass on the day that Moses had made an end of setting up the tabernacle, and had anointed it and sanctified it, and all the furniture thereof, and the altar and all the vessels thereof, and had ;anointed them and sanctified them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 ויש להקדים מארז"ל פ"ז דב"מ

לפי ההערה, קטע ממאמר זה, החל מנקודה זו, מופיע בכרך מאמרים זה.

הערת קה"ת

קטע מכאן בסה"מ תרל"ה כרך א ע' רכו ואילך.

9 "מי האיש החכם ויבן את זאת... על מה אבדה הארץ?" שאלת הנביא, שהגמרא דנה בה.

Jeremiah 9:11 ירמיהו ט':י"א

מִי־הָאִישׁ הַחֲכָם וַיְבִן אֶת־זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְיָ אֱלֹהֵי וַיִּגְדֶּה עַל־מָה אֲבָדָה הָאָרֶץ נִצָּתָה כַּמִּדְבָּר מִכְּבִּי עֲבָר:

Who is the wise man, that he may understand this? And who is he to whom the mouth of the L-RD hath spoken, that he may declare it? Wherefore is the land perished And laid ?waste like a wilderness, so that none passeth through

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

10 הגמרא אומרת שסיבת החורבן לא התפרשה עד שהי עצמו פירש אותה: "על עובם את תורת", שרב מפרש: "שלא ברכו בתורה תחילה". המאמר מפרש

את "ברכו" כהמשכה.

Bava Metzia 85b:1 בבא מציעא פ"ה ב:א'

אָמרו חֲכָמִים וְלֹא פִירְשׁוּהוּ, אָמרו נְבִיאִים וְלֹא פִירְשׁוּהוּ, עַד שֶׁפִּירְשׁוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֶצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר ה' עַל עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לַפְּנִיָּהֶם". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שְׁלֹא בִּרְכוּ בַּתּוֹרָה תַּחֲלִילָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

11 על עזוב את תורת

"וַיֹּאמֶר הוֹי: עַל שֶׁעֲזְבוּ אֶת תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לַפְּנִיָּהֶם". תשובתו של ה' לשאלה שבפסוק הקודם.

Jeremiah 9:12 ירמיהו ט:י"ב

וַיֹּאמֶר ה' עַל-עֲזָבְכֶם אֶת-תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לַפְּנִיָּהֶם וְלֹא-שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא-הִלְכוּ כִּהִי:

And the L-RD saith: Because they have forsaken My law which I set before them, And have not hearkened to My voice, neither walked therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

12 פי ברכו מלשון המשכת

ההערה מפנה למאמר זה כדי לדייק את הנקודה הנלמדת מן הניסוח כאן: "שִׁבְרֹכּוֹ" מתפרש כביטוי להמשכה.

הערת קה"ת

ראה הדיוק בדי"ה שלום רב תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' ר), ושם בהערה 26 מציין לספר שערי תשובה מאדח"א ח"א עב, ד.

13 להבין ענין הברכות

ההערה מציינת שהמאמר "להבין ענין הברכות" נמצא בתורה אור לפרשת בראשית; כאן הוא מובא בעניין פתיחת הברכות וחתמתן ב"ברוך".

הערת קה"ת

בתו"א פ' בראשית.

14 והיינו עיי התפלה

ההערה אומרת שבאור התורה לפרשת ראה יש הגהה על קטע זה.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' ראה ע' תשעג יש הגהה לכאן.

15 וכמ"ש במ"א בביאור ע"פ יונת

שם, "יונתי בחגווי הסלע" היא מלכות היורדת לעולמות התחתונים; בעבודת האדם, זמן התפילה הוא התרחבות של אהבה ויראה, ולאחר מכן, במשך היום, באה התכווצות עד להתרחבות שלמחרת. זהו ההסבר שאליו מפנה הטקסט לכך שהתפילה קודמת.

הערת קה"ת

לקמן שה"ש כ, ד. ראה אוה"ת פ' ראה ע' תשעג.

16 יונתי בחגווי

"יונתי בחגווי הסלע": הפסוק המציין את ההסבר שאליו מתייחס הטקסט, על כך שהתפילה קודמת.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב:י"ד

יוֹנָתִי בַּחֲגוֹי הַסֶּלַע בְּסֹתֵר הַמְּדִרְגָּה הָרְאִינִי אֶת-מְרִאִיהָ הַשְּׁמִיעִנִי אֶת-קוֹלָהּ כִּי-קוֹלָהּ עָרֵב וּמְרִאִיהָ נְאוּהָ:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice; 'For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 על תפילתי שתהא סמוכה למטתי

אבא בנימין אמר שתמיד היה מוטרד מכך שתפילתו תהיה "לפני מיטתי", כפי שהתלמוד מסביר: "סמוך למיטתי". המאמר משתמש בכך כדי לומר שהתפילה קודמת ללימוד התורה.

Berakhot 5b:21-22 ברכות ה' ב:כ"א-כ"ב

תִּנְיָ אָבָא בְּנִימִין אוֹמַר: עַל שְׁנֵי דְבָרִים הָיִיתִי מַצְטַעַר כָּל יָמִי — עַל תַּפְלִיתִי שֶׁתִּהְיֶה לִּפְנֵי מִשְׁתִּי, וְעַל מִשְׁתִּי שֶׁתִּהְיֶה בֵּין צַפּוֹן לְדָרוֹם. "עַל תַּפְלִיתִי שֶׁתִּהְיֶה לִּפְנֵי מִשְׁתִּי", מֵאָה "לִּפְנֵי מִשְׁתִּי"? אֵילִימָא "לִּפְנֵי מִשְׁתִּי" מִמֶּש, וְהָאִמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, וְאֵיתִימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: מִנֵּינ לְמַתְפַּלֵּל שְׁלֹא יִהְיֶה דְבָר חוּצָא בֵּינוּ לְבֵין הַקֵּיר — שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּסָּב חֻקֵּיהֶם פָּנָיו אֶל הַקֵּיר וַיִּתְפַּלֵּל"? לֹא תִימָא, "לִּפְנֵי מִשְׁתִּי", אֲלֵא אִימָא "סָמוּךְ לְמִשְׁתִּי". "וְעַל מִשְׁתִּי" ...

There is a teaching : Abba Benjamin said : Throughout my life I was most anxious about two things, viz., that my Tefillah should be recited before my bed, and that my bed should be placed between North and South. "That my Tefillah should be recited before my bed." What means "before my bed" ? Is it to be supposed that it was actually in front of the bed? But Rab Judah has said in the name of Rab ... (another version : R. Joshua b. Levi): Whence do we learn

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

18 ואהבת

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך". בקריאת שמע הציווי לאהוב מופיע תחילה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 ואח"כ ודברת בם

הערת קה"ת מפנה לה Berakhot 21a למילים האלה.

Berakhot 21a ברכות כ"א א

הערת קה"ת

שבד"ת חכ' מדבר (ברכות כא, א).

20 ודברת בם

"ודברת בם". בהערת קה"ת מוסיפים שהפסוק מדבר על דברי תורה (ברכות 21a); הוא מופיע אחרי "ואהבת", כשם שלימוד התורה בא אחרי התפילה.

Deuteronomy 6:7 דברים ו:ז'

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִקְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 ודברי אשר שמתי בפִיךָ

"רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפִיךָ לא ימושו מפִיךָ". המאמר

The secret things belong unto the L-RD our G-d; but the things that are revealed belong unto us and to our children for ever, that we may do all the words of this law
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 דחכמה ובינה אינן נסתרות במוחא וליבא ברחימו ודחילו

בתיקון העשירי: חכמה ובינה נסתרות במוח וכלב, באהבה ויראה, והתורה ללא יראה ואהבה אינה עולה למעלה.

Tikkunei Zohar 25b:11-13 תקוני זוהר כ"ה ב:י"א-י"ג

דחכמה ובינה אינן. *נסתרות במוחא ולבא ברחימו ודחילו. ואוריתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא. (נ"א ובהא נשר) וכתר ביה תליין בני חיי ומוזני. דאיהו מזלא דכלהו. ואיהו לא תליא במזלא ובגין דא אוקמוהו בני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא. דחסד איהו זכותא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

פסקה 3

29 בשתיים לפניה

"בבוקר מברכים עליה שתי ברכות לפניה ואחת לאחריה." שתי הברכות שלפני קריאת שמע הן המקום שבו המתפלל מתבונן בשבחם של המלאכים.

Mishnah Berakhot 1:4 משנה ברכות א:ד'

בשחר מברך שתיים לפניה ואחת לאחריה, ובערב שתיים לפניה ושתיים לאחריה. אחת ארכה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך, אינו רשאי לקצר. לקצר, אינו רשאי להאריך. לקתם, אינו רשאי שלא לקתם. ושלא לקתם, אינו רשאי לקתם:

[שמע] In the morning, two benedictions are said before and one after it; and in the evening, two benedictions before and two after it, one long and one short. Where they, the sages, have adopted the long [form] no man is authorised to shorten [use the short form]; and where they have adopted the short form no man is authorised to lengthen [use the long form]. [Where they] close [with a benediction] no man is authorised not [so] to close: and [where they do] not close ... [with a benediction]

Torat Emet 357 (Public Domain) • Eighteen Treatises from the Mishnah (Public Domain)

30 קדוש כו' הוי' צבאות

"קדוש, קדוש, קדוש הוי' צבאות, מלוא כל הארץ כבודו." זהו שבחם של השרפים, המובא בברכות שלפני קריאת שמע.

Isaiah 6:3 ישעיהו ו:ג

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כְלֵי־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 פי' קדוש לשון הבדלה

תניא, פרק מו, אומר שקדושה פירושה הבדלה: הקב"ה מובדל מן העולמות, וזוהי בחינת סובב כל עלמין, שאינה יכולה להתלבש בהם. גם איגרת התשובה, פרק י, מכנה את הקדושה העליונה "הבדלה", מעבר להתלבשות בעולמות.

הערת קה"ת

ראה פירש"י ר"פ קדושים. אגה"ת פ"י ובלקוט פ"י שם. וראה תניא פרק מו.

משתמש בכך ביחס ל"לימודי הוי'", שתורתם היא דברו של ה' בפיהם.

Isaiah 59:21 ישעיהו נ"ט:כ"א

וְאֵנִי וְאֵת בְּרִיתִי אֹתָם אֲמַר ה' רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְדִבְרֵי אֲשֶׁר־שָׁמַעְתִּי בְּפִיךָ לֹא־יִמּוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי וְרֹעַ וְרָעָה אֲמַר ה' מִמֶּנָּה וְעִדְעוּלָם:

And as for Me, this is My covenant with them, saith the L-RD; My spirit that is upon thee, and My words which I have put in thy mouth, shall not depart out of thy mouth, nor out of the mouth of thy seed, nor out of the mouth of thy seed's seed, saith the L-RD, from henceforth and for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נט, כא. באוה"ת פ' ראה ע' תשעד יש הגהה לכאן.

22 אני המשנה המדברת בפייך

ההערה מציינת את מקור דברי המגיד: רישום דבריו של המורה השמימי שדיבר אל רבי יוסף קארו, מחבר הבית יוסף.

הערת קה"ת

מגיד מישרים ר"פ ויקרא. ועוד.

23 הקטע החותם את מדרש אסתר מונה את המתנות הטובות של ה' הניתנות "בשפע"; ההוכחה לשלום בשפע מובאת מפסוק זה, על פי אותה קריאה: "אל תקרי בנייך אלא בונייך".

Esther Rabbah 10:15 אסתר רבה י:ט"ו

פסקה 2

24 פי' ד' אותיות שם ה'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ת"ז בהקדמה.

25 איתא בת"ז

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בהקדמה (פתח אלי').

26 ועל אליו תרין כתיב הנסתרות לה' אלקינו

בתפילתו של אליהו (פתח אליהו): "חכמה היא המוח, המחשבה שבתוכו; בינה היא הלב, ובאמצעותה הלב מבין; ועל שני אלה נאמר: 'הנסתרות להוי' אלקינו'."

Tikkunei Zohar 17a:17-19 תקוני זוהר י"ז א:י"ז-י"ט

מוחא חכמה איהו מחשבה מלגו. בינה לבא ובה הלב מבין. ועל אליו תרין כתיב *הנסתרות ליי' אלקינו. כתר עליון איהו כתר מלכות. ועליה *אתמר מגיד מראשית אחרית. ואיהו קרקפתא דתפלי (נ"א קרקפתא דלא מנח תפלי). *מלגו איהו יוד קא ואו קא דאיהו ארח אצילות. איהו שקיו דאילנא דרועיו וענפוי (נ"א ואנפוי). כמ"א דאשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקיו.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

27 "הנסתרות להוי' אלקינו, והנגלות לנו ולבנינו לעולם." תיקוני זוהר קורא את "הנסתרות" ואת "הנגלות" כשני חלקי השם.

Deuteronomy 29:28 דברים כ"ט:כ"ח

הַנְּסֻתֹתָּ לְהַוַּיָּא אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגֻלַּת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לְעֻשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

פסוקה 4

38 גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו

"גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו, הר קדשו". המאמר מפרש את המילים "בעיר אלקינו" כתנאי לגדולתו.

Psalms 48:2 תהילים מ"ח:ב'

גָּדוֹל ה' וּמְהוֹלָל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הֶרֶקֶדְשׁוֹ:

Great is the L-RD, and highly to be praised, In the city of our
G-d, His holy mountain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מח, ב.

39 אימתי גדול ה'

הערת קה"ת מציינת זוהר זה כמקור לאמירה "מתי הוי' גדול? כשהוא בעיר אלקינו"; היא מפנה גם לזוהר 2:235a, שבו נשאלת השאלה "במה הוא גדול?"

Zohar III, 5a זח"ג ה, א

הערת קה"ת

זח"ג ה, א. [ועי' ח"ב (רל"ה, א) ושם אי' במה הוא [איהו] גדול]. [כ].

40 כס"י שתי אבנים בונות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פ"ד, מ"ב.

41 שתי אבנים בונות שני בתים

"שתי אבנים בונות שני בתים, שלוש בונות שישה בתים... מכאן ואילך לך וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר". האותיות הן "אבנים" והצירופים שלהן הם "בתים"; המאמר מכנה את כל הצירופים "עיר אלקינו".

Sefer Yetzirah 4:12 ספר יצירה ד':י"ב

שבע כפולות כיצד צרפן. שתי אבנים בונות שני בתים. שלש בונות ששה בתים. ארבע בונות ארבעה ועשרים בתים. חמש בונות מאה ועשרים בתים. שש בונות שבע מאות ועשרים בתים. שבע בונות חמשת אלפים וארבעים בתים. מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. ואלו הן שבעה כוכבים בעולם חמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים. ואלו הן ז' ימים בשנה שבעה ימי בראשית. ושבעה שערים בנפש שתי עינים שתי אוזנים ושני נקבי האף והפה. ובהן נחקקו שבעה רקיעים ושבע ארצות ושבע שעות. לפיכך חבב שביעי ...

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain)

42 הללוהו כרוב גודלו

"הללו בגבורותיו, הללו כרוב גודלו". המאמר מפרש את "רוב" כהתחלקות אורו לחלקים רבים, באמצעות פעולות הריסון שלו.

Psalms 150:2 תהילים ק"נ:ב'

הִלְלוּהוּ בְּגִבּוֹרֹתָיו הִלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדוּלוֹ:

Praise Him for His mighty acts; Praise Him according to His
abundant greatness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קנ, ב.

32 את השמים ואת הארץ אני מלא

"הלוא את השמים ואת הארץ אני ממלא, נאום הוי'". ה' ממלא את כל העולמות, ובכל זאת המאמר מראה שהוא נותר קדוש ונבדל מהם.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־ה' הֲלֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא נְאֻם־ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' כג, כד.

33 שהוא בחיי יש מיש שבזה שייך תפיסה

ההערה אומרת שבאור התורה על פרשת ראה יש הגהה על הקטע הזה, בעניין הבריאה בדרך של עילה ועלול.

הערת קה"ת

באזה"ת פ' ראה ע' תשעד יש הגהה לכאן.

34 והחכמה מאין תמצא

"והחכמה, מאין תמצא?" החסידות מפרשת "מאין" — מן האין: גם חכמה מתהווה בבחינת יש מאין.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

וְהַחֲכֵמָה מֵאֵין תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place
?of understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כח, יב.

35 שנמשך רק בחי יו"ד כו'

ההערה אומרת שבאור התורה על פרשת ראה יש הגהה על הקטע הזה, בעניין היידי כצמצום שבאמצעותו התהוותה החכמה.

הערת קה"ת

באזה"ת פ' ראה ע' תשעד יש הגהה לכאן.

36 בדיה החלצו מאתכם

המאמר "החלצו מאתכם" בלקוטי תורה לפרשת מטות, שבו, כפי שנאמר כאן, נדונות בהרחבה האותיות הגלויות ו"ו-ה"א כתורה ומצוות.

הערת קה"ת

לעיל פ' מטות.

37 כי ביה ה' צור עולמים

"בטחו בהוי' עדי עד, כי ביה הוי' צור עולמים". המאמר מפרש זאת כך: העולמות מתהווים באמצעות היידי, שהיא צמצום, והה"א, שהיא התפשטות.

Isaiah 26:4 ישעיהו כ"ו:ד'

בְּטַחוּ בַּה' עַד־עֶד כִּי בְּיָהּ ה' צוֹר עוֹלָמִים:

Trust ye in the L-RD for ever, For the L-RD is GOD, an ever-
lasting Rock

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע' כו, ד.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

49 ברשפי אש

"ניצוצותיה ניצוצות אש, שלהבת ה'". הביטוי מתאר את האהבה הנוצרת של רצוא.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח:6

שימני כחותם על־לִבְךָ כחותם על־זרועך כִּי־עֵזָה כַּמֹּת אֶהְיֶה קֶשֶׁה כְּשֶׁאוֹל קִנְיָה רֶשֶׁפִּיָּה רֶשֶׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵהֲבִתִּיהָ:

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm;
For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave;
The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the
.L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 החכמה כח מ"ה

הערת קה"ת מביאה את הוזהר הזה (וכן את תחילת ההקדמה לתיקוני הוזהר) כמקור לקריאת חכמה כ"כוח מה" — הכוח של "מה".

Zohar III, 34a זח"א ג' לד, א

הערת קה"ת

זח"א ג' לד, א. הקד' ת"ז בתחלתה. ובכ"מ.

51 אם רץ לבך שוב

"אם לבך רץ, שוב למקום, שכן נאמר: 'והחיות רצוא ושוב'". הערת קה"ת מציינת שבספר יצירה כתוב "למקום" במקום "לאחרי" שבנוסח כאן.

Sefer Yetzirah 1:8 ספר יצירה א'ח'

עשר ספירות בלימה בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר ואם רץ לבך שוב למקום שלכך נאמר והחיות רצוא ושוב. ועל דבר זה נכרת ברית:

Concerning the number ten of the spheres of existence out of nothing keep thy tongue from speaking and thy mind from pondering on it, and if thy mouth urges thee to speak, and thy heart to think about it, return! as it reads: "And the living creatures ran and returned," (Ezekiel 1, 14) and upon this was the covenant made

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

52 אם רץ לבך שוב

גם בהקדמה לתיקוני הוזהר מובא "אם לבך רץ, שוב"; הערת קה"ת מפנה אליו לשם השוואה לנוסח כאן.

Tikkunei Zohar 7a:3 תיקוני הוזהר ז' אג'

תננינא (יחזקאל א כו), ועל דמות הפסא דמות כמרצה אדם עליו מלמעלה דא איהו יוד הא ואו הא כליל תשע נקודין, ועשרה שכינתא כלילא מכלהו, וכלא א, דלית אדם כלל א, וכלא איהו עמודא דאמצעיתא, איהו יהו"ה דכליל א, ואיהו שמה מפרש דכליל א לאחזאה דאם רץ לבך שוב לאחור.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

53 הסיי אם רץ לבך שוב לאחד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פ"א, מ"ח (שם: למקום). ולהעיר מהקדמת ת"ז (ז, א).

54 הן יראת ה' היא חכמה

"הן יראת אדני היא חכמה". המאמר משתמש בפסוק כדי לזהות את היראה

43 לכל חד וחד לפום שעורא דילי

הערת קה"ת מציינת זוהר זה כמקור לביטוי "לכל אחד ואחד לפי מידתו". בזוהר שם, על הפסוק "נודע בשערים בעלה", נאמר שהקדוש ברוך הוא נודע לכל אחד לפי מה שהוא יכול להשיג בלבד.

Zohar I, 103a זח"א קג, א

הערת קה"ת

זח"א קג, א.

44 והן הן גבורותיו

אנשי כנסת הגדולה אמרו: אדרבה, זוהי גבורתו — שהוא כובש את יצרו ומאריך אפיים לרשעים. הערת קה"ת מפנה כאן לעניין גבורותיו של ה' כביטוי לריסון שלו.

Yoma 69b:15 יומא ס"ט ב:ט"ו

אתו אינהו ואמרו: אדרבה, זו היא (גבורת) גבורתו: שכובש את יצרו — שנותן ארך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו — שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות?

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה יומא סט, ב. "לק"ש נחמי רמז תתרעא.

45 בד"ה בשעה שהקדימו

שם נאמר שמידת הגדולה שייכת רק לבריאה באמצעות צירופי האותיות של עשרת המאמרות: האותיות הן "אבנים", הצירופים הם "בתים", וכל הצירופים יחד נקראים "עיר". לכן ה' נקרא גדול "כשהוא בעיר אלקינו", ואילו ביחס לקדוש ברוך הוא עצמו כלל לא אומרים עליו "גדולי".

הערת קה"ת

לעיל פ' במדבר יב, ד.

46 רחובות הנהר

"וימלך שאל מרחובות הנהר תחתיו". המקובלים מכנים את הבינה "רחובות הנהר"; המאמר קושר את הרוחב לצורת האות ה'.

Genesis 36:37 בראשית ל"ו:ל"ז

וימלך שאל מרחובות הנהר תחתיו שאל מרחובות הנהר:

And Samlah died, and Shaul of Rehoboth by the River
.reigned in his stead

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לו, לו.

47 בינה ליבא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אלי').

48 בינה ליבא

בתפילת אליהו נאמר: "בינה היא הלב, ובה הלב מביין". ההבנה היא המקום שבו נולדת ההרגשה.

Tikkunei Zohar 17a:17-19 תיקוני הוזהר י"ז א:י"ז-י"ט

מוחא חכמה איהו מחשבה מלגו. בינה לבא ובה הלב מביין. ועל אליו תרין כתיב *הנסתרות ליי אלקינו. כתר עליון איהו כתר מלכות. ועליה *אתמר מגיד מראשית אחרית. ואיהו קרקפתא דתפלי (נ"א קרקפתא דלא מנח תפלי). *מלגו איהו יוד קא ואו קא דאיהו ארח אצילות. איהו שקי דאילנא בדרועי וענפוי (נ"א ונפוי). כמ"א דאשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקי.

העליונה עם חכמה; הערת קה"ת מציינת שבפסוק מופיע השם אדני.

Job 28:28 איוב כ"ח:כ"ח

וַיֹּאמֶר לְאָדָם הֵן יִרְאֶת אֱלֹהֵי הָיָא חֲכָמָה וְסוֹר מֶרַע בִּינָה:

And unto man He said: 'Behold, the fear of the L-rd, that is wisdom; And to depart from evil is understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כח, כח. ושם איי "אדי" [כ].

55 דלית מחי תפיסא ביי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אלי').

56 הלא את השמים ואת הארץ אני מלא

"הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום הוי". עצמותו של ה' נמצאת למטה כשם שהיא נמצאת למעלה, וזהו שורש השוב.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻמ־ה' הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻמ־ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

57 וכמ"ש בד"ה וידעת היום

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לעיל פ' ואתחנן ד, ב.

58 ולמסור נפשו באחד

ההערה מביאה אותו, יחד עם הבי"ח ופרי עץ חיים, כמקור למסירת הנפש במילה "אחד" שבקריאת שמע.

הערת קה"ת

ראה שו"ת הרשב"א ח"ה סג"ה. ב"ח טוואו"ח רסס"א. פע"ה שער הק"ש פ"ב.

59 ואחר הרצוא שוב

ההערה מציינת שבאור התורה על ראה יש הגהה על הקטע הזה בעניין חילופי רצוא ושוב.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' ראה ע' תשעה יש הגהה לכאן.

60 זכר חסדו

"זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל". "זכר" פירושו גם "זכר" במובן של זכריות; המאמר קושר את ה"בנים" לחסד, לאהבה.

Psalms 98:3 תהילים צ"ח:ג

זָכַר חֲסִדּוֹ וְאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָּל־אֲפִסְי־אָרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ:

He hath remembered His mercy and His faithfulness toward the house of Israel; All the ends of the earth have seen the salvation of our G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צח, ג.

61 בינה בן י"ה

רעיא מהימנא לפרשת נשא, שהמאמר מצטט בעניין פירוש בינה כ"בן י"ה".

Zohar, Nasso 3:17-4:24 ספר הזוהר, נשא ג':י"ז-ד':כ"ד

62 בינה בן י"ה

אדרא זוטא, שהמאמר מצטט בעניין אותו פירוש של בינה.

Zohar, Idra Zuta 16:69-19:77 ספר הזוהר, האדרא זוטא ט"ז:ס"ט-י"ט:ע"ז

63 כונן שמים בתבונה

"הוי' ייסד את הארץ בחכמה; כונן שמים בתבונה". הישמים, המדות, נבנים על ידי בינה.

Proverbs 3:19 משלי ג':י"ט

ה' בְּחִכְמָה יִסַּד־אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה:

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding He established the heavens

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ג, יט.

64 ואהבת את

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך". המאמר מפנה להסברו על המילים "ואהבת את", שבו נכללת יראה באהבה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה'

וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

65 ועמ"ש ע"פ הקל קול יעקב

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשו". המאמר מקשר את ה"קול" ללימוד תורה, לאות ו'.

Genesis 27:22 בראשית כ"ז:כ"ב

וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הֲקֵל קוֹל יַעֲקֹב וְהִזְדִּים יָדַי עֲשׂוֹ:

And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כז, כב. בסידור עם דא"ח.

66 בדי"ה ענין האבות הן הן המרכבה

המאמר "האבות הן הן המרכבה", שהטקסט מביא בעניין "כח הבן גדולי"; ההערה מציינת שהוא נמצא בתורה אור על פרשת יתרו.

הערת קה"ת

בתו"א פ' יתרו.

67 תרין עטרין

הקטע באדרא ווטא על "שני כתרים", שהמאמר מצטט בסוגריים המסיימים.
Zohar, Idra Zuta 19:77-87 ספר הזהר, האדרא ווטא י"ט:ע"ז-פ"ז

68 עדות לישראל

"שם עלו שבטים, שבטי י"ה, עדות לישראל". השבטים, בני ישראל, נושאים את שם י"ה.

Psalms 122:4 תהילים קכ"ב:ד'

שָׁשָׁם עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבָטֵי־קָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם ה' Whither the tribes went up, even the tribes of the L-RD, as a testimony unto Israel, to give thanks unto the name of the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קכב, ד.

פסוקה 5

הערת קה"ת מפנה לEzekiel 1:14 למילים האלה.

Ezekiel 1:14 יחזקאל א':י"ד

וְהַחַיּוֹת רָצוּא וְשׁוּב כְּמֵרָאָה הַבֹּזֵק:

And the living creatures ran and returned as the appearance of a flash of lightning

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 הקל קול יעקב

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשו". המאמר מפרש את "הקול" כקול לימוד התורה, את האות ו'.

Genesis 27:22 בראשית כ"ז:כ"ב

וַיָּגֶשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁחוּ וַיֹּאמֶר הֶקֶל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יָדֵי עֵשָׂו:

And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

71 קלא דאשתמע

אחד משני הקטעים בוזהר שהטקסט מצטט על "קול הנשמע", הקול הגלוי.

Zohar, Bereshit 83:235-86:248 ספר הזהר, בראשית פ"ג:רל"ה-פ"ו:רמ"ח

When, however, he goes forth on a journey, while the celestial Mother still accompanies him, the lower wife is left behind: so when he comes back he has to take measures to encompass himself with two females, as we have said.' Said R. Phineas: 'Even the angels above would not dare to open their mouths before thee.' R. Simeon proceeded: 'In the same way the Torah is situated between two houses, one recondite and on high, and the other more accessible. The one ... on high is the "Great Voice" referred

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

72 קלא דאשתמע

הקטע השני בוזהר שהטקסט מצטט על "קול הנשמע".

Zohar, Toldot 14:108-15:119 ספר הזהר, תולדות י"ד:ק"ח-ט"ו:קי"ט

73 אוא"ס המלוכש בחכמה

ההגהה מסבירה, כפי ששמע אדמו"ר הזקן מרבו, מדוע נאמר בעץ חיים שאור אין סוף מתייחד אפילו עם אצילות רק כשהוא מתלבש תחילה בחכמה: האין סוף הוא אחד האמת, הוא לבדו, וזהו בחינת החכמה. ההגהה מבססת את האמור כאן שאור אין סוף מתלבש בחכמה.

הערת קה"ת

ראה ע"ח ש' דרושי אבי"ע פ"א. תניא פרק לה בהגהה.

74 בששה מדות עליונות

בהערה נאמר שבאור התורה יש כאן גם הגהה על שש המדות העליונות שמהן נמשכת התורה.

הערת קה"ת

באוה"ת שם נמצא הגהה לכאן.

75 דכולא קמי' כלא חשיב

"הכול נחשב לפניו כאין". מכיוון שהכול נחשב כאין לפניו, הגשמיים והרוחניות שוות לפניו, והדינים הגשמיים של התורה יכולים להמשיך את אורו.

Zohar I, 11b זח"א י"א, ב

הערת קה"ת

זח"א י"א, ב.

76 רוח אייתי רוח

העיקרון שבזוהר, שלפיו רוח המתעוררת מלמטה מורידה רוח מלמעלה; כאן, הרצוא והשוב שבתפילה ממשיכים ברכה אל התורה.

Zohar II, 162b זח"ב קסב, ב

הערת קה"ת

זח"ב קסב, ב.

77 ואהבת

"ואהבת את הוי' אלקיך". בקריאת שמע, האהבה — שהיא תוכנה של התפילה — קודמת.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה'

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 ודברת במ

"ודברת במ". הכוונה היא להמשיך את אור אין סוף אל תוך דברי התורה, לאחר אהבת התפילה.

Deuteronomy 6:7 דברים ו':ז'

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם בְּשֹׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Then I was by Him, as a nursling; And I was daily all delight,
Playing always before Him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 אני תורתך שעשעתי

"ואשתעשע בתורתך". הפסוק מצוטט לצד משלי ח, ל, בעניין התורה כמקור לתענוג.

Psalms 119:70 תהילים קי"ט:ע

טַפֵּשׁ כַּחֲלֵב לִבִּי אֲנִי תוֹרַתְךָ שֶׁעָשִׂיתִי:

Their heart is gross like fat; But I delight in Thy law

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

86 צורת הוי"ו שראשה יו"ד ומן הוי"ו נמשך וי"ו כוי

בהערה נאמר שבאור התורה על ראה יש הגהה על הקטע הזה, בעניין הוי"ד שבראש הוי.

הערת קה"ת

באווה"ת פ' ראה ע' תשעו נמצא הגהה לכאן.

פסקה 6

87 הנקי מצות המלך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

להעיר מב"ב קנט, א. תוספ' נגעים פ"ג. ועוד.

88 ונאום הגבר הוקם על

"דברי דוד בן ישי, דברי האיש שהוקם למעלה". המאמר קורא את המילה "על" במשמעות "עול": דוד הרים את עול התורה.

II Samuel 23:1 שמואל ב כ"ג:א

וְאֵלֶּה דְּבָרֵי דָּוִד הָאֲחֻרָיִם נֶאֱמָר דָּוִד בֶּן־יִשִׁי וְנָאֵם הַגִּבֹּר הַקָּם עַל מִשְׁיַח אֱלֹהֵי יִצְחָק וְנִצָּחַם זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל:

Now these are the last words of David: The saying of David the son of Jesse, And the saying of the man raised on high, The anointed of the G-d of Jacob, And the sweet singer of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"ב כג, א.

89 עולה של תורה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תנודא"ר (רפ"ב). מדרש שמואל (פכ"ט). במד"ר (פי"ח סי' יז [כא]). [כ].

90 מארז"ל ע"פ ושבתם וראיתם

הלל מסביר לבר הי הי ששניהם צדיקים גמורים, אך מי ששונה את פרקו מאה פעמים אינו דומה למי ששונה אותו מאה ואחת פעמים.

Chagigah 9b:10 חגיגה ט"ב:י

אמר לקה בר הי הי להלל, מאי דכתיב: "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לא עבדו", היינו "צדיק" — היינו "עובד אלקים", היינו "רשע" — היינו "אשר לא עבדו"! אמר לקה: "עבדו" ויאל עבדו — תרנויהו צדיקי גמורי גינהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה ואחד.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

79 בד"ה השמים כסאי

ההערה מציינת שהמאמר "השמים כסאי" מופיע ממש בתחילתו של תורה אור; הטקסט מפנה אליו בעניין "ודיברת" כהמשכת אור אין סוף אל התורה.

הערת קה"ת

תו"א בתחלתו.

80 השמים כסאי

"השמים כסאי והארץ הדום רגלי": הפסוק המציין את המאמר המצוטט כאן.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסֵּאִי וְהָאָרֶץ הָדֹם רִגְלִי אֵינִי בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵינִי מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

81 על עזבם את תורתי כוי ולא שמעו בקולי

"כי עזבו את תורתי אשר נתתי לפניכם, ולא שמעו בקולי". המאמר מדגיש את "בקולי": האור הפנימי של התורה.

Jeremiah 9:12 ירמיהו ט"ז:יב

וַיֹּאמֶר ה' עֲלֵעֲזָבְכֶם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא־הָלְכוּ בָּהּ:

And the L-RD saith: Because they have forsaken My law which I set before them, And have not hearkened to My voice, neither walked therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 כי תשמעו בקול

"אם שמוע תשמעו לקול הוי' אלקיכם, לשמור את כל מצוותיו": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר שהטקסט מצוטט בעניין "קולי" ו"בקולי".

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כִּי תִשְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הִנֵּה בְּעֵינַי ה' אֱלֹהֶיךָ:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 תקעו בחדש

"תקעו בחדש שופר": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר שהטקסט מצוטט בעניין "קולי".

Psalms 81:4 תהילים פ"א:ד

תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בְּכֶסֶף לַיּוֹם חֲגֻגְנוּ:

Blow the horn at the new moon, at the full moon for our feast-day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 התורה אומרת: "ואהיה אצלו אמן, ואהיה שעשועים יום יום". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Proverbs 8:30 משלי ח:ל

וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אֲמוֹן וְאֶהְיֶה שֶׁשְּׂעוּעִים יוֹם יוֹם מְשַׁחֲקֶת לְפָנָיו בְּכָל־עֵת:

הגיגה ט, ב.

91 ושבבתם וראיתם בין עובד אלקים לאשר לא עבדו

ו"שבבתם וראיתם בין עובד אלקים לאשר לא עבדו".

Malachi 3:18 מלאכי ג:י"ח

וְשִׁבְתֶּם וְרִאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע בֵּין עַבְדֵי אֱלֹהִים לְאִשֶּׁר לֹא עָבְדוּ:

Then shall ye again discern between the righteous and the wicked, between him that serveth G-d and him that serveth Him not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

92 מאה פעמים ואחד

בהערה נאמר שכאור התורה על ראה מופיעה הגהה על הקטע הזה בעניין חזרה מאה ואחת פעמים.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' ראה ע' תשעז נמצא הגהה.

93 כמ"ש בסש"ב

בתניא, פרק ט"ו, מוסבר מאמר הגמרא: באותם ימים היה ההרגל לחזור על כל פרק מאה פעמים, ולכן הפעם המאה ואחת, החורגת מן ההרגל שנוצר מילדות, עולה בחשיבותה על כל שאר הפעמים; מי שעושה זאת נקרא "עובד אלקים".

הערת קה"ת

פס"ו.

94 שהאדם צ"ל כלול מבחי' בן ומבחי' עבד

בתניא, בצייטוט מן הרעיא מהימנא, נאמר שעל כל אדם להיות בעל שתי בחינות: "עבד" ו"בן".

Tanya, Likkutei Amarim 41:2 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"א:ב'

דְּהֵינּוּ, לְהַתְּבוֹנֵן בְּמַחְשַׁבְתּוֹ עַל כָּל פְּנִים גְּדוֹלֶת אֵינִי־סוֹף בְּרוּה־הוּא, וּמְלָכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיא "מְלָכוּת כָּל עוֹלָמִים" – עֲלִיוֹנִים וְתַתְּוֹנִים, וְאִיהוּ "מְמַלָּא כָּל עוֹלָמִין" וְ"סוֹכֵב כָּל עוֹלָמִין", וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב: "הֲלֹא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מְלָא", וּמִנֵּי הָעֲלִיוֹנִים וְתַתְּוֹנִים, וּמִיִּחַד מְלָכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכָלֵל, וְעָלָיו בְּפָרֶשׁ, כִּי חַיִּיב אָדָם לומר: "בְּשִׁבְכִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם", וְהוּא גַם הוּא מְקַבֵּל עָלָיו מְלָכוּתוֹ, לְהִיּוֹת מֶלֶךְ עָלָיו, וְלַעֲבֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּכָל מִנֵּי עֲבוֹדַת עֶבֶד.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

7 פסקה

95 והיה אם שמוע שנאמר בה ולעבדו

"והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי... לאהבה את הוי' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם". הפסקה השנייה של קריאת שמע עוסקת בעבודת ה'.

Deuteronomy 11:13 דברים י"א:י"ג

וְהָיָה אִם־שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֹתִי וְאֶלְקֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְכֶּם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

And it shall come to pass, if ye shall hearken diligently unto My commandments which I command you this day, to love the L-RD your G-d, and to serve Him with all your heart and ,with all your soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

96 בד"ה ועתה יגדל נא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לעיל פ' שלח לט, א.

97 ועתה יגדל נא

תפילתו של משה לאחר חטא המרגלים: "ועתה יגדל נא כוח אדני". הפסוק הוא המקור לשם המאמר המצוטט בטקסט.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאָמְרִי:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 פסקה

98 דיש בן שהוא ג"כ עבד

"אף שיש בן שהוא גם עבד, אי אפשר להגיע למדרגה זו בלי שתהיה תחילה היראה העליונה".

Tanya, Likkutei Amarim 41:10-11 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"א:י"א

וְאִף דְּלִישׁ "בֶּן" שֶׁהוּא גַם כֵּן "עַבֵּד", הֵרִי אִי אֶפְשָׁר לְבֹא לְמַדְרַגָּה זוּ, בְּלִי קְדִימַת הִירָאָה עִלְאָה, כְּדוּעַ לִיּוֹדְעִים: וְהִנֵּה, אִף מִ שְׁגָם כְּמוֹחוֹ וּכְמַחְשַׁבְתּוֹ אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ שׁוֹם יְרָאָה וּבּוֹשָׁה, מִפְּנֵי פְחִיתוּת עֶרְךָ נִפְשׁוֹ מִמְקוֹר חוּצָבָה, מִמְדְּרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דִּי סְפִירוֹת דְּעִשְׂיָה, אֶף־עַל־פִּי־כֵן, מֵאַחֵר שֶׁמִּתְּכַנְּנוֹ בְּעֲבוֹדָתוֹ כְּדִי לַעֲבֹד אֵת הַמֶּלֶךְ, הֵרִי זֶה עֲבוֹדָה גְּמוּרָה, כִּי הִירָאָה וְהַעֲבֹדָה נִחְשָׁבוֹת לְשֵׁמִי מְצוֹת כְּמִנֵּי תַרְי"ג, וְאֵינֶן מְעַכְּבוֹת זֶה אֶת זֶה.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

9 פסקה

99 בביאור ע"פ לא הביט און ביעקב

המאמר פותח בשתי בחינות, יעקב וישראל, המקבילות בעבודת האדם לעבד ולבן: יעקב הוא העבד ("שמע אלי יעקב עבדי"), וישראל הוא הבן ("בני בכורי ישראל"). בהמשך הוא שואל מה יכולה להיות משמעותה של "עבודה" כלפי ה', שאינו חסר דבר.

הערת קה"ת

לעיל בלק ע, ג.

100 לא הביט און ביעקב

"לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר, העוסק בשני סוגי עבדים.

Numbers 23:21 במדבר כ"ג:כ"א

לֹא־הִבִּיט אֹנָן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עֲמֹל בְּיִשְׂרָאֵל הִי אֱלֹקֵינוּ עֲמוֹ וְתִרְעוּת מֶלֶךְ בּוֹ:

None hath beheld iniquity in Jacob, Neither hath one seen perverseness in Israel; The L-RD his G-d is with him, And the shouting for the King is among them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

101 דוד שהי' מרכבה לבחי' מלי

מילון מונחים קבלי; ההערה מפנה לערך העוסק בדוד כמרכבה למלכות.

הערת קה"ת

מא"א אות ד, ס"ט.

102 דוד עבדי

"ועבדי דוד נשיא להם לעולם". דוד נקרא עבד ה', וזהו שורש הקשר שלו עם מלכות.

Ezekiel 37:25 יחזקאל ל"ז:כ"ה

וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַיַּעֲקֹב אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּ בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדוֹד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם:

And they shall dwell in the land that I have given unto Jacob My servant, wherein your fathers dwelt; and they shall dwell therein, they, and their children, and their children's children, for ever; and David My servant shall be their prince for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל לו, כה.

103 נאם דוד בן ישי

"נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם עלי". המאמר מפרש את שני התארים "בניך" ו"בניך".

II Samuel 23:1 שמואל ב כ"ג:א

וְאַלֶּה דְּבָרֵי יְדוּד הָאֲחֻרָנִים נֶאֱמַר יְדוּד בְּיָשִׁי וְנֶאֱמַר הַגִּבּוֹר הָקָם עַל מְשִׁיחַ אֱלֹקֵי יַעֲקֹב וְנָעִים זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל:

Now these are the last words of David: The saying of David the son of Jesse, And the saying of the man raised on high, The anointed of the G-d of Jacob, And the sweet singer of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-ב כג, א.

104 הוקם על

הזוהר בתחילת פרשת חוקת, שהמאמר מצטט בהקשר למילים "הוקם עלי".

Zohar, Chukat 3:16-4:25 ספר הזוהר, חקת ג' ט"ז-ד' כ"ה

105 ישי היינו י' עם ש"י

ההערה אומרת שקטע מכאן, העוסק בישי כי"ד עם ש"י העולמות, הועתק שם.

הערת קה"ת

קטע נעתק באוה"ת נ"ך כרך א ע' נא.

106 בזוהר פ' חקת דק"פ ע"ב

ההערה אומרת שנוסח הקטע מהזוהר העוסק ב"הוקם עלי" מובא שם.

הערת קה"ת

הלשון בביאורו"ז להצ"צ כרך ב ע' תתקצב. באוה"ת נ"ך כרך א ע' נא.

107

הגמרא מפרשת את המילים "רב פעלים מקבצאל": הוא ריבה וקיבץ פועלים לתורה. המאמר לומד מכך על עול התורה.

Berakhot 18b:1 ברכות י"ח ב:א

"בן איש חי": אטו כולי' עֲלֵמָא בְּנִי מִתִּי נִינְהוּ? אֵלֶּא: "בן איש חי" — שְׁאִפִּילוּ בְּמִיתָתוֹ קְרוּי חִי. "רב פעלים מקבצאל" — שְׁרִיבָה וְקִבֵּץ פּוֹעֲלִים לְתוֹרָה. "וְהוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרָאֵל מוֹאֵב" — שְׁלֹא הִנִּיחַ כְּמוֹתוֹ לֹא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְלֹא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי.

Son of a living man !' Are there, then, in the whole world' — sons [born of] dead men ? But, 'son of a living man' [means] even in his death he is called 'living.' 'Of Kabzeel, who had done mighty deeds' — [he is so described] because he multiplied and gathered labourers for the Torah. 'He smote the two altar-hearths of Moab' — i.e. he left nobody like him, neither [in the time of] the first Temple nor the Second ... Temple. 'He went down also and slew a lion

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

108 ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים

"ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל". את שמו דורשים כ"בן יה" ואחריו ו'.

II Samuel 23:20 שמואל ב כ"ג:כ

וּבְנֵיהוּ בְּיָהוּיָדָע בֶּן־אִישׁ־חַיִּל (חִי) רַב־פְּעָלִים מְקַבְּצָאֵל הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרָאֵל מוֹאֵב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת־[הָאֲרִי] (האריה) בְּתוֹךְ הַבָּאָר בְּיוֹם הַשֶּׁלֶג:

And Benaiah the son of Jehoiada, the son of a valiant man of Kabzeel, who had done mighty deeds, he smote the two altar-hearths of Moab; he went down also and slew a lion in the midst of a pit in time of snow

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים

הדיון הארוך בוזהר על בניהו בן יהוידע, הראשון מבין הקטעים מן הזוהר שהמאמר מצטט.

Zohar, Introduction 12:84-92 ספר הזוהר, הקדמה י"ב:פ"ד-צ"ב

He thereupon began to discourse on the verse: And Benaiah the son of Jehoiada, etc. (II Sam. 23, 20). 'This verse', he said, 'has been well explained-in addition to its literal meaning-to signify high mysteries of the Torah. "Benaiah the son of Jehoiada" (i.e. son of G-d, son of knowing-G-d) contains an allusion to wisdom, and is a symbolic appellation which influences its bearer. "The son of a living man" indicates the "Zaddik, the life of the universe". "Mighty of deeds" signifies the Master of all actions and of all

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

110 בניהו היינו בן י"ה

ההערה מפנה למילון המונחים הקבלי הזה בעניין הדרשה על בניהו כ"בן י"ה".

הערת קה"ת

ראה מא"א אות ב, סכ"ה.

111 ובזח"א ד"ו סע"א

ההערה אומרת שנוסח הקטעים מהזוהר על בניהו, המצוטטים כאן, מובא שם.

הערת קה"ת

ראה הלשונות באוה"ת נ"ך כרך א ע' נא ואילך.

112 וישמהו דוד אל משמעתו

"ודוד נתנו על משמעתו". באמצעות בניהו, איש התורה, נבנית ירושלים.

II Samuel 23:23 שמואל ב כ"ג:כ"ג

מִן־הַשְּׁלֹשִׁים נִכְבְּד וְאֶל־הַשְּׁלֹשָׁה לֹא־יָבֹא וְיִשְׁמְהוּ דָּוִד אֶל־מִשְׁמַעְתּוֹ:

116 עול דרך ארץ

רבי נחוניא בן הקנה: מי שמקבל עליו את עול התורה משתחרר מעול המלכות ומעול ענייני העולם; מי שפורק מעליו את עול התורה, מטילים אותו עליו.

Pirkei Avot 3:5 משנה אבות ג'ה'

רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ. וכל הפורק ממנו על תורה, נותנין עליו על מלכות ועל דרך ארץ:

Rabbi Nehunia ben Hakkanah said: whoever takes upon himself the yoke of the Torah, they remove from him the yoke of government and the yoke of worldly concerns, and whoever breaks off from himself the yoke of the Torah, they place upon him the yoke of government and the yoke of worldly concerns.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

117 עול ד"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ג"כ אבות ג, ה.

118 את זה לעומת זה עשה האלקים

"את זה לעומת זה עשה ה'". עול ענייני העולם עומד כנגד עול התורה.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז'י"ד

ביום טובה ה'ה בטוב וכיום רעה ראה גם את־זה לעֲמַת־זה עֲשֶׂה הָאֱלֹקִים עַל־דִּבְרֹת שְׁלֹא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוֹמָה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to the end that man should find nothing after him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ז, יד.

119 בחכמה יבנה בית

"בחכמה ייבנה בית, ובתבונה ייכון". בניית יראה שלמה באה מחכמה.

Proverbs 24:3 משלי כ"ד:ג'

בְּחִכְמָה יִבְנֶה בַּיִת וּבִתְבוּנָה יִתְכַּוֵּן:

Through wisdom is a house builded; And by understanding it is established;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כד, ג.

120 התו' דמחכמה נפקת

הערת קה"ת מביאה את זוהר הזה כמקור לאמירה שהתורה יוצאת מחכמה.

Zohar II, 121a זח"ב קכא, א

הערת קה"ת

זח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

121 דמחכמה נפקת

קטע זוהר נוסף שמביאה הערת קה"ת כמקור לכך שהתורה יוצאת מחכמה

He was more honourable than the thirty, but he attained not to the first three. And David set him over his guard

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-ב כג, כג.

113 ירושלים היינו יראה שלום

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ב"ר נו, טז.

114 ירושלים היינו יראה שלם

אברהם קרא למקום "יראה", ושם קרא לו "שלם"; ה' אמר שיקרא לו ירושלים, כפי ששניהם קראו לו: "יראה שלם".

Bereshit Rabbah 56:10 בראשית רבה נ"ו:י'

... קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלים ר' ברכיה בשם רבי חלבו אמר עד שהוא שלם עשה לו הקדוש ברוך הוא סוכה והיה מתפלל בתוכה שנאמר (תהלים עו) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון ומה היה אומר יהי רצון שאראה בבנין ביתי ד"א מלמד שהראה לו הקב"ה בית המקדש חרב ובנוי חרב ובנוי שנא' שם המקום ההוא ה' יראה הרי בנוי היך מה דאת אמר (דברים טו) שלש פעמים בשנה יראה אשר יאמר היום בהר ה' הרי חרב ...

Abraham called the name of that place The L-rd will see, as "it is said to this day: On the mount where the L-rd will be seen" (Genesis 22:14). "Abraham called the name of that place The L-rd will see" - Rabbi Yohanan said: He said before Him: 'Master of the universe, when You said to me: "Take you your son, your only one," I had something to argue in response: Yesterday you said: "For it is through Isaac [that descendants will be considered for you]"...' and now ... You say

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

115 סוכת דוד הנופלת

"ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת". המאמר מפרש את הנפילה כהיחלשות המלכות בעקבות העיסוק בענייני העולם.

Amos 9:11 עמוס ט':יא

בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֹכֶת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת וְגִדְרֹתֶיהָ אֶת־פְּרָצֶיהָ וְהִרְסֹתֶיהָ אָקִים וּבְנִיתֶיהָ כִּימֵי עוֹלָם:

In that day will I raise up The tabernacle of David that is fallen, And close up the breaches thereof, And I will raise up his ruins, And I will build it as in the days of old

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

עמוס ט, יא.

עילאה.

Zohar, Yitro 21:378-22:389 ספר הזהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט

פסוקה 10

122 סד"ה וארא אל אברהם

המאמר שהטקסט מפנה אליו בעניין ההבדל בין גילוי ה' לאבות לבין שם הוי'; ההערה מציינת שהוא מופיע בתורה אור על פרשת וארא.

הערת קה"ת

תו"א פ' וארא.

123 "ונראיתי אל אברהם, אל יצחק ואל יעקב באל שדי, אך בשמי הוי' לא נודעתי להם": הפסוק שהמאמר מצטט.

Exodus 6:3 שמות ו':ג

וַאֲרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וַשְּׁמִי ה' לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם:

and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as G-d Almighty, but by My name Havayah I made Me not known to them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 הקל קול יעקב

"הקול קול יעקב". קול התורה ממשיך את אור החכמה אל הדיבור.

Genesis 27:22 בראשית כ"ז:כ"ב

וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשָׁהוּ וַיֹּאמֶר הֵקל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֶשָׂו:

And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

125 כבוד מלכותך יאמרו

"יספרו כבוד מלכותך וגבורתך ידברו". הדיבור, הקשור למלכות, מקבל ממידת הגבורה.

Psalms 145:11 תהילים קמ"ה:יא

כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמְרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבְּרוּ:

They shall speak of the glory of Thy kingdom, And talk of Thy might;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יא.

126 מראש מקדם נסוכה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פיוט לכב דודי.

127 ועתה יגדל נא כח אדי

"ועתה יגדל נא כוח אדני": הפסוק שהמאמר מצטט בעניין ההמשכה שמעל החכמה.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָיִי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאָמֹר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying:

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

128 העונה איש"ר מברך

רבי יהושע בן לוי: כל העונה "אמן, יהא שמיה רבא מברך" בכל כוחו, קורעים לו גזר דינו.

Shabbat 119b:5 שבת קי"ט ב'ה'

אמר רבי יהושע בן לוי: כל העונה "אמן" יהא שמיה רבא מברך" בכל כחו, קורעין לו גזר דינו, שנאמר: "בפרוע פרעות בישראל בהתנבז עם ברכו ה'". מאי טעמא "בפרוע פרעות" — משום ד"ברכו ה'". רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה — מוהללין לו. כתיב הָכֹא: "בפרוע פרעות", וכתיב הָתָם: "כי פרוע הוא". אמר ריש לקיש: כל העונה "אמן" בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן, שנאמר: "פתחו שערים ויבא גוי צדיק ..."

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קיט, ב.

פסוקה 11

129 להודיע . . וכבוד הדר מלכותו

"להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו".

Psalms 145:12 תהילים קמ"ה:י"ב

לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכֹבֶד הַדֵּר מַלְכוּתוֹ:

To make known to the sons of men His mighty acts, And the glory of the majesty of His kingdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יב.

130 ארוממך אלקי המלך

"ארוממך אלקי המלך, ואברכה שמך לעולם".

Psalms 145:1 תהילים קמ"ה:א'

תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמְמָךְ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶבְרַכְּךָ שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:

praise; of David. I will extol Thee, my G-d, O [A Psalm of] King; And I will bless Thy name for ever and ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

131 כי אתה נרי

"כי אתה נרי, הוי'": הפסוק שעל שמו נקרא מאמר שהתוכן מצטט.

II Samuel 22:29 שמואל ב כ"ב:כ"ט

כִּי־אַתָּה נִרִי הַבֹּהֵן הַחֲשִׁי:

For Thou art my lamp, O L-RD; And the L-RD doth lighten my darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

132 באתי לגני

"באתי לגני אחותי כלה": הפסוק שעל שמו נקרא מאמר שהתוכן מצטט.

Song of Songs 5:1 שיר השירים ה':א

בָּאתִי לִגְנִי אַחֹתִי כְלָה אֲרִיתִי מוֹרִי עֵם־בִּשְׂמִי אֶכְלֹתִי יַעֲרִי עֵם־דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יַיִן עֵם־חֶלְבִי אֶכְלוּ רָעִים שְׁתוּ וְשָׁכְרוּ דּוֹדִים:

I am come into my garden, my sister, my bride; I have gathered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

tance of the congregation of Jacob" (Deut. xxxiii. 4) — read not morashah "an inheritance" but me'orasah "betrothed maiden." Who dreams of having had intercourse with his sister may hope for wisdom ; as it is said, "Say unto wisdom, ... thou

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ספרי ברכה ד. ברכות נו, א. וש"נ.

פסקה 12

138 להיות דירה בתחתונים

הערת קה"ת מפנה Bamidbar Rabbah 13:8 למילים האלה.

Bamidbar Rabbah 13:8 במדבר רבה י"ג:ח'

הערת קה"ת

ראה תנחומא בחוקותי יג, נשא טז. במד"ר פי"ג, ח.

139 דירה בתחתונים

כאשר ברא הקדוש ברוך הוא את העולם, הוא רצה שתהיה לו דירה בתחתונים, כשם שיש לו בעולמות העליונים.

Midrash Tanchuma, Nasso 16:1 מדרש תנחומא, נשא ט"ז:א'

... באתי לגני אחותי כלה (שה"ש ה, א). אמר רבי שמואל בר נחמן, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, נתאנה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים. ברא את האדם וצוה אותו ואמר לו: מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (בראשית ב, טז-יז). ועבר על צויו. אמר לקה הקדוש ברוך הוא, כך הייתי מתאנה שיהא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים, ודבר אחד צויתי אותך ולא שמרת אותו. מיד סלק הקדוש ...

So it came to pass on the day that Moses had" (Numb. 7:1) finished." Rav says, "Every place where it is stated, 'So it came to pass (wayehi),' [is referring to] something new"; but R. Simeon says, "Every place where it says, 'So it came to pass (wayehi)' [is referring to] something which existed, has ceased [to exist] for a long time, and has returned to be as it was. 5:7. This text is related (to Cant. 5:1), "When I come to ... my garden, my sister bride." R. Samuel bar

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY)

140 בדי"ה בפי נסכים

המאמר ההוא, העוסק במנחה ובנסכים, משווה את האש שירדה על המזבח לקריאת שמע: האדם מורכב מארבעה יסודות, המקבילים לארבע אותיות שם הוי', והשרפים בוערים תמיד מפני שהם משיגים רק את זיו השכינה. הטקסט מפנה אליו כדי להסביר מדוע העולם הגשמי והתחתון הוא העיקר.

הערת קה"ת

לעיל פי' שלח מ, ב ואילך.

141 בדי"ה קדש ישראל

שם, באמצעות תורה וצדקה עולה שורש כנסת ישראל אל פנימיות רצון ה'; מי שהוא "ישראל", המנצח במאבק עם נפש הבהמית, הוא "קדוש להוי"י ונכלל ברצון הפנימי של אין סוף.

הערת קה"ת

לעיל פי' פינחס פ, ב ואילך.

133 שובה ישראל עד

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר שהתוכן מצטט.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונה:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

134 כי עמך הסליחה למען תורא

"כי עמך הסליחה למען תוירא."

Psalms 130:4 תהילים ק"ל:ד'

כִּי־עִמָּךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוִּירָא:

For with Thee there is forgiveness, that Thou mayest be feared

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

135 ע"כ יעזב איש את אביו

"על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד." המשמעות היא עויבת ההתבוננות שבתפילה כדי לדבוק בתורה שבעל פה.

Genesis 2:24 בראשית ב':כ"ד

עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׁר אֶחָד:

Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife, and they shall be one flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, כד.

136 מורשה קהלת יעקב

"תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב."

Deuteronomy 33:4 דברים ל"ג:ד'

תורה צוה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרֶשֶׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב:

Moses commanded us a law, An inheritance of the congregation of Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, ד. [כ].

137 א"ת מורשה אלא מאורסה

בין החלומות המבשרים על התורה, התלמוד מצטט פסוק זה ודורש: אל תקרא "מורשה" אלא "מאורסה".

Berakhot 57a:4 ברכות נ"ז א:ד'

הבא על אמו בחלום — יצפה לבינה, שנאמר: "כי אם לבינה תקרא". הבא על נערה מאורסה — יצפה לתורה, שנאמר: "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", אל תקרי "מורשה" אלא "מאורסה". הבא על אחותו בחלום — יצפה לחכמה, שנאמר: "אמר לחכמה אחתי את". הבא על אשת איש בחלום — מובטח לו שהוא בן העולם הבא. והני מילי דלא ידע לה ולא תרהר בה מאורתא.

Who dreams of having intercourse with his mother may hope for understanding; as it is said, "Yea, thou wilt call understanding 'mother'" (Prov. ii. 3). [Who dreams] of having intercourse with a betrothed maiden may hope for Torah, as it is said, "Moses commanded us a law [Torah], an inheri-

142 קדש ישראל

ישראל קודש להוי', ראשית תבואתה: הפסוק שעל שמו נקרא המאמר המצוטט כאן.

Jeremiah 2:3 ירמיהו ב':ג'

קִדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רִאשִׁית תְּבוּאָתָה כְּלִיאֲכָלֶיךָ יֵאָשְׁמוּ רָעָה תִּבָּא אֲלֵיהֶם נֶאֱמָר־ה'

Israel is the L-RD'S hallowed portion, His first-fruits of the increase; all that devour him shall be held guilty, evil shall come upon them, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

143 ראה חיים עם אשה אשר אהבת

”ראה חיים עם האשה אשר אהבת”. המאמר המצוטט כאן מפרש זאת על התורה שבעל פה.

Ecclesiastes 9:9 קהלת ט':ט'

רְאֵה חַיִּים עִם־אִשָּׁה אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ כְּלִי־יָמֶי חַיִּי הַבֶּלֶךְ אֲשֶׁר נִתְּנָלְךָ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כֹּל יָמֵי הַבֶּלֶךְ כִּי הוּא תִּלְקַךְ בַּחַיִּים וּבְעֶמְלֶךָ אֲשֶׁר־אָתָה עִמָּל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:

Enjoy life with the wife whom thou lovest all the days of the life of thy vanity, which He hath given thee under the sun, all the days of thy vanity; for that is thy portion in life, and in thy labour wherein thou labourest under the sun

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

144 כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו

רבי יוסי: כל האומר שאין לו אלא תורה; הגמרא מסיקה: "אפילו תורה אין לו", שכן מי שאינו עוסק בעשייה אינו עוסק בלימוד. המאמר מצטט מסקנה זו.

Yevamot 109b:4-5 יבמות ק"ט ב:ד-ה'

עֲרַבִּי שְׁלָצִיזִין — דְּעִבְדִּי שְׁלוֹף דּוּץ. תּוֹקֵעַ עֲצָמוֹ לְדַבֵּר הֶלְכָה — דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל הַאֹמֵר אֵין לוֹ תוֹרָה — אֵין לוֹ תוֹרָה. פְּשִׁיטָא! אֵלָא: כָּל הַאֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה — אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה. הָא נִמֵּי פְּשִׁיטָא! אֵלָא דְאִפִּילוֹ תוֹרָה אֵין לוֹ. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב פִּפְא, אָמַר קָרָא: "וְלִמְדָתָם וְעִשְׂתָּם" — כֹּל שֶׁיִּשְׁנֻ בְּעִשְׂיָה יִשְׁנֻ בְּלִמְדָה, כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּעִשְׂיָה אֵינוֹ בְּלִמְדָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

145 אם משמחים את החתן, מהו שכרו? הוא זוכה לתורה, שניתנה בחמישה קולות.

Berakhot 6b:30 ברכות ו' ב:ל'

וְאִם מְשַׁמְחֵהוּ מַה שְׁכָרוֹ? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: זֹכֶה לַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּחִמֶּשֶׁה קוֹלוֹת, שְׁנָאֵמַר: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיּוֹת הַבְּקָר וַיְהִי קוֹל וּבְרָקִים וַעֲנָן עָלֶיךָ וְקוֹל שׁוֹפָר וְגו'. וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר וְגו' וְהָאֱלֹקִים יַעֲזָנּוּ בְּקוֹלֵי."

If he does felicitate him, what is his reward ? R. Joshua b. Levi said : He is worthy of Torah which was given amidst five "voices"; as it is said, "And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud... and when the voice of the horn waxed louder and louder, Moses spoke, and G-d answered him by a voice" (Exod. xix. 16 ff.)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

146 סד"ה זאת חנוכת המזבח

שם מוסבר שחיבור חדש מחייב תחילה המשכת "כבוד" — אור מקיף נוסף: משום כך הביאו הנשיאים קערות כסף וכפות זהב בחנוכת המזבח, וכך חינוך של ילד מתחיל במתנה נוספת. הדבר מקביל לתוספת השמחה שהחתן זקוק לה כדי להיכנס לשלב החדש.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי' נשא כט, ב.

147 זאת חנוכת המזבח

”זאת חנוכת המזבח”: הפסוק שעל שמו נקרא המאמר המצוטט כאן.

Numbers 7:84 במדבר ז':פ"ד

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמָּשָׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשֵׂאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עָשָׂר מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כְּפוֹת זָהָב שְׁתֵּים עָשָׂר:

This was the dedication-offering of the altar, in the day when it was anointed, at the hands of the princes of Israel: twelve silver dishes, twelve silver basins, twelve golden pans

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 13

148 ביום חתונתו

”צאי וראי, בנות ציון, את המלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו.”

Song of Songs 3:11 שיר השירים ג':יא"

צֵאנָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֹטְרָה שֶׁעֲטָרָהּ לּוֹ אִמּוֹ בַּיּוֹם חֲתָנָתוֹ וּבַיּוֹם שִׁמְחַת לְבוֹ:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath crowned him in the day of his espousals, And in the day of his gladness of his heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

149 ביום חתונתו זה מ"ת

המשנה דורשת את הפסוק: "ביום חתונתו" — זה מתן תורה; "וביום שמחת לכו" — זה בניין בית המקדש.

Taanit 26b:6-7 תענית כ"ו ב:ו-ז'

וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "צֵאנָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֹטְרָה שֶׁעֲטָרָה לּוֹ אִמּוֹ בַּיּוֹם חֲתָנָתוֹ וּבַיּוֹם שִׁמְחַת לְבוֹ." "בַּיּוֹם חֲתָנָתוֹ" — זֶה מִתֵּן תּוֹרָה, "וּבַיּוֹם שִׁמְחַת לְבוֹ" — זֶה בְּנִיין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיִּבְנֶנָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. גַּמְי' בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בִּשְׁנָה כְּהֻנִּים נוֹשְׂאִין אֶת כִּפְיָהֶם כּו'. תַּעֲנִיּוֹת וּבְעֻמְדוֹת מִי אֵיכָא מוֹסָף? חֲסוּרֵי מִיחְסָרָא, וְהָכִי קִתְּנִי: בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים כְּהֻנִּים נוֹשְׂאִין אֶת כִּפְיָהֶם כָּל זְמַן שִׁמְתַּפְּלִיזוּ, וְיֵשׁ מִהוּ אַרְבַּעַה פְּעָמִים בַּיּוֹם — שְׁחִירִית ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תענית כו, ב.

150 אלפים שנה שקדמה התורה לעולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מדרש תהלים צ, יב. ב"ר (פ"ח [ב]). [כ].

151 אלפים שנה שקדמה התורה לעולם

רבי שמעון בן לקיש: התורה קדמה לבריאת העולם אלפיים שנה, כמו שנאמר: "ואהיה אצלו אמן."

Bereshit Rabbah 8:2 בראשית רבה ח':ב'

... היום של ששי שואל של חמישי וכו', עד לראשון למי היו שואלין? לא לתורה, שקדמה לברייתו של עולם! דאמר רבי שמעון בן לקיש: שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם, הדא הוא דכתיב (משלי ח): ואהיה אצלו אמן וגוי. ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, דכתיב: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול. הוי, הזאת ידעת מני עד וגוי. התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם, אבל אתה אין לך עסק בדרוש, אלא (איוב כ): מני שים אדם עלי ארץ. ר' אלעזר בשם סירא אמר: בגדול ממך אל ...

Rav Hama bar Hanina began: "Have you known this from [oldest times?]" (Job 20:4). Rav Hama bar Hanina said: This is analogous to a city that received its supplies by donkey drivers. They would ask one another: 'What is the price of grain in the province today?' The Friday ones would inquire of the Thursday ones; the Thursday ones of the Wednesday ones; the Wednesday ones of the Tuesday ones; the Tuesday ones of the Monday ones; the Monday ones of the Sunday ... ones. The Sunday one, whom would he

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

152 אלפך חכמה

"שוק, ואני אלמד אותך (אלפך) חכמה." המילה נקשרת ל"אלפיים", כלומר אלפיים שנות התורה. בהערת קה"ת מצוין איוב 33:34; הפסוק הוא 33:33.

Job 33:33 איוב ל"ג:ל"ג

אם אין אתה שמע לי החרש ואאלפך חכמה:

If not, hearken thou unto me; Hold thy peace, and I will teach thee wisdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

153 אלפך חכ' אלפך בינה

התלמוד דורש את אותיות האל"ף-ב"ת כך: "למד (אל"ף) בינה". בהערת קה"ת מצביעים כאן, לצד הפסוק באיוב.

Shabbat 104a שבת ק"ד א

הערת קה"ת

איוב לג, לד. וראה שבת קד, א.

154 בדיה תורה צוה

שם ישראל הם הכלה, כפי שרש"י מסביר את "ה' מסיני בא" — כמו חתן היוצא לקראת הכלה — וכפי שהמדרש מפרש את "ביום חתונתו" על סיני. יש המיישבים בין שתי התמונות ואומרים שביחס לקב"ה ישראל הם הכלה, ואילו ביחס לתורה ישראל הם החתן.

הערת קה"ת

לקמן פ' ברכה צד, א.

155 נובלות חכ' שלמע' תורה

רבי אבין: "הנובלות של החכמה של מעלה — תורה הן", כשם שהשינה היא נובלות המיתה והחלום הוא נובלות הנבואה.

Bereshit Rabbah 17:5 בראשית רבה י"ז:ה'

... אף תרדמה של שטות, דכתיב (ישעיה כט:ט): כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה. רבי חנינא בר יצחק אמר: שלושה נובלות הן: נובלת מיתה - שינה; נובלת נבואה - חלום; נובלת העולם הבא - שבת. רבי אבין מוסיף: עוד תרתין: נובלת אורה של מעלה - גלגל חמה; נובלת חכמה של מעלה - תורה:

The L-rd G-d cast a deep slumber upon the man, and he“ slept. He took one of his sides, and He closed it with flesh in its place [tahtena]” (Genesis 2:21). “The L-rd G-d cast [hipil] a deep slumber” – Rabbi Yehoshua of Sikhnin said in the name of Rabbi Levi: The beginning of downfall [mapala] is sleep. When a person sleeps, he does not toil in Torah and does not do any work. literally means, “He caused to fall down.” Rav said: There are three slumbers: the slumber of ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר פייז [ה]. רפמ"ד [ז] [כ].

156 אני תורתך שעשעתי

"אני משתעשע בתורתך." השמחה ש"משמחת את החתן" — התורה.

Psalms 119:70 תהילים קי"ט:ע'

טפש כחלב לבם אני תורתך שעשעתי:

Their heart is gross like fat; But I delight in Thy law

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיט, ע.

157 מלמעלה מהחכמה עילאה עצמה

ההערה אומרת שבאור התורה על ראה יש הגהה על הקטע הזה, בעניין הכוח לירידה הנמשך למעלה מן החכמה.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' ראה ע' תשעז יש הגהה לכאן.

158 לך לך מארצך

"לך לך מארצך, ממולדתך ומבית אביך": הפסוק שבו נקרא המאמר שהטקסט מצטט בעניין כוח הירידה.

Genesis 12:1 בראשית י"ב:א'

ויאמר ה' אל־אַבְרָם לְהֵלֵךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלֶדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֹרְאָךְ:

Now the L-RD said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house, unto the land that I will show thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

159 ודרס"ב א'

ההערה מפנה לשם בקשר לקטע הווהר שבעמוד 262a.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת נ"ך כרך א ע' תקמו.

160 וממשיכותא דמוחא עילאה סתימאה

האידרא רבא על "חכמות בחוץ תרונה": כאשר השפע מעתיק יומין נמשך לזעיר אנפין, המוחין מתחברים, וזעיר אנפין כולל ארבעה מוחין, שאחד מהם כולל את שלושת האחרים.

Zohar, Idra Rabba 33:278-35:289 ספר הזהר, האדרא רבא ל"ג:ער"ח-ל"ה:רפ"ט

161 וממשיכותא דמוחא עילאה סתימאה

הזוהר על ואתחנן: מהמשכת המוחין העליונים הנסתרים של עתיקא קדישא לזעיר אנפין נעשים ארבעה מוחין; והוא מוסיף שחסד בא מצד אבא וגבורה מצד אמא.

Zohar, Vaetchanan 7:35-8:45 ספר הזהר, ואתחנן ז':ל"ה-ח':מ"ה

We have learnt as a profound mystery in the Book of Hidden Wisdom that three hollows of inscribed letters are disclosed in the Cranium of the Small of Countenance, and we have further learnt that there are three Brains enclosed in these hollows, but through the influence of the uppermost and hidden brain of the Ancient Holy One which spreads through that Small of Countenance they become four Brains. These spread throughout the whole of the Body, and these are the four compartments of the phylacteries which ... the Holy One

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

162 שיש יתרון לחכמה מן הסכלות

"ראיתי שיש יתרון לחכמה על הסכלות, כיתרון האור מן החושך". החושך המזוכך מוליד אור גדול יותר.

Ecclesiastes 2:13 קהלת ב':י"ג

וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך:

Then I saw that wisdom excelleth folly, as far as light excelleth darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ב, יג.

163 בדי'ה זכור את יום השבת

המאמר מסביר שניצוצות הקדושה מתבררים מקליפת נוגה ועולים באמצעות התפילה; תפילות ימי החול עולות באמצעות תפילת שבת — עלייה מלמטה באמצעות אהבה, כדי שתהיה לאחר מכן המשכה מלמעלה. כפי שהערה מצטטת, "חכמות בחוץ" פירושו שכיוון שהתורה התלבשה למטה, "בחוץ", היא "תרונה": יש עלייה בתורה.

הערת קה"ת

תו"א ע, א דשם נתי "פיי חכמות בחוץ שע"י שנתלבשה התורה למטה בחוץ מזה תרונה שיהי עלייה בהתורה" — אוה"ת נ"ך כרך א ע' תקמז. וראה לעיל עקב טו, א.

164 זכור את יום השבת

"זכור את יום השבת לקדשו": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר שהטקסט מצטט.

Exodus 20:8 שמות כ':ח'

זכור את יום השבת לקדשו:

.Remember the sabbath day, to keep it holy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 חכמות בחוץ

"חכמות בחוץ תרונה, ברחובות תתן קולה". הדברים נקראים כתיאור עליית התורה כשהיא מתלבשת "בחוץ".

Proverbs 1:20 משלי א':כ'

חכמות בחוץ תרנה ברחובות תתן קולה:

Wisdom crieth aloud in the streets, she uttereth her voice in the broad places

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי א, כ. ראה עה"פ באוה"ת נ"ך כרך א ע' תקמו, ובפי יתרו ע' תשכ.

166 ושבת בשלום

"ושבתי בשלום אל בית אבי": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר שהטקסט מצטט.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

ושבתי בשלום אליבית אבי והיה לי לאלקים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

167 שלום לרחוק

"שלום שלום לרחוק ולקרוב". מי שהיה רחוק נעשה קרוב.

Isaiah 57:19 ישעיהו נ"ז:י"ט

בורא גיב שפתיים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר Havayah ורפאתיו:

Peace, peace, to him that is far off and to him that is near, Saith the L-RD that createth the fruit of the lips; And I will heal him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

168 המגביהי לשבת

"מי כה' אלקינו המגביהי לשבת": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר שהטקסט מצטט.

Psalms 113:5 תהילים קי"ג:ה'

מי כה' אלקינו המגביהי לשבת:

Who is like unto the L-RD our G-d, That is enthroned on high

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

169 וכמ"ש בזח"ג דק"מ ע"א

ההערה מתייחסת לציטוט הזוהר שבטקסט, חלק ג, 140a, בעניין "עטרת הגבורה", מקור התורה שבעל פה; היא מציינת שגם יהל אור מצטט את טעם הזוהר הזה ומפנה למקום זה.

הערת קה"ת

מובא גם ביהל אור ע' שיג שמציין לכאן.

170 הערת קה"ת מפנה ל-Genesis 12:1-3 למילים האלה.

Genesis 12:1-3 בראשית י"ב:א-ג'

ויאמר ה' אליאברם לה'לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אליהארץ אשר אראך: ואעשה לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה: ואברכה מברכיך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה:

Now the L-RD said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house, unto the land that I will show thee. And I will make of thee a great na-

זח"א (כט, ב. קנח, א). ח"ב (רלד, סע"א). וע"ל בחקותי (מח, א [ב]). [כ].

176 וטורי דפרודא

אחד הקטעים בזהר שמוכאים בהערת קה"ת על "הרי ההפרדה": על "ומשם ייפרד" (Genesis 2:10), ההרים שמתחת לנקודה זו נקראים "טורי דפרודא" — עולם הפירוד.

Zohar, Vayetzei 23:231-24:243 ספר הזהר, ויצא כ"ג:רל"א-כ"ד:רמ"ג

177 וטורי דפרודא

הזהר על פקודי, שמוכא גם הוא בהערת קה"ת: האותיות בראו למעלה עולם של אחדות ולמטה עולם של פירוד, שהריו נקראים "הרי ההפרדה".

Zohar, Pekudei 26:256-27:265 ספר הזהר, פקודי כ"ו:רנ"ו-כ"ז:רס"ה

178 ורב להושיע

"מי זה בא מאדום... אני מדבר בצדקה, רב להושיע". הריבוי של אדום, "רב", הופך לישועה.

Isaiah 63:1 ישעיהו ס"ג:א

מ"ה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו צעה ברב כחו אני מדבר בצדקה רב להושיע:

'Who is this that cometh from Edom, with crimsoned garments from Bozrah? This that is glorious in his apparel, stately in the greatness of his strength?' — 'I that speak in —'.victory, mighty to save

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סג, א.

179 ע' נפש דיעקב נאמר נפש

"ויהי כל נפש בית יעקב הבאה מצרימה שבעים". לשון היחיד מראה על אחדותם.

Genesis 46:27 בראשית מ"ז:כ"ז

ובני יוסף אשר ילדו לו במצרים נפש שנים כליהנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים:

And the sons of Joseph, who were born to him in Egypt, were two souls; all the souls of the house of Jacob, that came into Egypt, were threescore and ten

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מו, כז. וראה רש"י שם בשם המדרש. באוה"ת פ' ראה ע' תשעח יש הגהה לכאן.

פסקה 15

180 או יחזיק במעוזי

"או יחזיק במעוזי, יעשה שלום לי; שלום יעשה לי". המילה "שלום" נאמרת פעמיים.

Isaiah 27:5 ישעיהו כ"ז:ה

או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי:

Or else let him take hold of My strength, That he may make peace with Me; yea, let him make peace with Me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י כז, ה.

tion, and I will bless thee, and make thy name great; and be thou a blessing. And I will bless them that bless thee, and him that curseth thee will I curse; and in thee shall all the families of the earth be blessed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 14

171 ורב יעבוד צעיר

"שני גויים בבטן... ורב יעבוד צעיר". "רב" הוא עשו.

Genesis 25:23 בראשית כ"ה:כ"ג

ויאמר ה' לה שני גוים בבטנה ושני לאמים ממעיה יפרדו ולאם מלאם לאמן ורב יעבוד צעיר:

And the L-RD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כה, כג.

172 יש לי רב

"ויאמר עשו: יש לי רב, אחי". גם כאן "רב" נקשר לעשו.

Genesis 33:9 בראשית ל"ג:ט

ויאמר עשו לשל לי רב אחי יהי לה אשרי לה:

And Esau said: 'I have enough; my brother, let that which thou hast be thine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לג, ט. ראה יהל אור ע' קב.

173 ברכות פ' דברים ע"פ רב לכם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

יד, יז.

174 כמ"ש נפשות

"ויקח עשו את נשיו, את בניו, את בנותיו ואת כל נפשות ביתו". לשון הרבים מראה על ריבוי.

Genesis 36:6 בראשית ל"ו:ו

ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו:

And Esau took his wives, and his sons, and his daughters, and all the souls of his house, and his cattle, and all his beasts, and all his possessions, which he had gathered in the land of Canaan; and went into a land away from his brother Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לו, ו.

175 וטורי דפרודא

ההערה מפנה לדיון זה ב"טורי דפרודא" בלקוטי תורה, פרשת בחקותי.

הערת קה"ת

בירור קליפת נוגה נמשכת מעלת האור מתוך בירור החושך, וכך החזיר "מחזיר את הכתר".

הערת קה"ת

"ס"פ י"ג למה נקרא שמה חזיר שמחזרת עטרה לבעליה הה"ד ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה. ור"ל שאחר שיתברר ק"ג אזי והיתה כו' נמשך יתרון האור נמשך מבירור החושך ע"ד מי יתן טהור מטמא, א"כ החזיר מחזרת העטרה שמהחשך נמשך האור" — אוה"ת נ"ך כרך ב ע' תתצט.

187 יכרסמנה חזיר מיער

"יכרסמנה חזיר מיער, וזו שדי ירענח". העיין במילה "מיער" נכתבת תלויה.

Psalms 80:14 תהילים פ"ד

יכרסמנה חזיר מיער וזו שדי ירענח:

The boar out of the wood doth ravage it, That which moveth in the field feedeth on it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פ, יד.

188 יכרסמנה חזיר מיער

על העיין התלויה: אם זוכים, החיה באה מן היאור; ואם לאו, מן היער. המדרש גם מסביר מדוע החזיר נקרא חזיר.

Vayikra Rabbah 13:5 ויקרא רבה י"ג:ה'

189 יכרסמנה חזיר מיער

בתחילת פרשת תולדות המדרש מחיל את "יכרסמנה חזיר מיער" על עשו.

Bereshit Rabbah 65:1 בראשית רבה ס"ה:א'

ויהי בן ארבעים שנה - הה"ד (תהלים פ): יכרסמנה חזיר מיער. ר' פנחס בשם רבי סימון: מכל הנביאים לא פירסמוה אלא שנים: משה ואסף. משה אמר (דברים יד): ואת החזיר, כי מפריס פרסה הוא. אסף, אמר: יכרסמנה חזיר מיער. למה הוא מושלה בחזיר? אלא, מה חזיר הזה בשעה שהוא רובץ הוא מפשיט את טלפיו, כלומר שאני טהור, כך מלכות הזאת הרשעה, גזולת וחומסת נראת כאלו מצעת את הבימה. כך עשיו כל ארבעים שנה, צד נשי אנשים ומענה אותם, וכיון שהגיע לארבעים שנה, דימה עצמו לאביו. אמר: מה אבא נשא אשה ...

Esau was forty years old, and he took as a wife Yehudit, daughter of Be'eri the Hitite, and Basmat, daughter of Elon the Hitite" (Genesis 26:34). "Esau was forty years old" - that is what is written: "The swine from the forest gnaws at it" (Psalms 80:14). Rabbi Pinhas in the name of Rabbi Simon: Of all the prophets, only two of them publicized it - Moses and Asaf. Moses said: "The pig because it has a split hoof" (Deuteronomy 14:8). Asaf said: "The swine from the forest ... gnaws at

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

190 יכרסמנה חזיר מיער

בסוף פרשת תרומה המדרש מביא את "יכרסמנה חזיר מיער" בהקשר של מלכות עשו.

Shemot Rabbah 35:5 שמות רבה ל"ה:ה'

... גער חית קנה שכולה חיה מן הקנה. דבר אחר: געור חיה הדרה בין הקנים, שנאמר (שם פ): יכרסמנה חזיר מיער, עדת אבירים בעגלי

181 בפמשמ"ע . בפמשמ"ט

רבי אלכסנדר אומר: מי שלומד תורה לשמה עושה שלום בפמליה של מעלה ובפמליה של מטה, כמו שנאמר: "או יחזיק במעוזי".

Sanhedrin 99b:10-11 סנהדרין צ"ט ב:י"א

אמר רבי אלכסנדר: כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליה של מעלה ובפמליה של מטה, שנאמר: "או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי". רב אמר: כאילו בנה פלטין של מעלה ושל מטה, שנאמר: "ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיה לנטע שמים וליסד ארץ". רבי יוחנן אמר: אף מגין על כל העולם כולו, שנאמר: "ובצל ידי כסיתיה". ולוי אמר: אף מקרב את הגאולה, שנאמר: "ולאמר לציון עמי אמה".

R' Alexandri said: All who engage in Torah for its own sake make peace in the household above and in the household below, as it says "If they would grasp My fortress, they would make peace for Me, they would make peace for Me." (Yeshayahu 27:5) Rav said: it is as if he built the palace above and below, as it says "And I placed My words into your mouth, and with the shadow of My hand I covered you, to ... plant the heavens and to found the earth..." (Yeshayahu

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Rabbi Mike Feuer, Jerusalem Anthology (CC-BY)

הערת קה"ת

סנהדרין צט, ב.

182 הענין יובן בהקדים מארז"ל

ההערה אומרת שהקטע הזה, מכאן ואילך, מובא גם שם.

הערת קה"ת

מכאן מובא גם בסה"מ מים רבים תנל"ו ח"א פרק פד. וראה תו"א כה, א.

183 עתיד חזיר ליטהר

ההערה מביאה מקור זה למאמר שעתידי החזיר ליטהר.

הערת קה"ת

שליה תורה שבכתב רפ"ד. ע' מאמר חקור דין ח"ב פי"ז. ובח"ד פי"ג. [כ]. — וראה לקו"ש ח"יב ע' 175.

184 מתיר אסורים

"הוי' מתיר אסורים": הפסוק שעליו מביא הטקסט את המדרש בתהלים בדבר טהרתו העתידית של החזיר.

Psalms 146:7 תהילים קמ"ז:

עשה משפט לעשוקים נתן לחם לרעבים ה' מתיר אסורים:

Who executeth justice for the oppressed; Who giveth bread to the hungry. The L-RD looseth the prisoners

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

185 מאורי אור אות ח' סעיף ו

ההערה, המצטטת את שיחת הרבי, מביאה את תוכן הערך: החזיר נקרא קליפת נוגה, ולכן, לאחר שיומתק, ישוב ויהיה קדוש.

הערת קה"ת

"חזיר נק' קליפת נוגה, לכן במיתוקה עתידה לחזור ותהי' קדושה" משיחת ש"פ ויצא תנש"א הערה 78. וראה באוה"ת ויקרא כרך א ע' רלט "דחזיר ק"ג ולכן עתיד חזיר ליטהר". וראה לעיל פ' חקת ס, א.

186 ועיין ברבות ס"פ שמיני

כפי שמצוטט בהערה: המדרש אומר שהחזיר נקרא "חזיר" מפני שהוא מחזיר את הכתר לבעליו, ככתוב: "והיתה לה' המלוכה"; כלומר, לאחר

inheritance, He afterwards caused the flood to pass over them and He drowned them (Sifrei Devarim 311:1) WHEN HE SEPARATED THE SONS OF ADAM — i.e. בני אדם when He scattered the generation which witnessed the separation of races, He also had the power to remove them from the world, yet He did not do so, but

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

194 רם על כל

הוי' רם על כל גוים. האור מאיר להם רק מלמעלה, כאור מקיף.

Psalms 113:4 תהילים קי"ג:ד

רם על־כָּל־גּוֹיִם ה' עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:

The L-RD is high above all nations, His glory is above the heavens.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיג, ד. באוה"ת שם ע' תשע"ז יש הגהה.

195 בדי"ה ראה ריח בני

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תו"א כ, ב ואילך.

196 ראה ריח בני

יְרִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה: הפסוק שעל שמו נקרא המאמר שהטקסט מצטט.

Genesis 27:27 בראשית כ"ז:כז

וַיָּגֶשׁ וַיִּשְׁקֹלֵוּ וַיֵּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיִּבְרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רֵיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכְוּ ה'

And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the L-RD hath blessed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

197 ויער זה הוא עולם המלאכים

ההערה מפנה לערך זה במילון הקבלי, להשוואה עם "יער" כעולם המלאכים.

הערת קה"ת

ולהעיר ממא"א אות יו"ד, ס"כ.

198 אכלתי יערי

"אכלתי יערי עם דבשי". הי"ער" הוא עולם המלאכים, וה"דבש" הוא קריאת שמע.

Song of Songs 5:1 שיר השירים ה:א

בָּאתִי לִגְנִי אֲחֹתִי כֻלָּה אֲרִיתִי מוֹרִי עִם־בִּשְׁמִי אֲכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יַיִנִי עִם־חֶלְבִי אָכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשָׁכְרוּ דוֹדָיִם:

I am come into my garden, my sister, my bride; I have gathered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ה, א.

עמים. אותה שאוכלת שמנן של עמים, ובאה בכחו של אברהם ואומר: מהם אני! עשו בן יצחק, בן אברהם. מתרפס ברצי כסף, אע"פ שחטא אדם וכועסת עליו מתרת את הפס ונוטלת את הכסף, והיא מתרצה לו. ומהו בור עמים קרבות יחפצו? שהיא מפזרת לישראל מתלמודה של תורה, ומכנסת אותן במה שיצר הרע חפץ בו. דבר אחר: בור עמים קרבות יחפצו שפיזרו את ישראל מן העולם. דבר אחר: ...

Another matter, "You shall craft the boards." What is written above? "This is the gift that you shall collect from them: Gold and silver and bronze" (Exodus 25:3). Gold, this is Babylon, as it is stated: "That image, its head was of fine gold" (Daniel 2:32). Silver, this is Media, as it is stated: "Its breast and its arms of silver (Daniel 2:32). Bronze, this is Greece, as it is stated: "Its belly and its thighs of bronze" (Daniel 2:32). But iron is not written here, neither in the ... Temple

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

191 שהם ע' ובקדושה הם ע' נפש דיעקב

ההערה מפנה לדיונים אלה על הקבלת שבעים האומות לשבעים נפשו של יעקב.

Zohar II, 5b זח"ב ה, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ב ה, ב. וראה רש"י וישלח לה, יא. תיב"ע ופרש"י האזינו לב, ח. אוה"ת במדבר ע' יח ואילך. סוכות ע' את"שסה. שעה"ת ח"א עד, א. לקו"ש ח"ב ע' 220.

192 יצב גבולות עמים למספר בני

"יצב גבולות עמים למספר בני ישראל".

Deuteronomy 32:8 דברים ל"ב:ח

בְּהַנְחִיל עֲלֵיהֶם גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יִצַּב גְּבֻלַּת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

When the Most High gave to the nations their inheritance, when He separated the children of men, He set the borders of the peoples according to the number of the children of Israel.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, ח.

193 יצב גבולות עמים למספר

רש"י: כנגד מניין שבעים הנפשות של ישראל שירדו למצרים, הציב את גבולות העמים — שבעים לשונות. הערת קה"ת מפנה לכאן בעניין ההקבלה בין שבעים הלשונות לשבעים נפשותיו של יעקב.

Rashi on Deuteronomy 32:8 רש"י על דברים ל"ב:ח

בהנחל עליון גוים. קשה הנחל תק"ה ל'מכעיסיו את חלק נחלתו הציפו ושתפם: בהפרידו בני אדם. קשה הפיו דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם, לא עשה כן אלא יצב גבלת עמים, קימם ולא אבדם: למספר בני ישראל. בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת מבני שם. ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים הציב גבלת עמים — שבעים לשון:

בהנחל עליון גוים WHEN THE MOST HIGH DIVIDED TO THE NATIONS THEIR INHERITANCE — when the Holy One, blessed be He gave those who provoked Him to anger their

199 עה"ד טו"ר

הערת קה"ת מפנה לGenesis 2:9 למילים האלה.

Genesis 2:9 בראשית ב':ט'

הערת קה"ת
בראשית ב, ט.

200 ועיין ברבות תולדות ר"פ ס"ה

כפי שמצוטט בהערה, יהל אור אומר שהמדרש שם דורש את הפסוק על אדום, כלומר על עשו.

הערת קה"ת

"דקאי על אדום זה עשו" — יהל אור עי' רפג. ראה לקמן הערה "ובפי' שמיני" וביהל אור המצוין שם.

201 וס"פ תרומה

ההערה מפנה לכאן ולשיחת הרבי בשבת ויצא תשנ"א (הערה 78 וההערה שבשוליה), בקשר למדרש שבסוף תרומה.

הערת קה"ת

וראה אוה"ת ויקרא כרך א עי' רלט. ובשיחת ש"פ ויצא תשנ"א הערה 78 ובשולי הגליון שם.

202 ובפי' שמיני פי"ג

כפי שמצוטט בהערה: "עי' תלויה: אם זכיתם — מן היאור, ואם לאו — מן היער; בהמה העולה מן היאור חלושה היא".

הערת קה"ת

"עייין תלויה אם זכיתם מן היאור ואם לאו מן היער הדא חיותא כי סלקא מן נהרא היא ממכיא לשון מך" — יהל אור ע"פ יכרסמנה עי' רפג.

203 ובשה"ש בפסוק כמעט שעברתי

ההערה אומרת שיהל אור מפנה את הפסוק למדרש הזה, "כמו שכתוב בפרשת שמיני".

הערת קה"ת

ביהל אור מציין ע"ז "כמ"ש בפי' שמיני".

204 "כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי": הפסוק שעליו מצטט הטקסט את שיר השירים רבה.

Song of Songs 3:4 שיר השירים ג':ד'

כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחזתי ולא ארפנו עד־שהביאתיו אל־בית אמי וא־ל־הַחֲדָר הוֹרָתִי:

Scarce had I passed from them, When I found him whom my soul loveth: I held him, and would not let him go, Until I had brought him into my mother's house, And into the chamber of her that conceived me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

205 אז אהפוך אל עמים שפה ברורה

"כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה, לקרוא כולם בשם הוי"ו".

Zephaniah 3:9 צפניה ג':ט'

כִּי־אֶזְכֹּר אֶלְעִמִּים שְׁפָה בְרוּרָה לְקֹרֵא כָלֶם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדּוֹ שְׁכֵם אֶחָד:

For then will I turn to the peoples A pure language, That they may all call upon the name of the L-RD, To serve Him with one consent

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
צפני ג, ט.

206 ואת רוח הטומאה אעביר

"וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ".

Zechariah 13:2 זכריה י"ג:ב'

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמָר ה' צִבְאוֹת אֶכְרִית אֶת־שְׁמוֹת הָעִצְבִּים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטְּמָאָה אֶעְבִּיר מִן־הָאָרֶץ:

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts, That I will cut off the names of the idols out of the land, And they shall no more be remembered; And also I will cause the prophets And the unclean spirit to pass out of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
זכרי יג, ב.

207 ונגלה כבוד ה'

"ונגלה כבוד הוי', וראו כל בשר יחדיו".

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken .it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישעי מ, ה.

208 ובאו במערות צורים

"וייכנסו במערות הצורים... מפני פחד הוי' והדר גאווו".

Isaiah 2:19 ישעיהו ב':י"ט

וּבָאוּ בַּמְעָרוֹת צֻרִים וּבְמַחְלוֹת עֵפֶר מִפְּנֵי פֶחַד ה' וּמִהֲדָר גָּאוֹנוֹ בְּקוֹמוֹ לְעֶרְץ הָאָרֶץ:

And men shall go into the caves of the rocks, And into the holes of the earth, From before the terror of the L-RD, And from the glory of His majesty, When He ariseth to shake mightily the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישעי ב, יט.

209 כל בני בשר יכרעו ויפולו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תפלת עלינו (בדילוג).

210 ויקח מן הבא בידו מנחה

"ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו": הפסוק מן המאמר שהטקסט מצטט.

Genesis 32:14 בראשית ל"ב:יד'

וַיִּלֶךְ שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אָחִיו:

And he lodged there that night; and took of that which he had with him a present for Esau his brother

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

211 גרה לא יגר

"ואת החזיר כי מפריס פרסה... והוא גרה לא יגר, טמא הוא לכם". יש

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

218 סנדי"ל . בגימטריא יער

ההערה מביאה ערך זה לענייני הגימטריה של סנדלפון ויער; היא מפנה גם לעץ חיים, בשער הכיסא.

הערת קה"ת

כמ"ש במאוי"א ערך יער ס"כ. ועי' ע"ח שי כסה"כ (רפ"ז). [כ].

219 סנדי"ל . קושר כתרים לקונו

סנדלפון עומד מאחורי המרכבה וקושר כתרים ליוצרו.

Chagigah 13b:4 חגיגה י"ג ב"ד:

"וְאָרְאָה הַחַיּוֹת וְהַנֶּחָשׁ אֶחָד בְּאָרְץ אֶצֶל הַחַיּוֹת". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִלֵּאדָה אֶחָד שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּאָרְץ, וְרָאשׁוּ מִגִּיעַ אֶצֶל הַחַיּוֹת. בְּמַתְנֵי תָנָא: סַנְדִּלְפֹּן שְׁמוֹ, הַגְּבוּהָ מִחֲבָרֵי מְהֵלֶּךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וְעוֹמֵד אַחֲרֵי הַמֶּרְקָבָה וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְקוֹנוֹ. אֵינִי? וְהַכְּתִיב: "בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ", מִכָּל דְּמִקוֹמוֹ לֵיכָא דִּידַע לָקָה! דְּאָמַר שֵׁם אֶתְנָא וְאֶזְל וְיִתֵּיב בְּרִישִׁיה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Zohar I, 167b זח"א קסז, ב

הערת קה"ת

חגיגה יג, ב. ותוד"ה וקושר [כ]. זח"א קסז, ב. [וראה לעיל בשלח ב, סע"ב].

220 בכחמה . אתברירו

הקטע בזוהר שאליו מפנה הערת קה"ת, בענייני העיקרון שהכול מתברר באמצעות המחשבה העליונה, חכמה.

Zohar II, 254b זח"ב רנד, ב

הערת קה"ת

זח"ב רנד, ב. ראה ע"ח שי"ח, פ"ה.

221 אתברירו

עץ חיים, המצטט את הזוהר על פרשת פקודי: "במחשבה נתבררו כולם" — האב, חכמה, מברר במחשבתו את הטוב מתוך הפסולת.

Sefer Etz Chaim 18:5 עץ חיים י"ח:ה

222 בד"ה בחדש השלישי

שם הגוף והנפש הבהמית הם "מיצר" המצמצם את הנפש האלקית: גם כאשר היא מתבוננת בגדולת ה', אין לה כוח להכניע ולשנות את הגוף, והוא נותר במלוא כוחו. זהו העיכוב מצד הגוף והנפש הבהמית, שהתורה מסלקת, ובכך מביאה "שלום בפמליה של מטה".

הערת קה"ת

תו"א סז, א. וראה באוה"ת יתרו ע' תשעז ואילך.

223 בחדש השלישי

"בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים": הפסוק שבו נזכר המאמר שהטקסט מצטט.

Exodus 19:1 שמות י"ט:א

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּיוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינִי:

In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

לקרוא זאת כמי שאינו מעלה בחזרה את הניצוצות שנפלו.

Leviticus 11:7 ויקרא י"א:ז

וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מִפְרִס פֶּרֶסָה הוּא וְשֹׁסֵעַ שֹׁסֵעַ פֶּרֶסָה וְהוּא גֵרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם:

And the swine, because he parteth the hoof, and is cloven-footed, but cheweth not the cud, he is unclean unto you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא יא, ז.

212 וזהו ענין ורב שלום

ההערה אומרת שבאור התורה על ראה יש הגהה על הקטע הזה; היא מפנה גם לשיחת הרבי בשבת ויצא תשנ"א.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' ראה ע' תשעה יש הגהה לכאן. וראה שיחת ש"פ ויצא תנש"א.

213 להבדיל בין הטמא לטהור

"להבדיל בין הקודש ובין החול, ובין הטמא ובין הטהור". התורה, כהוראה, מבדילה בין אלה.

Leviticus 10:10 ויקרא י':י

וְלִהְבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר:

And that ye may put difference between the holy and the common, and between the unclean and the clean

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא י, י.

214 שמע ישראל

"שמע ישראל". את "שמע" דורשים כ"שם עיי"ן — "שמו של השבעים".

Deuteronomy 6:4 דברים ו':ד

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הָאֵלִינוּ הָאֶחָד:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

215 ודבשי היינו ק"ש

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

עי' זח"ג (רמ"ד, א). [כ].

216 כתפוח בעצי היער

הערת קה"ת מפנה Song of Songs 4:3 למילים האלה.

Song of Songs 4:3 שיר השירים ד':ג

הערת קה"ת

שה"ש ד, ג.

217 כתפוח בעצי היער

"כתפוח בעצי היער, כן דודי בין הבנים". קריאת שמע היא ה"תפוח" שב"יער". (הערת קה"ת מפנה לשיר השירים ד:ג; המילים מופיעות בכ:ג.)

Song of Songs 2:3 שיר השירים ב':ג

כְּתַפְּחוֹ בְּעֵצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חֲמֻדָּתִי וְיִשְׁכַּתִּי וּפְרִיָּו מִתּוֹק לְחֵבִי:

As an apple-tree among the trees of the wood, So is my beloved among the sons. Under its shadow I delighted to sit, And its fruit was sweet to my taste

In righteousness shalt thou be established; be thou far from oppression, for thou shalt not fear, And from ruin, for it shall not come near thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

231 בהמשך מים רבים תרלי"ו פרק פד נוסף

לפי ההערה, הנוסח שם מוסיף, בציטוט ההגהות באור התורה על תולדות: כך גם העי' היא עי' תלויה, להראות שהאור האלקי מגיע אליהם מרחוק, כאור מקיף, "רם על כלי".

הערת קה"ת

"ובהגהות לשם [אזה"ת תולדות קנב, א ואילך] יעו"ש ולכן הם י"א, וכ"ה בענין העי"ן שהעי"ן היא עי"ן תלויה להורות כי מרחוק יגיע אליהם אור האלקי בבחי' מקיף ורם ומתנשא כמ"ש רם על כו".

פסוקה 16

232 בברכות סדר וירא פנ"ו

ההערה אומרת שאור התורה על בראשית מצטט את המדרש: אברהם קרא למקום "יראה", שם קרא לו "שלם", והי' קרא לו "ירושלים", כפי שקראו לו שניהם; וכן שאור התורה על חוקת מפנה בענין זה לתוספות בתענית ט"ז ע"א.

Taanit 16a תענית ט"ז א

הערת קה"ת

הלשון מובא באזה"ת בראשית כרך ד תשעד, א "אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא הי' יראה, שם קרא אותו שלם שנאמר מלכי צדק שלם כו' הריני קורא אותו ירושלם כמו שקראו שניהם" ע"ש באזה"ת. וראה גם באזה"ת פי' חוקת עי' תתנו ושם מציין לתוס' במס' תענית טז, א.

233 ומלכי צדק מלך שלם

"ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין".

Genesis 14:18 בראשית י"ד:י"ח

ומלכ־צדק מֶלֶךְ שֶׁלֶם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּין וְהוּא כֵּהֵן לְאַל עֲלִיּוֹ:

And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of G-d the Most High

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית יד, יח.

234 יראה שלם כו' ומלכי צדק מלך שלם

אברהם קרא למקום "יראה"; שם קרא לו "שלם", כפי שנאמר: "ומלכי צדק מלך שלם"; הי' קרא לו "ירושלים", כשם ששניהם קראו לו.

Bereshit Rabbah 56:10 בראשית רבה נ"ו:י'

... יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא הי' יראה שם קרא אותו שלם שנאמר (בראשית יז) ומלכי צדק מלך שלם אמר הקב"ה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם שם אדם צדיק מתרעם ואם קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קורא אותו ירושלם כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלם רי' ברכיה בשם רבי חלבו אמר עד שהוא שלם עשה לו הקדוש ברוך הוא סוכה והיה מתפלל בתוכה שנאמר (תהלים עו) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון ומה היה אומר יהי רצון שאראה בבנין ביתי ...

Abraham called the name of that place The L-rd will see, as "it is said to this day: On the mount where the L-rd will be seen" (Genesis 22:14). "Abraham called the name of that

224 עוז ותושיה

"עמו עוז ותושיה". הטקסט מתייחס לכך שהתורה נקראת בשמות אלה.

Job 12:16 איוב י"ב:ט"ז

עֲמוּ עֹז וְתוֹשִׁיָּה לֹו שֶׁגַּם וּמִשְׁפָּה:

With Him is strength and sound wisdom; The deceived and the deceiver are His

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

225 כד"ה מזמור לתודה

ההערה מציינת שהמאמר "מזמור לתודה", על החמץ שבקרבן התודה, נמצא בסידור עם דא"ח.

הערת קה"ת

סידור מה, א.

226 מזמור לתודה הריעו להי' כל הארץ

"מזמור לתודה, הריעו להוי' כל הארץ". ראשי התיבות של ארבע המילים האחרונות יוצרים את המילה "הלכה".

Psalms 100:1 תהילים ק:א

מִזְמוֹר לַתּוֹדָה הָרִיעוּ לַה' כָּל־הָאָרֶץ:

A Psalm of thanksgiving. Shout unto the L-RD, all the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

227 ועי"ז נעשה ורב שלום

ההערה אומרת שבאור התורה על ראה יש הגהה על הקטע הזה.

הערת קה"ת

באזה"ת פי' ראה עי' תשעט יש הגהה.

228 והאם רובצת

"כי יקרא קן ציפור לפניך... והאם רובצת על האפרוחים... לא תיקח האם על הבנים".

Deuteronomy 22:6 דברים כ"ב:ו'

כִּי יִקְרָא קוֹרֵצְפוֹר לְפָנֶיךָ בְּכַל־עֵץ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֲפֻרָּחִים אוֹ בְּיָצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֲפֻרָּחִים אוֹ עַל־הַבָּיִצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים:

If a bird's nest chance to be before thee in the way, in any tree or on the ground, with young ones or eggs, and the dam sitting upon the young, or upon the eggs, thou shalt not take the dam with the young

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

229 שלח תשלח

"שלח תשלח את האם, ואת הבנים תיקח לך, למען ייטב לך והארכת ימים".

Deuteronomy 22:7 דברים כ"ב:ז'

שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לְךָ לְמַעַן יִיטֵב לְךָ וְהִאָּרַכְתָּ יָמֶיךָ:

thou shalt in any wise let the dam go, but the young thou mayest take unto thyself; that it may be well with thee, and that thou mayest prolong thy days

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

230 בצדקה תכונני

"בצדקה תכונני". הפסוק הבא אחרי "וכל בניך", שבו המאמר עוסק בהמשך.

Isaiah 54:14 ישעיהו נ"ד:י"ד

בְּצִדְקָה תִּכְוֶנֶנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂךָ כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמָּחַתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיךָ:

I will greatly rejoice in the L-RD, My soul shall be joyful in my G-d; For He hath clothed me with the garments of salvation, He hath covered me with the robe of victory, As a bridegroom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth herself with her jewels

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

239 וגילו ברעדה

"עבדו את הוי' ביראה וגילו ברעדה". שמחה ויראה יחד הן סימן ליראה שלמה.

Psalms 2:11 תהילים ב:יא

עבדו את הוי' ביראה וגילו ברעדה:

Serve the L-RD with fear, and rejoice with trembling

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים ב, יא.

240 זעות מחיל כסא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בפיוט מוסף של ר"ה אחר כתר — ד"ה וחיות. [כ].

17 פסקה

241 והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים

"והיה ביום ההוא, ייתקע בשופר גדול... והשתחוו להוי' בהר הקודש בירושלים".

Isaiah 27:13 ישעיהו כ"ז:יג

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וכאז האבדים בארץ אשור והנחלים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים:

And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the L-RD in the holy mountain at Jerusalem

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

242 המדרש על "שובי, שובי השולמית", שהטקסט מצטט כדי לפרש את השם כמילה המציינת שלום.

Shir HaShirim Rabbah 7:1:1 שיר השירים רבה ז:א

שובי שובי השולמית, רבי שמואל בר חיאי בר יודן בשם רבי חנינא, ארבע פעמים כתיב כאן שובי שובי, כנגד ארבע מלכיות ששולטין בישראל, וישראל נכנסין תוך ידיהן בשלום ויוצאין לשלום, השולמית, אמה ששלום חי העולמים מתנהג בה, הלא הוא דכתיב (שמואל ב' ו, ו): ואהיה מתהלך באהל ובמשכן. דבר אחר, השולמית, אמה שמסמיים לה שלום בכל יום, היאך מה דאת אמר (במדבר ו, כו): וישם לה שלום. דבר אחר, השולמית, אמה שאני...

Return, return, O Shulamite; return, return, and we will gaze upon you. Why will you gaze at the Shulamite like at a dance of two companies?" (Song of Songs 7:1) "Return, return, O Shulamite," Rabbi Shmuel bar Hiyya bar Yudan [said] in the name of Rabbi Hanina: Four times "return," is written here, corresponding to the four kingdoms that rule over Israel. Israel comes under their control unscathed and emerges unscathed. "The Shulamite," a nation in whose

place The L-rd will see" – Rabbi Yoḥanan said: He said before Him: 'Master of the universe, when You said to me: "Take you your son, your only one," I had something to argue in response: Yesterday you said: "For it is through Isaac [that descendants will be considered for you]"...' and now ... You say

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

235 אם אין חכמה אין יראה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ג, יז.

236 אם אין חכמה אין יראה

רבי אלעזר בן עזריה: "אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה". היראה העליונה של חכמה משלימה את היראה התחתונה.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג:יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה ממשעיו, למה הוא דומה, לאילו שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom

...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

237 אימתי כו' ביומא דכפורי

הקטע בוזהר שהטקסט מצטט על הזמן שבו ה' הוא "מלך שלם": ביום הכיפורים.

Zohar, Lech Lecha 24:237-248 ספר הזהר, לך לך כ"ד:רל"ז-רמ"ח the letter he was crowned with Vau and Vau with he, and so he ascended and was joined in a perfect bond. This is alluded to in the words "Melchizedek (lit. king of righteousness) king of Salem" (lit. completeness), i.e. the king who rules with complete sovereignty. When is he completely king? On the Day of Atonement, when all faces are illumined

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

238 ותגל נפשי

"אשיש בהוי', תגיל נפשי באלקיי". השמחה שבאה יחד עם רעדה.

Isaiah 61:10 ישעיהו ס"א:י

שוש אשיש בה' תגל נפשי באלקי כי הלבשני בגדיי־שע מעיל צדקה יעטני כחתו יכחו פאר וכפלה תעדה כל־יה:

247 ובפי ויקרא בפסוק ואם זבח שלמים . . שלום

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ג, א. רש"י שם.

248 שמטילין שלום בעולם

רש"י: הם נקראים "שלמים" משום שהם מביאים שלום לעולם.

Rashi on Leviticus 3:1 רש"י על ויקרא ג:א'

שלמים. שְׁמִטִּילִים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם; ד"א: שְׁלָמִים שֵׁשׁ בָּהֶם שְׁלוֹם לְמִזְבֵּחַ וְלַכֹּהֲנִים וְלַבְּעָלִים (ספרא):

שלמים PEACE-OFFERINGS — They are so called because they are brought into the world. Another explanation is: (שלום) bring peace because through them there is "peace" they are called (harmony and lack of envy) to the altar, to the priests and to the owners (since all these receive a portion) (cf. Rashi on Exodus 29:22 and our Note thereon; see also Sifra, Vayikra Dibbura d'Nedavah, Chapter 16 2)

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

249 ויהי בשלם סוכו

"ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון".

Psalms 76:3 תהילים ע"ו:ג

וְיִהְיֶה בְּשָׁלָם סוּכּוֹ וּמַעֲוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן:

In Salem also is set His tabernacle, And His dwelling-place in Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

250 ויהי בשלם סוכו

הקטע בזהר שהטקסט מצטט על "סוכתו הייתה בשלם".

Zohar, Vayishlach 11:136-12:147 ספר הזהר, וישלח י"א:קל"ו-

י"ב:קמ"ז

AND JACOB CAME PERFECT (shalem): perfect in every respect; the same allusion is contained in the words: "In Shalem (lit. in perfection) also he set his tabernacle" (Ps. 76, 3). For faith became his constant companion when he attained perfection, when he was crowned in the spot appropriate to him; and then also that Tabernacle was crowned along with him who was the perfection of the patriarchs, being completed by his sons. He was thus perfect on all sides: perfect on high, perfect below, perfect in heaven and perfect

... on

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

251 ופרוס עלינו סוכת שלומך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת השכיבנו.

252 שלום לרחוק

"שלום שלום לרחוק ולקרוב, אמר הוי'".

Isaiah 57:19 ישעיהו נ"ז:ט

בּוֹרָא נִיב שְׁפָתַיִם שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרָחוֹק וְלִקְרוֹב אָמַר הָאֵלֹהִים וּרְפָאֵתוֹ:

midst the eternal One who lives in peace [shalom] moves ... about; that is

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

243 שובי שובי השולמית

"שובי, שובי השולמית". התרגום והפרשנים מפרשים שהשולמית היא ירושלים; המדרש מפרש את השם כ"שלום".

Song of Songs 7:1 שיר השירים ז:א'

שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוֹלְמִית שׁוּבִי וְנִחַזְּהָּךְ מִהִתְחַזֵּז בְּשׁוֹלְמִית כְּמַחֲלַת הַמְחַנְנִים:

Return, return, O Shulammit; Return, return, that we may look upon thee. What will ye see in the Shulammit? As it were a dance of two companies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

244 שלמים הם אתנו . . בשלום ובלב שלם

"האנשים האלה שלמים הם אתנו".

Genesis 34:21 בראשית ל"ד:כ"א

הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אִתָּנוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ יִסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאֶרֶץ הַנָּה רַחֲבַת־יָדַיִם לְפָנֵיהֶם אֶת־בְּנֵיהֶם נָחַלְנוּ לְנָשִׁים וְאֵת־בְּנֵיתֵינוּ נָתַן לָהֶם:

These men are peaceable with us; therefore let them dwell in the land, and trade therein; for, behold, the land is large enough for them; let us take their daughters to us for wives, and let us give them our daughters

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לד, כא. רש"י שם.

245 בשלום ובלב שלם

רש"י: "שלמים" פירושו בשלום ובלב שלם.

Rashi on Genesis 34:21 רש"י על בראשית ל"ד:כ"א

שלמים. בְּשָׁלוֹם וּבְלֵב שָׁלָם: והארץ הנה רחבת ידיים. בְּאֶדָם שְׂדֵי רַחֲבָה וּתְרֵנִית; כְּלוּמַר, אֵל תַּפְסִידוֹ כְּלוֹם – פְּרָקְמִטָּא הַרְבֵּה בָּאָה לָכָא וְאִין לָהּ קוּנִים:

שלמים means peaceable and whole hearted. והארץ הנה רחבת ידיים FOR THE LAND, BEHOLD, IT IS LARGE ENOUGH (literally, wide-handed) — the metaphor is that of a man whose hand is large and generous, and the idea is: "You will lose nothing if they dwell and trade in the land, for much merchandise is brought here and there are no buyers for it

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

246 ואם זבח שלמים

"ואם זבח שלמים קרבנו".

Leviticus 3:1 ויקרא ג:א'

וְאִם־זֶבֶחַ שְׁלָמִים קָרְבָנוּ אִם מִזְבֵּחַ הוּא מִקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נֶקְבָה תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ לְפָנַי ה'

And if his offering be a sacrifice of peace-offerings: if he offer of the herd, whether male or female, he shall offer it without blemish before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Peace, peace, to him that is far off and to him that is near,
Saith the L-RD that createth the fruit of the lips; And I will
heal him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

253 שלום לרחוק שנעשה קרוב

רבי אבהו: במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים,
כמו שנאמר: "שלום שלום לרחוק ולקרוב" — תחילה "לרחוק" ואחר כך
"לקרוב".

Berakhot 34b:17-18 ברכות ל"ד ב:י"ז-י"ח

אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא וְכוּ': מָנָא הָנִי מִיָּלִי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי:
דְּאָמַר קָרָא: "בּוֹרָא גֵיב שְׁפָתַי שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב אָמַר הִי
וּרְפָאִיתִי". אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַגִּבְיָאִים כּוֹלֵן לֹא
נִתְנָבֵא אֱלָא לְמַשְׁיָא בְּתוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וְלַעֲוִשָׁה פְּרָקְמָטָא לְתַלְמִיד
חָכָם, וְלִמְהַנָּה תַלְמִיד חָכָם מְנַכְסִי. אֲכַל תַּלְמִידֵי חָכְמִים עֲצָמָן — "עִין
לֹא רָאִתָּה אֱלָקִים וּזְלַתָּה יַעֲשֶׂה לְמַחֲכָה לִי".

They declared concerning R. Hannina b. Dosa, etc. Whence
is this? R. Joshua b. Levi said :For the Scriptures state,
"Peace, peace to him that is far off and to him that is near,
saith the L-rd that createth the fruit of the lips; and I will
heal him" (Is.lvii. 19). R. Hiyya b. Abba said in the name of
R. Johanan : Every prophet prophesied only to marry his
daughter to a disciple of the wise, and for him who transacts
... the affairs of a disciple of the wise

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב.

254 הרמ"ז פי נשא דקכ"ב ע"ב . . הניצוצות שנפלו

ההערה מביאה את המשך דברי הרמ"ז כפי שהם מצוטטים באור התורה:
"הניצוצות שנפלו" לשלוש קליפות, שהן רחוקות, ו"לקרוב" — מי שנמצא
בקליפת נוגה, הקרובה לקדושה.

הערת קה"ת

לג' קליפות שהן רחוקות ולקרוב לאותה שבק"ג הקרוב לקדושה עכ"ל —
אוה"ת חקת ע' תשצח. וראה שם ע' איתתעו.

255 כרביבים עלי עשב

"כרביבים עלי עשב": הפסוק שעל שמו נקרא מאמר שהטקסט מצטט.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב

יַעֲרַף כַּמָּטָר לִקְחֵי תֶזֶל כַּשֵּׁל אֶמְרָתִי כַּשֵּׁעִירִם עַל־דָּשָׁא וְכַרְבִּיבִים עַל־י
עֵשֶׂב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as
the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the
showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

256 ואתה מרבבות קדש

"ואתה מרבבות קודש": הפסוק שעל שמו נקרא מאמר שהטקסט מצטט.

Deuteronomy 33:2 דברים ל"ג:ב

וַיֹּאמֶר ה' מְסִינִי בֹא וְנֹרָח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מֵהָר פָּאָרָן וְאֶתָּה מִרְבַּבַּת
קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לְמוֹ:

And he said: The L-RD came from Sinai, And rose from Seir
unto them; He shined forth from mount Paran, And He came

from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto
them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

257 וחסדי מאתך לא ימוש

"כי ההרים ימושו... וחסדי מאתך לא ימוש, וברית שלומי לא תמוט".

Isaiah 54:10 ישעיהו נ"ד:י

כִּי הַהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוָטֶינָה וְחֲסָדִי מֵאֲתָךְ לֹא־יִמוּשׁ וּבְרִית
שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אָמַר מְרַחֵמְךָ ה'

For the mountains may depart, and the hills be removed;
but My kindness shall not depart from thee, neither shall My
covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath
compassion on thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נד, י.

258 הקטע החותם את מדרש אסתר: מידותיו הטובות של ה' באות בשפע —
טוב, חסד, רחמים ועוד; ולבסוף שלום בשפע, כפי שמוכח מן הפסוק "ורב
שלום בנייך".

Esther Rabbah 10:15 אסתר רבה י':ט"ו

259 כיריעות שלמה

"כיריעות שלמה": הפסוק שעל שמו נקרא מאמר שהטקסט מצטט.

Song of Songs 1:5 שיר השירים א':ה

שְׁחוֹרָה אָנִי וְנָאֹהָ בָנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּאֵהֶלִי קֹדֶר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה:

I am black, but comely, O ye daughters of Jerusalem, As the
tents of Kedar, As the curtains of Solomon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 18

260 כד"ה וידעת היום

שם נכללת יראתו של יצחק באהבתו של אברהם, וגם האהבה נכללת
ביראה, והכול נמשך מבחינת "הנורא". התכללות זו מתבטאת ב"וכל
הלכבות ייראוך" — יראה — וב"וכל הקרב והכליות יזמרו" — אהבה. שירה
הנובעת מאהבה גלויה נשמעת בפה, ואילו ביראה ובביטול השירה אינה
מתגלה כלפי חוץ.

הערת קה"ת

לעיל פי' ואתחנן ח, ב.

261 וכל הלכבות יראוך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תפלת נשמת.

פסוקה 19

262 בצדקה תכונני

"בצדקה תכונני": רחקי מעושק, כי לא תירא". הפסוק שבא אחרי "וכל
בנייך", ונקרא בצדקה המעמידה את הבניין.

Isaiah 54:14 ישעיהו נ"ד:י"ד

בְּצִדְקָה תִּכּוֹנְנִי רָחֳקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָא וּמִמַּחְתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיךָ:

In righteousness shalt thou be established; be thou far from
oppression, for thou shalt not fear, And from ruin, for it

אפילו תורה", שכן מי שאינו עוסק בעשייה, אינו עוסק בלימוד.

Yevamot 109b:4 יבמות ק"ט ב:ד'

ערכי שלציון — דעבדי שלוף דין. תוקע עצמו לדבר הלכה — דתגיא, רבי יוסי אומר: כל האומר אין לו תורה — אין לו תורה. פשיטא! אלא: כל האומר אין לו אלא תורה — אין לו אלא תורה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות קט, ב. [ב].

269 במעלים עיניו מן הצדקה

איגרת התשובה מונה את העלמת העיניים מן הצדקה בין החטאים החמורים, ומצטטת את תחילת הפסוק: "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעלי"; ההערה מציינת שלא מוזכרת שם גמילות חסדים.

הערת קה"ת

ראה אנה"ת פ"ז ושם מביא תחלת הפסוק השמר לך פן, וכן אינו מביא תי' וגמ"ח.

270 כל העוצם את עיניו מן הצדקה, כאילו עובד עבודה זרה.

Ketubot 68a:2 כתובות ס"ח א:ב'

ותני רבי חייא בר רב מדיפתי, רבי יהושע בן קרחה אומר: כל המעלים עיניו מן הצדקה — כאילו עובד עבודה זרה. כתיב הכא: "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו'", וכתוב ה'תם: "יצאו אנשים בני בליעל". מה להלן עבודה זרה, אף כאן עבודה זרה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

271 וקרא עליך אל הוי' והיה בך חטא

"הישמר לך פן ... ורעה עינך באחריך האביון ולא תיתן לו; וקרא עליך אל הוי' והיה בך חטא".

Deuteronomy 15:9 דברים ט"ו ט'

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחריך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אלהי ויהי בך חטא:

Beware that there be not a base thought in thy heart, saying: 'The seventh year, the year of release, is at hand'; and thine eye be evil against thy needy brother, and thou give him nought; and he cry unto the L-RD against thee, and it be sin in thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

272 פ"ו דכתובות ס"א ע'

ההערה אומרת שבמהדורה הראשונה מובא בבא בתרא כמקור כאן, ושההפניה לכתובות שבטקסט זה כנראה אינה משל אדמו"ר הזקן עצמו.

הערת קה"ת

באנה"ת מהדו"ק ע' תקמא (בהוצאת קה"ת תשמ"ב) מציין לבי"ב. וכנראה שהציון אינו לאדה"ז. וראה שם הערה לשורה 7-9.

273 וברכות ברות ע"פ ותאמר לה חמותה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ה, ט.

shall not come near thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נד, יד.

263 שפת אמת תכון לעד

"שפת אמת תכון לעד". "תיכון" פירושו תעמוד לאורך זמן.

Proverbs 12:19 משלי י"ב:י"ט

שפת־אמת תכון לְעַד וְעַד־אֲרִיגִיעָה לְשׁוֹן שֶׁקֶר:

The lip of truth shall be established for ever; But a lying tongue is but for a moment

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יב, יט.

264 אף תכון תבל כל תמוט

"אכן, העולם נכון; כל יימוט".

Psalms 93:1 תהילים צ"ג א'

הי מֶלֶךְ גָּאוֹת לְבַשׁ ה' עוֹ הַתְּאֵזָר אֶף־תִּכּוֹן תִּבֶּל כָּל־תִּמּוֹט:

The L-RD reigneth; He is clothed in majesty; The L-RD is clothed, He hath girded Himself with strength; Yea, the world is established, that it cannot be moved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צג, א.

265 תבנה ותכונן

"על כן יאמרו המושלים: בואו חשבון; תיבנה ותיכונן עיר סיחון".

Numbers 21:27 במדבר כ"א:כ"ז

עֲלִיכֶן יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים בְּאוֹ הַשְּׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֶן עִיר סִיחוֹן:

Wherefore they that speak in parables say: Come ye to Heshbon! Let the city of Sihon be built and established

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כא, כז.

266 בדיה על כן יאמרו המושלים

המאמר "על כן יאמרו המושלים", שאליו מפנה הטקסט בעניין "תבנה ותכונן"; ההערה מציינת שהוא נמצא בלקוטי תורה לפרשת בלק.

הערת קה"ת

לעיל פ' בלק.

267 "וכסא בחסד יוכן". חסד משאיר את הבניין עומד.

Isaiah 16:5 ישעיהו ט"ז ה'

וְהוֹכֵן בְּחֶסֶד כֶּסֶף וְיָשֵׁב עָלָיו בְּאַמֶּת בְּאֵהֶל דָּוִד שֹׁפֵט וְדָרַשׁ מִשְׁפָּט וּמִהָרַץ צֶדֶק:

And a throne is established through mercy, And there sitteth thereon in truth, in the tent of David, One that judgeth, and seeketh justice, and is ready in righteousness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

268 ולכן ארז"ל

דברי רבי יוסי, שהגמרא מסכמת כך: מי שאומר שאין לו אלא תורה "אין לו

274 ותאמר לה חמותה

”ותאמר לה חמותה: איפה ליקטת היום? ... ברוך מי שהכיר כך”.

Ruth 2:19 רות ב':י"ט

ותאמר לה חמותה איפה לקטת היום ואנה עשית יהי מכירך ברוך ותגד לחמותה את אשר-עשתה עמו ותאמר שם האיש אשר עשיתי עמו היום בעו:

And her mother-in-law said unto her: 'Where hast thou gleaned to-day? and where wroughtest thou? blessed be he that did take knowledge of thee.' And she told her mother-in-law with whom she had wrought, and said: 'The man's name with whom I wrought to-day is Boaz'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

275 ותאמר לה חמותה

המדרש על פסוק זה, שהטקסט מצטט בהקשר של מעלת הצדקה.

Ruth Rabbah 5:9 רות רבה ה':ט

ותאמר לה חמותה איפה לקטת היום (רות ב, יט), תני בשם רבי יהושע, יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית, שכן אמרה רות לנעמי שם האיש אשר עשיתי עמו היום, ולא אמרה אשר עשה עמי, אלא אשר עשיתי עמו, הרבה פעולות והרבה טובות עשיתי עמו בשביל שהאכילני פרוסה אחת. אמר רבי יוסי יצן וינצן, הוא יצן הוא עני. אמר רבי שילה דננה האכילון הונה בקה. אמר רב נחמן כתיב (דברים טז, י): כי בגלל הדבר ...

Her mother-in-law said to her: Where did you glean today? and where did you work? Blessed be he who acknowledged you. She told her mother-in-law with whom she had worked, and she said: The name of the man with whom I worked today is Boaz (Ruth 2:19). "Her mother-in-law said to her: Where did you glean today?" It is taught in the name of Rabbi Yehoshua: More than the owner does for the poor person, the poor person does for the owner, as Ruth said to ... Naomi: "The name of

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

276 רבי עקיבא מנחם את רבו החולה בפסוק זה: "לימדתנו רבנו".

Sanhedrin 101a:12 סנהדרין ק"א א:י"ב

אמר להן: לכה אני משחק, כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש, אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו. ועכשיו שאני רואה רבי בצער, אני שמח. אמר לו: עקיבא, כלום חסרתי מן התורה כולך? אמר לו: לימדתנו רבינו, "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

277 הגמרא מביאה את הפסוק כדי להראות שגם הצדיקים זקוקים לכפרה.

Sanhedrin 46b:17 סנהדרין מ"ו ב:י"ז

תא שמע: מדאיבבור צדיקי, ואי אמרת משום כפרה - צדיקי לכפרה צריכי? אין, דכתיב: "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

278 כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא

"כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

Ecclesiastes 7:20 קהלת ז':כ'

כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא:

For there is not a righteous man upon earth, that doeth good, and sinneth not.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

279 יש שלושה חטאים שאינו נמלט מהם מדי יום: הרהורי עבירה, העיון בתפילה ולשון הרע.

Bava Batra 164b:16 בבא בתרא קס"ד ב:ט"ז

אמר רב עמרם אמר רב: שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום - הרהור עבירה, ועיון תפלה, ולשון הרע. לשון הרע סלקא דעתך?!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

280 וחטאך בצדקה פרוק

עצת דניאל לנבוכדנצר: "פדה חטאך בצדקה".

Daniel 4:24 דניאל ד':כ"ד

להו מלכא מלכי ישפר עלך וחטאך בצדקה פרק ועויתך במחן עניו הו תהוו ארכה לשלוחך:

Wherefore, O king, let my counsel be acceptable unto thee, and break off thy sins by almsgiving, and thine iniquities by showing mercy to the poor; if there may be a lengthening of thy prosperity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דניאל ד, כד.

281 להחיות רוח שפלים

"אני שוכן במרום ובקדושה, וגם עם נדכאים ושפלי רוח, להחיות את רוח שפלי הרוח".

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת-דכא ושפלי-רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נז, טו. ראה אגה"ת פ"ט. אוה"ת פ' לך תתרעד, ב. פי תולדות תתכן, ב.

282 ובאתעדלית זו אתעדלית

הערת קה"ת מפנה לזohar II, 162a למילים האלה.

Zohar II, 162a זח"ב קסב, א

הערת קה"ת

ראה זח"ב קסב, א.

283 שממשיך רחמים ומקיפים עליונים

ההערה אומרת שבאור התורה על ראה יש הגהה על הקטע הזה.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' ראה ע' תשעט יש הגהה לכאן.

יחיה חטא.

Zohar, Balak 6:67-78 ספר הזהר, בלק ו:ס"ז-ע"ח

You, Companions, who have not attended on R. Shemaya the Saint, say that in the five kinds of com there is no share for the "other side", but in truth in whatever rots in the ground there is a share for the other side, namely the chaff and the straw.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

290 בד"ה והיה מעשה הצדקה שלום

האיגרת נפתחת במילים "והיה מעשה הצדקה שלום, ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם", ודנה בהבדל בין "מעשה" ל"עבודה" ובין "שלום" ל"השקט ובטח", על יסוד דברי חז"ל שמיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש אינם מכבים זה את זה.

הערת קה"ת

אגה"ק ס"י יב.

291 סד"ה ציון במשפט תפדה

שם התורה, שמקורה בחכמה, היא בחינת "ברוך"; לכן ציון, בחינת הברכה, נפדית "במשפט" — דיני התורה. את "ושביה בצדקה" מסבירים על יסוד המאמר "ושמתי כדכד שמשותיך".

הערת קה"ת

לעיל פ' דברים א, ג ואילך. ושם בדף ב, א מציין לכאן.

292 ציון במשפט תפדה

"ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה."

Isaiah 1:27 ישעיהו א:כ"ז

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה:

Zion shall be redeemed with justice, And they that return of her with righteousness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

293 בזה"ג ר"פ אמור

שם התורה היא הלבוש הפנימי שאור אין סוף מתלבש בו, והצדקה היא הלבוש החיצוני, הנלבש כאשר האור יורד לעולמות הנפרדים. אלה שתי ה"שמשות": שמש הוי' ושמש צדקה, המאירות במעד לחלונות הכדכד.

הערת קה"ת

פח, א נזכר גם לעיל כה, ג. ראה אוה"ת נ"ך כרך א ע' תקלח.

294 וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה

"וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה."

Malachi 3:20 מלאכי ג:כ'

וְזָרְחָה לָכֶם יְרֵאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶּיהָ וַיְצַאֲתֶם וּפְשָׁתֶם כְּעֶגְלֵי מִרְבֶּקֶת:

But unto you that fear My name shall the sun of righteousness arise with healing in its wings; and ye shall go forth, and gambol as calves of the stall

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

295 וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה

הזהר בתחילת אמור, שהטקסט מצטט בהקשר של "שמש צדקה".

Zohar, Emor 1:1-2:6 ספר הזהר, אמור א:א-ב:ו'

AND THE L-RD SAID UNTO MOSES, SPEAK UNTO THE PRIESTS THE SONS OF AARON AND SAY UNTO THEM, THERE SHALL NONE DEFILE HIMSELF FOR THE DEAD AMONG HIS PEOPLE. R. Jose said: 'What is the connection

284 הגמרא מביאה את דברי דניאל לנבוכדנצר, "פדה חטאיך בצדקה", בדיון על כך שזכות דוחה את העונש.

Sotah 20b:15 סוטה כ"ב:ט"ו

רבי יִשְׁמָעֵאל אָמַר: שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין רְאִיָּה לְדַבֵּר — זָכַר לְדָבָר, דְּכָתִיב: "לֵהָיוּ מִלֶּכָּא מְלָכִי יִשְׁפֹּר עֲלֵיהּ וְחִטָּיָהּ בְּצִדְקָה פָּרָק וְעֻזָּתָהּ בְּמִחַן עֲנִין

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

285 הגמרא דנה מדוע נענש דניאל על שהציע לנבוכדנצר: "פדה את חטאיך בצדקה".

Bava Batra 4a:7 בבא בתרא ד' א:ז'

וּבָבָא בַר בּוּטָא הֵכִי עָבַד הֵכִי? וְהָאֵמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתִּימָא רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי: מִפְּנֵי מָה נְעֻשׁ דְּנִיָּאל? מִפְּנֵי שֶׁהָשִׂיא עֲצָה לְנִבּוּכְדַנְצַר, שְׁנָאָמַר: "לֵהָיוּ מִלֶּכָּא, מְלָכִי יִשְׁפֹּר עֲלֵהּ, וְחִטָּאִיהּ בְּצִדְקָה פָּרָק, וְעֻזָּתָהּ בְּמִחַן עֲנִין. הוּ תְהוּי אֲרָכָא לְשִׁלּוּתָהּ וְגוֹי", וְכָתִיב: "כִּלְאָ מָטָא עַל נְבוּכְדַנְצַר מִלֶּכָּא", וְכָתִיב: "וְלִקְצֹת יִרְחִין תִּרְיַע עֶשֶׂר וְגוֹי!"

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

מסקה 20

286 אם ה' לא ישמר עיר

"אם הוי' לא יבנה בית, לשווא עמלו בוניו; אם הוי' לא ישמור עיר, לשווא שקד שומר."

Psalms 127:1 תהילים קכ"ז:א'

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְשִׁלְמָה אִם־ה' לֹא־יִבְנֶנָּה בֵּית שׁוֹא עִמְלּוֹ בּוֹנִיו בּוֹ אִם־ה' לֹא־יִשְׁמְרֶנָּה עִיר שׁוֹא שְׁקֵד שׁוֹמְרָה:

A Song of Ascents; of Solomon. Except the L-RD build the house, They labour in vain that build it; Except the L-RD .keep the city, The watchman waketh but in vain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קכו, א.

287 וממחתה כי לא תקרב

"בצדקה תיכונני; רחמי מעושך... וממגור, כי לא יקרב אלייך."

Isaiah 54:14 ישעיהו נ"ד:י"ד

בְּצִדְקָה תִּכְוֶנֶנִי רַחְמֵי מַעֲשֶׁךְ כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמַּחֲתָהּ כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיךָ:

In righteousness shalt thou be established; be thou far from oppression, for thou shalt not fear, And from ruin, for it .shall not come near thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נד, יד.

288 זח"ג בלק קפ"ח ב'

ההערה אומרת שנוסח הקטע מהזהר על בלק מצוטט באור התורה על בראשית, ומפנה גם לאור התורה על נ"ך.

הערת קה"ת

ראה הלשון באוה"ת בראשית נא, א. וראה גם אוה"ת נ"ך כרך ב ע' תתמב.

289 דלא יהא חטאה

הזהר על בלק, שהטקסט מצטט כדי לפרש את "מגור" בפסוק זה כחטא: לא

301 (ובכ"ז אפשר להבין . . . דכל מקום שנאמר והיה אינו אלא שמחה

ההערה מפנה לדיון נרחב בכל העניין, ובמשמעות "והיה" כלשון שמחה, במקומות אלה באור התורה.

הערת קה"ת

בארוכה בכ"ז ראה באוה"ת נ"ך כרך ב ע' תשסא ואילך. אוה"ת פ' ויצא תתנד, א. אוה"ת פ' ראה ע' תרצט.

302 דכל מקום שנאמר והיה אינו אלא שמחה

רבי שמואל בר נחמן: בכל מקום שנאמר "ויהי", הדבר רומז לצרה; ובכל מקום שנאמר "והיה", הדבר רומז לשמחה.

Bereshit Rabbah 42:3 בראשית רבה מ"ב:ג

... מי הוא זה שהעיר לבם של מזרחיים, שיבואו ויפלו ביד אברהם, צדק יקראהו לרגלו חי העולמים, שהיה מאיר לו בכל מקום שהיה הולך. אמר רבי ברכיה: מזל צדק היה מאיר לו. אמר ר' ראובן: צדקה היתה צווחת ואומרת: אם אין אברהם, אין מי יעשה אותי, הה"ד (שם) יתן לפניו גוים ומלכים ירד. רבי יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אמר: אברהם היה משליך עליהם עפר, והוא נעשה חרבות קש ונעשה חצים. ורבי נחמיה אמר: יתן עפר לא נאמר אלא, כעפר. הן היו משליכים חרבות על אברהם, ונעשין עפר חצים, והן ...

Another interpretation, "it was in the days of Amrafel" – Rabbi Tanḥuma in the name of Rabbi Ḥiyya the Great and Rabbi Berekhya in the name of Rabbi Eliezer: The following exposition was brought with us in our hands when we came up from the Diaspora: Wherever it is stated: "It was [vayhi] in the days," it indicates trouble. is seen as a combination of the words vay and hi, both expressions of woe and misfortune. "It was in the days of Amrafel" – what was the trouble ... there? "They

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

303 והי' ביום ההוא יצאו מ"ח

"והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים".

Zechariah 14:8 זכריה י"ד:ח

והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם חצים אלהים הקדמוני וחצים אלהים האחרון בקוץ ובחרף יהיה:

And it shall come to pass in that day, That living waters shall go out from Jerusalem: Half of them toward the eastern sea, And half of them toward the western sea; In summer and in winter shall it be

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכריה יד, ח.

304 והי' ביום ההוא יתקע בשופר

"והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול".

Isaiah 27:13 ישעיהו כ"ז:יג

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והנחדים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם:

And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the L-RD in the holy mountain at Jerusalem

of this with the verse that immediately precedes, "A man also or a woman that hath a familiar spirit or that is a wizard shall be put to death" (Lev. 20, 27)? It is this: that having admonished the Israelites to sanctify themselves, the Scripture now admonishes the priests to sanctify themselves specially.

... Later

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

296 שמש צדקה

הוזהר על מקץ, שהטקסט מצטט גם הוא בהקשר של "שמש צדקה".

Zohar, Miketz 14:228-15:238 ספר הוזהר, מקץ י"ד:רכ"ח-ט"ו:רל"ח

Alternatively we may explain that the light that shone on that morning when Abraham rose up also shone when the sun rose upon Jacob, which was the morning without clouds, filled with light, and without any darkness; for as soon as morning dawns severity has no more any power, but is filled with light from the side of Abraham. The words "when through clear shining after rain" allude to Joseph the righteous one who brought rain upon the earth so as to cause ... grass and all other vegetation to spring

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

297 ברבות וישלח פע"ח בא פט"ו

שם תפילת שמונה עשרה מבקשת שהאלקות תתגלה למטה. מכיוון שאין רואים מלך ללא לבוש, נדרשים לבושים: התורה היא הלבוש הפנימי והצדקה החיצוני, ועל כך נאמר "צדקה לבש".

הערת קה"ת

ראה לעיל כה, ג. ובאוה"ת בראשית פה, ב. "מבואר ענין שמש צדקה היינו מה שיהי' ואור החמה שבעתים כאור שבעת הימים והוא ענין אור ג"ר דעתיק ולכן היא מרפא כי משם מקור החיים".

298 משפטים פל"א

כפי שמצוטט בהערה, אור התורה מסביר ש"שמש צדקה" היא משיח.

הערת קה"ת

"מבואר דמשש צדקה הוא משיח" — אוה"ת בראשית פט, א. וראה באוה"ת נ"ך כרך א ע' תקלז. לעיל ע' כו, ג.

299 ושמתי כדכד

"ואעשה חלונותיך כקדקד": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר המצוטט כאן.

Isaiah 54:12 ישעיהו נ"ד:י"ב

ושמתי כדכד שמשמתי ושעריה לאבני אקדח וכל גבולה לאבני חפץ:

And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates of carbuncles, and all thy border of precious stones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

300 כי תשמע בקול

"אם שמוע תשמע בקול הוי' אלקיך לשמור את כל מצוותיו". המצוות מביאות ל"שמירה".

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כי תשמע בקול ה' אלקיך לשמור את כל מצוותיו אשר אנכי מצוך היום לעשות הישר בעיני ה' אלקיך:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי כו, יג.

305 כל הנשמה תהלל י-ה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תהלים בסופו.

306 כל הנשמה תהלל י"ה

"כל הנשמה תהלל י"ה". ההלל של הנשמה שייך לאותיות י"ה.

Psalms 150:6 תהילים ק"ג:ו

כל הנשמה תהלל קה הלהלל קה:

Let every thing that hath breath praise the L-RD. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

307 בדיה רני ושמחי בת

שם מוסכרת הקדושה המושלשת באמצעות אותיות השם: ה"א הראשונה היא מחשבה, ה"א האחרונה היא דיבור, ומקור העולמות; כדי שאור כלשהו יוכל להתפשט, צריך תחילה את היו"ד, הצמצום, שכן העולמות אינם יכולים לקבל מהאין סוף עצמו. זהו אותו הסבר שניתן בתחילת המאמר הזה.

הערת קה"ת

תו"א לו, ב.

308 רני ושמחי בת

"רני ושמחי בת ציון, כי הנני בא ושכנתי בתוכך".

Zechariah 2:14 זכריה ב':יד

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה'

Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I will dwell in the midst of thee, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

309 ולא אבה

"ולא אבה הוי' אלקיך לשמוע אל בלעם": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר המצוטט כאן.

Deuteronomy 23:6 דברים כ"ג:ו

ולא אבה ה' אלקיך לשמע אלי בלעם ויהפך ה' אלקיך לך אתי הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך:

Nevertheless the L-RD thy G-d would not hearken unto Balaam; but the L-RD thy G-d turned the curse into a blessing unto thee, because the L-RD thy G-d loved thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

310 ויעש דוד שם

"ודוד עשה לו שם": הפסוק שעליו מובא במאמר דיון על צדקה כמעשה.

II Samuel 8:13 שמואל ב' ח':יג

ויעש דוד שם בשבו מהכותו את ארם בגיא מלח שמונה עשר אלף:

And David got him a name when he returned from smiting the Arameans in the Valley of Salt, even eighteen thousand men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

311 הויה לי בעוזרי

"הוי' לי בעוזרי": הפסוק שעל שמו נקרא המאמר המצוטט כאן.

Psalms 118:7 תהילים קי"ח:ז

הי לי בעוזרי ואני אראה בשנאי:

The L-RD is for me as my helper; And I shall gaze upon them that hate me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

312 ושבתי בשלום אל בית אבי

"ושבתי בשלום אל בית אבי והיה הוי' לי לאלקים". נדרו של יעקב, הנקרא כרומז להתגלות העתידה.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כח, כא.

313 אז תתענג על ה'

"והתענג על הוי'". התענגו שלמעלה משם הוי'.

Isaiah 58:14 ישעיהו נ"ח:יד

אז תתענג על־Havayah והרכבתיה על־[במתי] (במותי) ארץ והאכלתיה נחלת יעקב אביך כי פי Havayah דבר:

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of the L-RD hath spoken it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נח, יד.

314 והי מעשה הצדקה שלום

"והיה מעשה הצדקה שלום, ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם".

Isaiah 32:17 ישעיהו ל"ב:יז

והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם:

And the work of righteousness shall be peace; And the effect of righteousness quietness and confidence for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי לב, יז.

315 וז"ש ברבות ויצא פרשה עי נטל הקב"ה

שם מובא המדרש במלואו: ה' לקח את דברי האבות והפך אותם למפתח לגאולת הבנים, ואת כל הברכות העתידיות הוא נותן בלשון "והיה". מוסבר שהעתיד הוא גילוי עצמות אור אין סוף, שלמעלה משם הוי', באמצעות בחינת יעקב. ההערה מפנה גם לדיון במאמרים לראש השנה.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי מטות פג, ד. לקמן דרושים לר"ה ס, ג.

316 נטל הקב"ה שיחתן של אבות

ה' לקח את דברי האבות והפך אותם למפתח לגאולת הבנים: יעקב אמר

”והיה“, וכל ברכה ונחמה עתידית ניתנת בלשון זו.

Bereshit Rabbah 70:6 בראשית רבה ע"ר:

ושבתי בשלום אל בית אבי - ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, נטל הקדוש ברוך הוא שיחתן של אבות, ועשאן מפתח לגאולתן של בניו. אמר לו הקב"ה: אתה אמרת והיה לי לאלקים, חייך! כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך, אני נותן אלא בלשון הזה, שנאמר (זכריה יד): והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. (ישעיה יא) והיה ביום ההוא, יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו. (יואל ד) והיה ביום ההוא, יטפו ההרים עסיס. (ישעיה כז) והיה ביום ההוא, יתקע בשופר גדול וגוי:

And I return to my father's house in peace" - Rabbi Yehoshua of Sikhnin in the name of Rabbi Levi: The Holy One blessed be He took the conversations of the patriarchs and rendered them the key to the redemption of the descendants. The Holy One blessed be He said to him [Jacob]: "You said: "[The L-rd] will be [vehaya] my G-d," as you live, all the goodness, blessings, and consolations that I give to your children, I give it to them only in this language," as it is stated: ... :ed

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

317 והיה ביום הוא יצאו מים חיים מירושלים

הוזהר על שלח, שהמאמר מצטט על "מים חיים יצאו מירושלים".

Zohar, Sh'lach 34:252-260 ספר הזהר, שלח לך ל"ד:רנ"ב-ר"ס

318 חיו צריה

”צריה היו לראש“: הפסוק שעליו דורש המדרש את האותיות ו"ה:

Lamentations 1:5 איכה א'ה'

היו צריה לראש איכיה שלו כ"י Havayah הוזה על רב-פשיעה עולליה הלקו שבי לפני צר:

Her adversaries are become the head, Her enemies are at ease; For the L-RD hath afflicted her For the multitude of her transgressions; Her young children are gone into captivity. Before the adversary

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

319 שובה ישראל

”שובה ישראל עד הוי' אלקיך“: הפסוק שעל שמו נקרא המאמר שהטקסט מצטט.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

320 אם יהיה אלקים עמדי

”אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה“: תחילת נדרו של יעקב, המסתיים במילים ”והיה הוי' לי לאלקים“.

Genesis 28:20 בראשית כ"ח:כ'

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתתי לי לחם לאכל ובגד ללבש:

And Jacob vowed a vow, saying: 'If G-d will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

321 ישמח ה' במעשיו

”ישמח הוי' במעשיו“. שמחת ה' כאשר עולם העשיה מתברר.

Psalms 104:31 תהילים ק"ד:ל"א

יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו:

May the glory of the L-RD endure for ever; let the L-RD rejoice in His works

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קד, לא.

322 יצחק בחי צחוק

המילים כאן מצטטות את Genesis 17:17. הקטע מופיע למטה.

Genesis 17:17 בראשית י"ז:י"ז

ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלקן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד:

Then Abraham fell upon his face, and laughed, and said in his heart: 'Shall a child be born unto him that is a hundred years old? and shall Sarah, that is ninety years old, bear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ראה בראשית יז, יז-יט.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Eighteen Treatises from the Mishna (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY); Rabbi Mike Feuer, Jerusalem Anthology (CC-BY); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (· 5725 Shabbos Parshas Vayakhel Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/reeh/8/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק